

TWEE ONDERZOEKINGEN OVER VLAANDEREN EN PRINS WILLEM VAN ORANJE

II. Jr. Willem van Blois van Treslong (Trélon) als superintendent van West-Vlaanderen, 1579-1584. Een onbekende periode uit zijn leven.

Dr B.A. VERMASEREN

Voor Hanneke Stok en Marjolein Rietbroek-Van Fessem, die mij zo energiek bijstonden bij het verzamelen van de correspondentie van Willem van Oranje en mij aanspoorden tot deze studie.

De hierna volgende studie heeft tot doel enig licht te werpen op een praktisch onbekende periode uit het leven van een der vele mannen rond Willem de Zwijger, op wie deze een beroep deed wanneer hij hun steun nodig had in zijn strijd tegen Spanje. De opzet is niet geweest een uitputtend verslag te geven van de daden van de onderzochte persoon. Wanneer dit al enige zin zou hebben, zou toch gebrek aan materiaal een onoverkomelijke hinderpaal hebben opgeworpen op de weg naar het te bereiken doel. Niettemin bleken voldoende gegevens voorhanden om althans de voorstelling te vervullen die over de watergeus Van Blois van Treslong bestaat. Aldus beschouwd zou men het nu volgend onderzoek «oppervlakkig» kunnen noemen, temeer ook omdat alles bijeen genomen betrekkelijk weinig bronnen zijn benut, die overigens nog weinig of niet gebruikt zijn.

Het onderhavig onderzoek betreft een tijdperk waarover nog geen grondig samenvattend werk bestaat : door de militaire verwickelingen en onderlinge kuiperijen tussen bevelhebbers is het in hoge mate ondoorzichtig en daarom ook vrij onaantrekkelijk. Derhalve mag men niet veronderstellen dat de lezer op de hoogte is van de

achtergronden, nodig om een en ander gemakkelijk te kunnen volgen. Schrijver dezès voelde zich dan ook genoopt om reden van helderheid en begrijpelijkheid uit te weiden over de voorgeschiedenis van het optreden van een Hollander in het zuiden van Vlaanderen¹.

Gebruikte afkortingen

- BARA = Brussel, Algemeen Rijks-archief.
BNB = Biographie Nationale de Belgique.
BRA = Brugge, Rijks-archief.
BSA = Brugge, Stads-archief.
BVGO = Bijdragen voor Vaderlandsche Geschiedenis en Oudheidkunde.
CMP = *Correspondance de Marg. d'Autriche, [duchesse de Parme]*, par L.P. Gachard, J.S. Theissen et H.A. Enno van Gelder, 6 dln. Bruxelles 1867-1881 ; Utrecht 1925-1942.
CSP = *Calendar of State Papers*.
GARA = 's Gravenhage, Algemeen Rijks-archief.
GCGT = L.P. Gachard, *Correspondance de Guillaume le Taciturne, prince d'Orange*. 6 dln. Bruxelles 1847-1866.
GCPh = L.P. Gachard, *Correspondance de Philippe II sur les affaires des Pays-Bas*. 5 dln. Bruxelles 1849-1879.
GPA = G. Groen van Prinsterer, *Archives ou Correspondance inédite de la Maison d'Orange-Nassau*. Première Série, t. VI-VII. Leide 1839.
GRA = Gent, Rijks-archief.
GSA = Gent, Stads-archief.
JRSG = N. Japikse, *Resolutiën der Staten-Generaal van 1576 tot 1609*. I-IV. 's-Gravenhage 1915-1919 (Rijks Geschiedkundige Publicatiën, Grote Serie, 26, 33, 41, 43).
KDDH = Ph. Kervyn de Volckaersbeke et J. Diegerick, *Documents Historiques inédits concernant les Troubles des Pays Bas, 1577-1584, publiés avec des notes biographiques et historiques par ---*. 2 dln. Gand 1848-1849.
MDA = P.L. Muller et A. Diegerick, *Documents concernant les relations entre le duc d'Anjou et les Pays-Bas (1576-1584)*. t. IV-V. Utrecht 1898-1899 (= Werken Historisch Genootschap, Nieuwe Reeks, 60, 61).
NBW = Nationaal Biografisch Woordenboek.
NNBW = Nieuw Nederlandsch Biographisch Woordenboek.
RSV = Resolutieboeken Staten van Vlaanderen.
SR = A.C. de Schrevel, *Recueil de documents relatifs aux troubles religieux en Flandre 1577-1584*. 3 dln. (onvoltooid). Bruges 1921-1928 (= Société d'Emulation de Bruges, Mélanges, VIII, X, XI).
SV = Staten van Vlaanderen.

1. Lezenswaard zijn nog steeds C.H.Th. BUSSEMAKER, *De afscheiding der Waalsche gewesten van de Generale Unie*. 2 dln. Haarlem 1895-1896, en P.L. MULLER, *Bijdragen tot de geschiedenis der scheidung van Noord- en Zuid-Nederland*, in : BVGO, 3e Reeks, VII (1893), 247-309, 349-439 ; 4e Reeks, II (1902), 42-70, 272-306 ; IV (1905), 1-54. Beide studies dalen amper af in de details zoals deze hier volgen.

De allereerste vraag die een oplossing nodig heeft is deze : hoe werd Willem van Blois van Treslong in 1579 «superintendent» van het zgn. West-kwartier van Vlaanderen ? De volgende vraag luidt dan : wie was hij toen hij kwam ? En ten slotte : wat deed hij in zijn functie ? In een samenvattende evaluatie kan dan een oordeel worden gegeven over zijn optreden en over het probleem of Oranje een gelukkige keus had gedaan door hem te zenden.

a. De kwestie van het gouverneurschap van Vlaanderen, 1577-1579

De vlaamse stadhouder Jan van Croy, graaf van Roelux, had in november 1576 met behulp van door Oranje gezonden troepen Gent op de Spanjaarden veroverd. Maar met de daarop volgende politieke gebeurtenissen was hij het bepaald niet eens. Als koningsgetrouw krijgsman en katholiek ging hij dan ook in de loop van 1577 over naar de zijde van de landvoogd Don Juan : de 24ste juli bevond hij zich in het gevolg van de prins toen deze bij verrassing het kasteel van Namen innam ; daarna werd hij benoemd tot bevelhebber ervan. Op 10 september d.a.v. besloten de Staten-Generaal daarom de betalingen aan hem en andere heren en officieren, die dezelfde keus hadden gedaan, stil te leggen².

Reeds eerder echter had men het stadhouderschap van Vlaanderen vacant geacht. Op 30 augustus, dus ruim vijf weken na de bezetting van Namen, schreven de Staten-Generaal aan de Vier Leden van Vlaanderen het nodig te vinden in deze functie te voorzien omdat de graaf van Roelux nu een tegenstander was geworden ; daarom vroegen zij hun advies aangaande de te benoemen persoon³. Op 20 september diende toen Filips III van Croy, derde hertog van Aarschot, een verzoekschrift in om te solliciteren naar het openstaande ambt. Op dezelfde dag werd hij benoemd op voordracht van

2. JRSg, I, 229. Wanneer precies de graaf was overgelopen, is niet duidelijk, want reeds op 29 april 1577 was het besluit genomen zijn regiment te ontbinden (*t.a.p.*, 343, 346 nt 6 ; zie ook 345, april 25).

3. *T.a.p.*, 554 nt 4.

die van Vlaanderen, zoals in de akte van aanstelling staat⁴. De 28ste werd dan een ontwerp voor zijn commissie gemaakt, welke op 19 oktober definitief werd opgesteld en waaraan de Staten van Vlaanderen hun goedkeuring hechtten⁵.

Het gouverneurschap van Aarschot zou echter doorkruist worden door zijn persoonlijke ambities en door die van Oranje. Al vóór de benoeming door Filips II van Don Juan tot landvoogd hadden enkele waalse edelen een stuk opgesteld om aartshertog Matthias van Oostenrijk, broer van keizer Rudolf II en neef van de spaanse koning, naar de Nederlanden uit te nodigen om de landvoogdij op zich te nemen. De drijvende kracht achter deze actie was de hertog die op deze wijze de groeiende invloed van Oranje wilde neutraliseren. Hierin slaagde Aarschot echter niet ! Toen hij met een aantal edelen naar Gent ging om door de Staten van Vlaanderen plechtig ingehuldigd te worden, begaf hij zich onwetend in het hol van de leeuw. Immers, Oranje had daar al sinds 1576 een groep medestanders, die radicaal-calvinistisch waren en dus ook heftig anti-spaans. Onder leiding van Frans van de Kethulle, heer van Ryhove, werden toen in een volksoptocht met medeweten van Oranje op 23 oktober 1577 Aarschot en verscheidene gematigde edelen alsmede de bisschoppen van Gent en Ieper gevangen genomen⁶. Op 1 november ging men over tot de oprichting van een revolutionair calvinistisch bewind met een «Comité van Achtien», dat zich met de andere

4. Over deze heen-en-weer zwenkende figuur, die zich eerst bij Don Juan had aangesloten : M. BAELDE, *De Collaterale Raden onder Karel V en Filips II (1531-1578)*. Brussel 1965, 253-254. De akte van aanstelling bij L.P. GACHARD, *Rapport sur différentes séries de documents concernant l'histoire de la Belgique ... à Lille*. Bruxelles 1841, 238, nr 122.

5. JRSG, I, 560 ; GACHARD, *t.a.p.*, 238, nr 123. GCGT, IV, blz. LXIX nt 1 ; JRSG, I, 558. Zie ook SR, I, 95-96. De vlaamse gedeputeerden in de Staten-Generaal hadden eerst geprotesteerd omdat in deze zaak vooraf de Vier Leden moesten geraadpleegd worden (JRSG, I, 556-557).

6. Zie BUSSEMAKER, *Afscheiding*, I, 204-211. M. van DURME in NBW, II (1966), 773-774. GACHARD, *Rapport*, 239, nr 126. Horst LADEMACHER, *Die Stellung des Prinzen von Oranien als Statthalter in den Niederlanden von 1572 bis 1584. Ein Beitrag zur Verfassungsgeschichte der Niederlande*. Bonn 1958 (= Rheinisches Archiv, Veröffentlichungen, 52), 104-105.

stadsbestuurders noemde «Les nobles et notables de Gand»⁷.

In de Staten-Generaal bracht het bericht der gevangennamen een hevige ontsteltenis teweeg. Onmiddellijk nam men maatregelen om de vrijlating der heren te bekomen, maar men slaagde hierin slechts voor Aarschot : op 10 november liet men hem te Gent los⁸. Maar niet zonder méér ; de hertog moest eerst een belofte ondertekenen dat hij het gebeurde zou vergeten⁹. Drie dagen na zijn vrijlating verklaarde hij evenwel, nog steeds aanwezig te Gent, in het bijzijn van afgevaardigden der Staten-Generaal, het plan te hebben zijn benoemingsbrieven aan de Staten-Generaal te retourneren¹⁰, dus zijn stadhouderschap neer te leggen. Volgens het verslag der afgezanten hadden zij zulk een document reeds mede-ondertekend «avant qu'ilz sceurent obtenir l'effectuel eslargissement de monsr. le Duc d'Ar-schot». Volgens de eigen woorden van Aarschot «il estoit content de s'en déporter (= afstand doen) puisqu'il avoit eu sy triste commement»¹¹.

Dit leek het einde van een nog niet begonnen ambt. Maar was het dat ook inderdaad ? In zekere zin : ja en neen. Voor Gent gold het neen. De stad liet op 13 december weten Aarschot niet te zullen ontvangen, noch als stadhouder noch als commissaris tot het verzetten der wet¹² ; als zodanig wenste men slechts Oranje alleen te accepteren¹³. Voor de Staten-Generaal gold het ja. Indien Aarschot al ooit een officiële ontslag-aanvraag heeft ingediend, is deze genegeerd, want op 18 december stelden de Algemene Staten zijn traktement als stadhouder vast¹⁴.

7. Hierover de belangrijke studie van A. DESPRETZ, *De restauratie der Gentse Calvinistische Republiek (1577-1579)*, in : *Handelingen der Maatschappij voor Geschiedenis en Oudheidkunde te Gent, Nieuwe Reeks, XVII (1963)*, 1-111, met name 10.

8. JRSG, I, 561-565.

9. GACHARD, *Rapport*, 239 nr 132 en 134 ; zie ook JRSG, I, 566-567.

10. GACHARD, *Rapport*, 240, nr 136.

11. JRSG, I, 567-568, vooral 568 nt 3.

12. GACHARD, *Rapport*, 241, nr 141.

13. SR, I, 148-149, 161-162 (dd. 28 dec. 1577).

14. JRSG, I, 578.

En Aarschot zelf ? Blijkens zijn verklaring van 28 december (vgl. nt 13) beschouwde hij zich nog als stadhouder, tenzij men hem geheel zou willen weren ; en blijkens de vaststelling van zijn traktement was hij nog in functie. Hij kwam echter niet meer naar Vlaanderen, doch verklaarde zich op 1 januari 1578 bereid met zijn compagnie naar het leger te gaan¹⁵.

Doordat de Staten-Generaal en ook aartshertog Matthias tot in juni 1578 Aarschot als stadhouder van Vlaanderen bleven erkennen¹⁶, ontstond in het gewest zelf onduidelijkheid over zijn persoon. Geen wonder dat Ieper erop aandrong een ander in zijn plaats te stellen «in conformiteyte, alzo zy zegghen, van de belofte van den hertoghe van Arschot die volontairlick zoude gerenunciert hebben zyn gouvernement van Vlaenderen¹⁷». Op 28 april lieten de Vier Leden aan Paul de Noyelles, gouverneur van Ieper, weten dat zij reeds meermalen naar Matthias, Oranje en naar hun gedeputeerden in de Algemene Staten hadden geschreven om een nieuwe gouverneur te krijgen, doch dat Oranje hen al meer dan eens had gezegd dat een geschikt persoon aan het hof niet te vinden was¹⁸. Zo bleef Aarschot toch nog de (afwezige) officiële stadhouder. Omdat de oorlogstoestand vooral in het zuiden van Vlaanderen steeds nijpender werd, kon in de vergadering der Vier Leden van 7 juni 1578 te Brugge zelfs de vraag rijzen vanwege Ieper en Het Vrije of men Aarschot zou verzoeken terug te komen. Ieper was er voorstander van. Ook Het Vrije van Brugge wilde Aarschot «die commissie heeft ende ghepresenteert heeft in Vlaenderen te commen» wel terug hebben¹⁹.

In deze zelfde maand juni bood zich echter een nieuwe stadhouder aan in de persoon van graaf Günther van Schwarzburg (1529-1583),

15. JRSG, II, 132.

16. Zie JRSG, II, 443-444 (dd. 6 jan. 1578) ; 455 (Matthias, dd. 11 april).

17. SR, I, 244 ; zie ook 267.

18. SR, I, 352.

19. SR, I, 389.

zwager van Willem van Oranje²⁰. In 1575 had de keizer hem een bijzonder geschikt persoon gevonden om te dienen als zijn afgezant naar de vredesonderhandelingen tussen Filips II en de opstandelingen, die toen van 3 maart tot 14 juli te Breda plaats vonden zonder overigens tot enig resultaat te leiden. Von Schwarzburg was dan ook ontevreden over de slechte afloop van zijn bemoeienissen²¹. Op voorstel van Oranje hadden de Staten-Generaal hem reeds in november 1576 als ruiterskapitein in dienst genomen, maar zijn traktement werd slecht uitbetaald, iets wat de graaf moeilijk kon verwerken omdat hij gewend was op grote voet te leven. Het gehele jaar 1577 bleven de Staten-Generaal, zelf in financiële nood, met hem in gesprek over hun schulden aan hem²². Ongetwijfeld zal daarom geldnood de reden van zijn sollicitatie naar het stadhouderschap van Vlaanderen geweest zijn. Het is echter ook niet onmogelijk dat Aarschot zelf hem de gedachte had ingefluisterd, want beide heren waren door een oude vriendschap verbonden, welke dateerde uit de tijd van hun dienst in de oorlog tegen Frankrijk²³. Misschien vond Oranje zijn jichtige en daardoor dikwijls zieke zwager niet de geschikte persoon om leiding te geven in de strijd tegen de Walen in Vlaanderen. Mogelijk ook achtten zij, die de definitieve beslissing of goedkeuring moesten geven, het minder geschikt dat een lutheraan zou gaan optreden om de orde tussen de elkaar naar het leven staande katholieken en calvinisten (vooral te Gent) te herstellen. Men hoort er verder niets meer van.

20. Hij was onder landvoogd Emmanuel Filibert van Savoye zijn militaire loopbaan begonnen bij de ruitery. Filips II benoemde hem tot kapitein van zijn duitse garde. Toen hij op 17 november 1560 in het huwelijk trad met Katharina, de tweede zuster van Willem van Oranje, liet de koning hem door een speciale afgezant een kostbare ring overhandigen. Ook keizer Maximiliaan II achtte hem hoog. Ofschoon Filips II hem grote sommen verschuldigd was, waarmee zelfs Alva zich nog moest bezighouden, werd hij niet anti-spaans.

21. Rolf GLAWISCHNIG, *Niederlande, Calvinismus und Reichsgrafenstand 1559-1584. Nassau-Dillenburg unter Graf Johann VI. Marburg 1973* (= Schriften des Hessisches Landesamtes für geschichtliche Landeskunde, 36), 117-119. GCPH, II, 257-258, 282 ; III, 282, 296-297, 308.

22. JRSG, I, 24-25 (in nt 10 foutief Albert genoemd) ; 333, 459, 415 en passim (zie Index).

23. GCPH, III, 282. K. VERHOFSTAD, *De regering der Nederlanden in de jaren 1555-1559*. Nijmegen 1937, 10-11, 22, 32, 98.

In ieder geval bleef in de ogen van Gent het stadhouderschap vacant. Begin november '78 wenste de stad «in alle diligentia eenen generale gouverneur over Vlaanderen te verzoucken... *quia summum periculum in mora est*»²⁴. In het verloop van dezelfde maand kwam het idee op de prins van Oranje voor het ambt aan te zoeken. Vooral Gent prees hem aan omdat hij ten tijde van de plundering van Aalst de stad had gered en haar naderhand haar door Karel V ontnomen privileges had teruggegeven. Maar de aangezochte weigerde «zeer civilick als met zooveel gouvernementen van andere provincien becommert zynde». Niettemin kwamen in de vergadering der Staten-Generaal «alle de ghedeputeerde der vlaemscher tonghe» die van Ieper de raad geven vol te houden ; er waren, zeiden zij, vele en gewichtige redenen voor Oranje geweest om te weigeren, maar na een maand of twee, drie zou men wel slagen²⁵. Doch de zaak bleef veel langer aanslepen. Nog in maart 1579 kwam in de Vier Leden, vergaderd te Gent, het verzoek aan het centrale bestuur ter sprake «die van Vlaendren te gheven een hoofd ofte veldheeren die de zaecken van oorloghe in Vlaendren zoude dirigeren ende beledden»²⁶. Er gebeurde echter niets, klaarblijkelijk omdat Gent, opnieuw door inwendige twisten verscheurd, niet tot een besluit kon komen. Vooral de felle predikant Dathenus was hevig tegen Oranje gekant²⁷.

Op 2 juli 1579 gaf de prins opnieuw een afwijzend antwoord, zeggende dat hij als luitenant-generaal der Nederlanden «die van Vlaanderen meerder dienste konde doen»²⁸. Maar de volgende dag was hij plotseling van zienswijze veranderd. Toen verklaarde hij, om Vlaanderen van dienst te zijn, «tzelve gouvernement te anneveerden by provisie alleene» totdat men inzicht zou krijgen in een eventuele

24. SR, II, 315 (dd. 5 nov.).

25. *T.a.p.*, 367, 394-396, 414-418. De beraadslagingen en het besluit der Vier Leden betreffende de opdracht van het gouvernement aan Oranje, 13-17 nov. ook in BUSSEMAKER, *Afscheiding*, II, 358-361.

26. SR, III, 308-309.

27. DESPRETZ, *Instauratie*, 59-64. Over Dathenus zie men R. van ROOS-BROECK in NBW, V(1972), 284-296.

28. SR, III, 669-670, 678-679, 683, 685-686.

overeenkomst met de Walen ; bovendien wenste hij raadsadviseurs naast zich en het ambt zou slechts met goedkeuring van Matthias en de Raad van State te aanvaarden zijn²⁹. Daarmee was het einde van 's prinsen tegenstand weliswaar in zicht, maar nog niet bereikt. Te Brugge trad vertraging in de goedkeuring op wegens een «alteratie», d.w.z. de aanslag van 2-4 juli op de poorters. Gent wenste dat Oranje «simpliciter» gouverneur zou worden, dus zonder adviseurs naast zich. Dan deed de onverzoenlijke Hembyze op 28 juli zijn greep naar de macht, waarbij hij met voorbijgaan van alle gebruiken de stadsmagistraat wijzigde. Ondanks alle moeilijkheden die hem in de weg werden gelegd, moest Oranje toen wel naar de weerspannige stad, waar hij op 20 augustus een nieuwe magistraat aanstelde, bestaande uit partijgangers. Hembyze vertrok ; Dathenus was al weg³⁰.

Intussen waren twee afgezanten van Brugge te Gent aangekomen om de prins het gouverneurschap aan te bieden. Op 21 augustus, na het beëindigen van de Gentse zaken, hadden zij een ontmoeting met hem. De prins beloofde «uut crachte van syn vermoghen als luitenant-general» orde op de zaken in Vlaanderen te stellen. 's Middags zou de admiraal (van Zeeland) Treslong arriveren. «So haest hy commen sal syn, heeft ons Syné Excie belooft dat hy hem depescheren sal naer den Westquartiere met goede ende ample instructie»³¹.

Op zondag 23 augustus 1579 was het dan eindelijk zo ver : Oranje accepteerde het gouvernement van Vlaanderen. Op het laatste moment was nog een vertraging opgetreden door «zeker ander belet den college deser stede (= Gent) haastich over ghecommen»³². Een maand later, op 23 september, hechtten de Staten van Holland, door

29. SR, III, 688-691. Op 6 januari 1579 werd de Unie van Atrecht en op 23 januari 1579 die van Utrecht ondertekend. De overeenkomst met de Walen slaat op een vrede of wapenstilstand.

30. SR, III, 773-774, 801 ; DESPRETZ, *Instauratie*, 31-38, 69.

31. SR, III, 808-809, 820 (minuut-instructie zonder datum voor de beide Bruggelingen ; in verbang met het volgende op z'n laatst op 20 aug.), 821-822 (dd. 21 aug.).

32. Aldus Nicolaas Casembroot, pensionaris van Brugge, uit Gent aan zijn lastgevers. Zie SR, III, 826-830, ook 859.

Oranje hierover gevraagd, hun goedkeuring aan de aanvaarding van de nieuwe functie³³.

Daarmee was dan een eind gekomen aan een langdurig «stadhouderloos tijdperk» voor Vlaanderen.

Reeds op 24 augustus benoemde Oranje Blois van Treslong tot «superintendent» van het Westkwartier van Vlaanderen en tot gouverneur van Duinkerke. Daarom moeten wij nu nagaan wat zich dáár in de voorafgegane tijd had afgespeeld en hoe Oranje kwam tot deze, zijn eerste benoeming in zijn nieuwe hoedanigheid.

b. Het superintendentschap van het zgn. Westkwartier

Het zal duidelijk zijn dat het deel van Vlaanderen tegen de grens met Frankrijk in deze jaren de weerslag ondervond van het ontbreken van een duidelijk bestuurscentrum in het gewest.

Sinds september 1576 nam Vlaanderen deel aan de vergadering der Staten-Generaal³⁴, die bijeen gekomen waren om het hoofd te bieden aan de militaire chaos welke door het muiten der spaanse troepen was ontstaan. Dit hield in dat men allerwege in Vlaanderen belangrijke vestingen ging versterken en «in naam van Zijne Majesteit» van (grotere) garnizoenen voorzien. In het bijzonder gold dit voor het strategisch belangrijke «Westland» of «West-Vlaanderen», toen ook wel het «Westkwartier» genoemd. Tot 1543 was deze streek een duidelijk omschreven gebied geweest, bestaande uit de drie kasselrijen Veurnambacht, Bergenambacht en Broekburgambacht. Zij waren alle drie kustkasselrijen met een belangrijke haven, nl. Nieuwpoort vallend onder Veurne, Duinkerke onder St. Winoksbergen en Grevelingen onder Broekburg (Bourbourg, Burburg). Samen vorm-

33. GPA, VII, 97-98. Zie ook L. DELFOS, *Die Anfänge der Utrechter Union 1577-1587. Ein Beitrag zur Geschichte der niederländischen Erhebung, insbesondere zu deren Verfassungsgeschichte*. Berlin 1941, 172-177. LADEMACHER, *Stellung*, 104-111.

34. JRSG, I, blz. L-LVII.

den zij de voortzetting van de kust van het Brugse Vrije³⁵. Tengevolge van maatregelen van Karel V op fiscaal gebied gingen tot de drie genoemde kasselrijen ook behoren de kasselrijen Ieper, Belle, Cassel en Waasten. De zeven kasselrijen werden samen eveneens (het nieuwe) West-Vlaanderen genoemd, vooral in de jaren van 1566 tot rond 1580. Reeds in 1480 was het oude West-Vlaanderen ter verdediging tegen de Fransen een afzonderlijk militair distrikt met een eigen bevelhebber geworden³⁶. Deze werd dikwijls aangeduid met het woord «superintendent», een term die trouwens ook wel bij andere functies werd gebruikt³⁷.

In de loop van 1568 was de gouverneur van Duinkerke gestorven. Faulconnier noemt hem zonder meer De Suastre, met wie waarschijnlijk bedoeld is Philippe de Suastre of Souastre, baron van Auchy, die in 1521 en 1523 was opgetreden als «conseiller et maistre d'hostel» van de landvoogdes Maria van Hongarije³⁸. Hij was als gouverneur opgevolgd door Simphorien van Gistel (Ghistelles, t.z.

35. Een speciale kasselrij, begrensd door de Noordzee, Sluis, Eeklo, Hoogleden, Zarren en de IJzer (*BRUGGE IN DE GEUZENTIJD. Bijdragen tot de geschiedenis van de hervorming te Brugge en in het Brugse Vrije tijdens de 16e eeuw*. Brugge 1982, 69 nt 1 en nt 5; een kaart op 232-233).

36. Hierover A. VIAENE, *Veelnamig Vlaanderen. Een overzicht van de oude samenstelling*, in: Biekorf. Westvlaams Archief voor Geschiedenis, Oudheidkunde en Folklore 73 (1972), 199-209. De auteur gaf onder dezelfde titel een aparte bundeling van alle artikelen in «Biekorf» uit als *Veelnamig Vlaanderen. Een historiografisch overzicht van de samenstellingen tot 1800*. Brugge 1973. In het frans kende men ook de naam «Basse Flandre».

37. Zo werd bv. de bankier Antoon van Straelen in 1558 aangewezen als «superintendent» van de zgn. «novennale», een bede met een looptijd van negen jaren (Ferd. H.M. GRAPPERHAUS, *Alva en de Tiende Penning* [Deventer-Zurphen] 1982, 66. In 1572 was de reeds eerder genoemde hertog van Aarschot aangesteld tot hoofd en superintendent van de Raad van State tijdens Alva's afwezigheid op zijn veldtocht naar Holland (BAELDE, *Collaterale Raden*, 254). Ook op de vloot kwam de term voor. In juli 1577 noemde Cornelis Wien zich «admirael ou superintendent» van acht schepen, uitgerust te Duinkerke (JRSg, I, 365). FAULCONNIER (vgl. nt 38) noemt deze Wien(s) «vice-admiral et premier capitaine commandant» (74). In het algemeen duidt de term dus iemand aan die aan het hoofd staat. Ook heden ten dage bestaan nog «superintendenten» in de Lutherse Kerk in Duitsland.

38. P.M. FAULCONNIER, *Description historique de Dunkerque ... Contenant son origine et progrès ... Premier volume*. Bruges 1730, 67. CMP, V, 17 nt 2. Niet te verwarren met Sonastre (GCPh, II, 286).

van Brugge), heer van Zwynnelanden, een energieke koningsgezinde persoonlijkheid, die nog in 1578 als zodanig genoemd wordt, maar van wie verder niets bekend is, ook niet of hij tevens bevelhebber was van het Westkwartier³⁹.

Zolang de graaf van Roeulx stadhouder van Vlaanderen — en tevens van Henegouwen — was, had hij de zaken in het Westkwartier in de hand. Maar toen hij eenmaal in juli 1577 Vlaanderen had verlaten om zich bij Don Juan te voegen, ging het er in West-Vlaanderen anders uitzien. Daar ging toen de energieke Valentin de Pardieu, heer van La Motte (geb. 1530) min of meer de spil worden om welke vrijwel alles ging draaien⁴⁰. Tijdens het beleg van Haarlem in 1572 was hij gewond geraakt en sneuvelde tegelijk de gouverneur van Grevelingen. Filips II benoemde hem toen in de opgevallende plaats en sindsdien had de belangrijke vesting aan de grens La Motte's grote zorg: het garnizoen en de fortificaties werden grondig versterkt. In 1576 nam La Motte in het voetspoor van de graaf van Roeulx deel aan de verovering van het spaans kasteel te Gent. Daarna trad hij in dienst van de Staten-Generaal, omdat hij, eerezuchtig als hij was, die op dat moment als de winnende partij beschouwde⁴¹. In juli 1577 verzocht en verkreeg hij nog van de Staten de achterstallige soldij voor zijn manschappen te Grevelingen wegens door hem aan het licht gebrachte «secrete practiques». Daardoor gealarmeerd versterkten de Staten-Generaal ook nog Duinker-

39. SR, I, 402 (dd. 11 juni 1578), die hem abusievelijk *Philippe* noemt. FAULCONNIER, *t.a.p.*, 68 deelt mee dat hij in 1570 enige hollandse zeerovers liet ophangen. Ook nam hij 14 man gevangen «allemaal Engels en Frans die naar Holland waren gevlucht om vandaaruit de kusten van la Basse Flandre te verwoesten». Hij en Philippe komen niet voor in een genealogie van de familie Ghistelles in Alph. BERGEROT et I. DIEGERICK, *Histoire du château et des seigneurs d'Esquelbecq, en Flandre*. Bruges 1857, 55-63. «Swinland» of «Zwynland» is «De Zwynnelanden in Dikkebus» ten z.o. van Ieper (Karel de FLOU, *Woordenboek der toponomie van Westelijk Vlaanderen* ... DL. 18 (Brugge 1938), 882.

40. Een levensbeschrijving van hem in BERGEROT-DIEGERICK, *Histoire*, hoofdstuk III, waarin ook talrijke kleine bijzonderheden over de strijd in het zuiden van Vlaanderen en rond Duinkerke. Correspondentie van hem is toegevoegd. Over hem een mooie samenvatting door BUSSEMAKER, *Afscheiding*, I, 285-299 die hem overigens foutief gouverneur van Duinkerke noemt.

41. Eerst was hij «maréchal du camp par provision», daarna generaal der artillerie (JRSB, I, 98, 341, 345, 351).

ke en Broekburg met 40 à 50 soldaten⁴². Gezien de wat gevaarlijke toestand wees de hertog van Aarschot toen in zijn hoedanigheid van gouverneur van Vlaanderen op 16 november 1577 Paul de Noyelles, heer van Staden, aan om het commando over het Westkwartier op zich te nemen ; hij voegde hem La Motte toe om gezamenlijk een defensie-systeem tegen Frankrijk op te zetten⁴³. Zodoende geraakte laatstgenoemde meer dan iemand anders op de hoogte van de militaire situatie in deze streek.

Het voor onze geschiedenis zo belangrijke jaar 1578 opende met de vernietiging van het staatse leger in de slag bij Gembloers (Gemblooux) op 31 januari. Een paniek was het gevolg : uit vrees voor een directe aanval op Brussel verlegden de Staten-Generaal hun zetel naar Antwerpen. In Vlaanderen was men eveneens hevig bezorgd voor vijandelijkheden. De verslagen opperbevelhebber Emmanuel Philibert de Lalaing, baron van Montigny, liet daar zonder enige leiding de resten van zijn slecht betaalde en muitende leger plundertochten ondernemen, zodat het schrikbeeld oprees van de losgeslagen muiters van twee jaar eerder. Daarenboven kon Don Juan misschien in het zuiden aanvallen. De felle calvinisten, die sinds 1 november 1577 in Gent de macht in handen hadden, raakten oververhit en bezetten gewapenderhand Oudenaarde, Kortrijk, Brugge en Menen (februari-april), waar ogenblikkelijk revolutionaire comité's werden geïnstalleerd en het katholicisme werd verboden. In juli en augustus werden overal de openbare predikaties van het calvinisme met kracht en geweld ingevoerd, ook in heel het Westkwartier⁴⁴.

Op militair gebied had men de 22ste februari op de nederlaag van Gembloers gereageerd door een superintendent voor het Westkwartier te benoemen in de persoon van jonker Charles Douffay (Doffay)

42. JRSG, I, 365-366, 366-367, 373. Over betalingen door hemzelf uit eigen zak, zie men nog 378, 394-395, 505-506.

43. BERGEROT-DIEGERICK, *Histoire*, 77-78. Over de bezorgheid en maatregelen van de Staten-Generaal in november, zie men JRSG, I, 402 (4 nov.) en 405 (11 nov.) ; SR, I, 149.

44. J. DECAVELE, *Het herstel van het calvinisme in Vlaanderen in de eerste jaren na de Pacificatie van Gent*, in : BRUGGE [cfr. nt 35], 9-33, vooral 15-25.

«naemelick tot bewaerensse van den ghewest ontrent Grevelinghe». Daarmee had men La Motte gepasseerd omdat hij naar de mening van de vlaamse gedeputeerden ter Staten-Generaal veel meer nodig was bij de algemene oorlogszaken, maar in werkelijkheid omdat hij in Vlaanderen niet welkom zou zijn en dus wel niet succesvol⁴⁵. Dit feit voegde zich bij een andere gebeurtenis, die La Motte als bijzonder ontierend moet hebben gevoeld. Tijdens de slag bij Gemblours was hij met andere legerbevelhebbers te Brussel bij een bruiloft. Toen hij zich direkt naar Grevelingen begaf, waar hij op 8 februari aankwam, werd hij te Gent en Nieuwpoort mishandeld ! Te Grevelingen trof hij een verwarde toestand aan. Tot zijn plaatsvervanger of luitenant aldaar had hij benoemd Maximilien de Longueval, heer van Vaulx, evenals hijzelf een partijganger van de Staten-Generaal. Tussen diens compagnie en die van La Motte was onenigheid gerezen. La Motte nam zijn luitenant gevangen en deed diens mannen de stad verlaten. De heer van Vaulx hield hij als gijzelaar in zijn handen⁴⁶. Van Douffay was inmiddels niets uitgegaan, want hij vertrok pas op 18 maart naar zijn post om daar orde te scheppen, terwijl La Motte naar het hof was ontboden⁴⁷. La Motte ging evenwel niet naar Antwerpen en verklaarde zich op 8 april openlijk tot partijganger van Filips II⁴⁸. Pas daarna poogden de Staten-Generaal door geldzendingen voor de soldaten de rust te doen wekeren, maar zij waren daarmee te laat⁴⁹. Ook pogingen om La Motte zijn eed aan de Staten en het vaderland te doen hernieuwen, liepen op niets uit. En Douffay, die als superintendent had moeten optreden, was op bevel van de Vier Leden niet in aktie gekomen ten einde te vermijden dat La Motte geïrriteerd zou raken en dan het land zou

45. Mogelijk zwierven toen al soldaten van zijn compagnie verspreid door Vlaanderen, van wie op 14 maart sprake is (JRSG, II, 165). Zie ook aldaar, 24 (1 febr. 1578) en SR, I, 264 (dd. 22 febr., uit Antwerpen). Douffay is mij verder niet bekend.

46. Opwinding was ook ontstaan door geruchten over een franse coup tegen Duinkerke (JRSG, II, 52-53).

47. SR, I, 285.

48. BERGEROT-DIEGERICK, *Histoire*, 88-89.

49. Ook in St. Omaars was het onrustig. Zie verder JRSG, II, 455 (11 april), 456 (13, 16, 18 april), 171-172 (15 april).

plunderen⁵⁰. Douffay was trouwens ook niet te spreken over de predikanten uit Veurne-Ambacht, over wie de gedeputeerden van dat gebied eveneens hun beklag deden in de vergadering der Vier Leden⁵¹.

Deze verwarring nam nog toe door het ontstaan van de partij der zgn. *Malcontenten*, in de eigentijdse bronnen meestal *Walen* genoemd⁵². De initiatiefnemer was bovengenoemde Lalaing die Oranje's politiek verafschuwde en ook van het zich uitbreidende calvinisme niets moest hebben. Het kan dan ook geen verbazing wekken dat Lalaing en La Motte elkaar weldra wisten te vinden. Spoedig kregen zij bovendien gehoor bij de «katholieke» Frans van Anjou⁵³, die door de opstandspartij in het land was gehaald, maar wegens het wantrouwen der calvinisten tegen hem niet de rol kon spelen die hij had verwacht. De troepen die Anjou meebracht, beschouwden het land dat zij te hulp moesten komen als gewoon vijandelijk gebied, dus, slechts betaald als zij werden, plunderden ook zij maar raak! *Malcontenten*, calvinisten, franse en staatse troepen (onder wie ook nog de Duitsers van het hulptroepen onder Johan Casimir van de Palts) vormden aldus een bijna niet te ontwarren kluwen, dat vooral door het deerlijk getroffen platteland moest worden gedragen!

Wij kunnen hier in het midden laten of het drijvende calvinisme dat te Gent zijn middelpunt vond, dan wel de politiek(-godsdiens) gedreven waalse adel de oorzaak is geweest van de vijandelijkheden tussen de *Malcontenten* en de Staten-Generaal, i.c. de prins van Oranje⁵⁴. Een feit is dat onder de waalse edelen steeds meer La Motte naar voren trad. Don Juan († 1 okt. 1578) deed hem niet

50. Over de eed van La Motte : SR, I, 332-333 (17 april) en JRSG, II, 457 (27 april), 460-461 (23 juni, nr 1012).

51. SR, I, 386-387 (3 en 7 juni).

52. In de volksmond ook wel *Paternosterdraggers* of *Paternosterknechten* genoemd wegens het feit dat de soldaten een paternoster of rozenkrans om de hals droegen als teken van hun verknochtheid aan het katholicisme.

53. François Hercule de Valois, hertog van Anjou en Alençon (1556-1584), was de vierde zoon van de franse koning Hendrik II ; hij was dus de broer van koning Hendrik III (1574-1589).

54. DESPRETZ, *Instauratie*, 28-29.

minder dan 20.000 écus toekomen, waarmee hij overigens vergeefs trachtte garnizoenen om te kopen. En Filips II gaf hem op 11 september 1578 patentbrieven waarin hij gematigd werd in zijn naam steden enz. in de gehoorzaamheid des konings aan te nemen.

Temidden van de talloze kleinschalige gevechten rond Grevelingen en Duinkerke heeft Douffay geen taak meer gezien. Hij schijnt eind mei, of begin juni, zijn ontslag te hebben gevraagd. Toen diende Jean d'Estournel, heer van Vendeville, zijn candidatuur in voor de functie van Douffay. De Vier Leden aanvaardden hem niet, omdat de adviezen aangaande zijn persoon verre van eensgezind waren⁵⁵. Douffay werd wel naar Brugge ontbonden om «chief du guet», hoofd van de wacht (militaire politie zouden wij zeggen) in het staats legerkamp te worden⁵⁶. Maar de Vier Leden gaven op aansporen van het Westkwartier in overweging hem «omme de suffisantheyt, experientie ende goeder qualiteyt ende de particuliere kennesse ende gheneghenthey die hy heeft totter bewaernesse ende deffensie van dezen quartiere» te continueren als superintendent en beslist geen plaatsvervanger aan te stellen wyl zulk een persoon toch amper zou worden gehoorzaamd. En anders zou het beter zijn een «nieuwen generaelen superintendent» van het Westkwartier te benoemen «met laste van actuelle residentie te houden» dáár waar het meest gevaar zou dreigen, zoals te Broekburg, St.-Winoksbergen en Duinkerke. Daartoe wenste men nu te recommanderen de heer van Vendeville «omme de goede qualiteyten, suffisantheyt ende gheneghenthey die wy in hem verstaen te wesen tot conservatie ende defensie van de ghemeenen vaderlande»⁵⁷. Doch op 24 juli werd besloten goed te keuren dat hij gouverneur van Cassel zou worden⁵⁸. Tot superintendent bracht hij het dus niet, want Douffay bleef nog als zodanig. Pas in september had diens benoeming voor het kamp officieel plaats en

55. SR, I, 405-407 (11 en 12 juni).

56. SR, I, 426 (19 juni) ; JRSG, II, 1977 juli).

57. SR, I, 506-507 (Gent aan Ieper, 14 juli), 529-531 (18 juli).

58. SR, I, 545. Op 22 juli had Ieper «eendrachtelick» Vendeville «ghedenomeert ende ghecoren» tot superintendent (SR, II, 61 nt. bij verzoek van Ieper aan Matthias en de Raad van State om een «général superintendant chief ou gouverneur militaire» voor het Westkwartier aan te stellen. 17 aug.). Op 13 september d.a.v. vroeg hij evenwel ontslag als zodanig.

kwam dus zijn functie vrij⁵⁹. In oktober wezen ook de zeven kasselrijen, die samen het Westkwartier vormden, de heer van Vendeville definitief af als hun gouverneur wegens de voorwaarden en voorbehouden die hij stelde⁶⁰, waarover echter verder niets bekend is.

Volledigheidshalve dient hier dan nog vermeld dat op 19 september bij de gedeputeerden van Vlaanderen ter Staten-Generaal naar voren kwam «den heere van Zuutpene omme te solliciteren eenen gouverneur omme 't Westkwartier». Men besloot zijn request door te zenden naar de Vier Leden om er in te voorzien, «ofte by faulte van dien», dat de Staten-Generaal zich met hem in verbinding zouden stellen om gezamenlijk Matthias te vragen «daerinne voorzien te wordene ende dat omme den noot alsnu wesende»⁶¹. Er is niets van gekomen.

Intussen nam de kleine oorlog toe en steeg de nood. Met name Duinkerke voelde zich bedreigd, en niet ten onrechte. In november 1578 had La Motte het stadsbestuur opgeroepen zich aan de zijde van de koning te scharen⁶². Het is daarom alleszins begrijpelijk dat men van het zuiden uit steeds krachtiger aandrang om minstens een algemeen gouverneur voor geheel Vlaanderen aan te stellen, indien de kwestie van het superintendentschap maar bleef aanslepen. Ten slotte moest Oranje als luitenant-generaal van Matthias onder de druk der omstandigheden toch iets doen. Tijdens een onderhoud dat hij op 21 november 's morgens om 7 uur met de Vier Leden had, beloofde hij «naer zyn vermoghen de zake te stillen zoo tusschen den Walen als oock die van Ghendt, ons verzekerende dat Zyne Ex^{tie} naar den havene van Dunkercke zoude ghezonden hebben den

59. SR, II, 44, (12 aug.); GCGT, IV 68 (4 sept.).

60. SR, II, 296-297 (bericht van 31 oct.).

61. SR, II, 108. Het zal hier gaan over Charles van den Zuudtpene, die in 1571 genoemd wordt en niet over «Jonckeere» Guillaume van Zuudtpene, die rond 1585 leeft (DE FLOU, *Woordenboek* [cfr. nt 39], dl. 18, 746. In juni 1581 is sprake van Charles in verband met een post in het leger, waartoe hij was voorgedragen door de Vier Leden (MDA, IV, 91). Zuytpene of Zuutpene (Zupiennes) ligt ten westen van Cassel.

62. I.L.A. DIEGERICK, *Correspondance de Valentin de Pardieu, seigneur de La Motte*. Bruges 1857, 369-370.

admiral Trelon met een gheweldigh scip, ende dat hy in twee ofte drie daghen noch vier ofte vyve darrewards zenden zoude, waardeure Zyne Ex^{te} hopte vele van den voornemen van la Mote te breken»⁶³.

Daarmee was het jaar 1578 verstreken : het Westkwartier bleef zonder superintendent. Men moest daar maar zien hoe zich te redden.

Hiermee komen wij te spreken over Duinkerke zelf, waaraan wij terwille van de gecompliceerde toestand in het Westkwartier nu enige bijzondere aandacht moeten wijden.

c. De toestand te Duinkerke

Het is zonder meer duidelijk dat het bezit van Duinkerke van belang was voor alle partijen : Spanjaarden, Malcontenten, Staatsen en Anjou. De stad was immers een behoorlijk uitgeruste haven rijk. Sluis was in februari 1578 door de verraderlijke houding van Philippe d'Oignies, de kapitein van het kasteel, voor de spaanse partij verloren gegaan. Nieuwpoort, als haven niet zó belangrijk, was als «pandstad» in handen van Oranje. Strategisch gezien echter was Duinkerke zowel het eindpunt van aanvoerlijnen uit Spanje als van die uit Holland-Zeeland en daardoor van waarde als een goede uitvalspoort. Als complicatie voor de twee partijen die elkaar de haven betwistten, kwam daarbij dat ook het officiële Frankrijk poogde de stad in handen te krijgen, zij het op slinkse wijze. Maar hoezeer ook vooral de Malcontenten zich inspanden de sterkte met behulp van de Spanjaarden in handen te krijgen : het zou nog tot in 1583 duren eer Parma zich meester van Duinkerke zou kunnen noemen ! In zekere zin was de strijd om Duinkerke een voorafschaduwing van het latere beleg van Oostende.

Reeds stipten wij aan dat de energieke Valentin de Pardieu, heer van La Motte, na zijn afval van de Staten-Generaal van zijn gouverneurszetel Grevelingen uit Duinkerke poogde te herwinnen, c.q. te

⁶³. SR, II, 417. Zie ook KDDH, I, 56-60 en JRSG, II, 482 (26 nov.) ; GCGT, III, 104-106.

isoleren door de kleine plaatsen en versterkingen rondom te gaan bezetten. Hij profiteerde daarbij van het feit dat er geen militaire opperbevelhebber in Vlaanderen was die leiding had moeten geven aan de staatse krijgsoperaties. Bovendien werkte in zijn voordeel dat ook de in februari 1578 tot leider van het Westkwartier benoemde Douffay al in juni daarna voorgoed naar het staatse legerkamp vertrok zonder dat een andere superintendent in zijn plaats was aangewezen.

Ook aan staatse zijde was men algemeen overtuigd van het belang van Duinkerke. Dit kwam duidelijk tot uiting in een kort verslag van Willem van Oranje aan de Staten van Vlaanderen van 3 juni 1578. De stad had hem een verzoekschrift gezonden omdat La Motte het plan zou hebben «quelque sinistre entreprinse» tegen haar te ondernemen: de burgers waren goede patriotten en wilden dat ook blijven, reden waarom zij verzochten dat er versterkingen zouden worden aangelegd, munitie aangevoerd, enz. De prins verzocht derhalve aan dit verzoek van Duinkerke gevolg te geven op de wijze die de Vier Leden het best zou conveniëren, gezien «het belang dat deze stad heeft voor het behoud van geheel het Westkwartier (la Basse Flandre) omdat zij op dit moment het enige bolwerk daarvoor is»⁶⁴. Op 11 juni beraadslaagden de Leden over deze zaak. Uit de resoluties van die dag blijkt dat er te Duinkerke moeilijkheden waren over het verzetten van de wet en ook dat de heer van Zwijnland, «capiteyn ende gouverneur» van de stad, was ontheven van zijn ambt. Deze had daartegen verzet aangetekend en nu moest nog eens nagegaan worden welke redenen tot dat ontslag hadden geleid. Mochten de personen die zouden worden gezonden om een nieuw stadsbestuur aan te wijzen, bevinden «zelve heere de ghe-meente danckelick te zijne (= met hem tevreden te zijn) ende gheene redenen van voordere suspensie jeghens hem te militere», hem dan te herstellen «inde zelve zyn staet ofte officie volghen de instructie heml. daertoe te ghevene». Aangaande het geschat dat Duinkerke nodig had, besloot men de stad te verwijzen naar Oranje en de kapotte en niet gebruikte kerkklokken maar te gebruiken (om

64. GCGT, IV, 49-50.

ze te smelten)⁶⁵. De gouverneur schijnt in zijn eer en ambt te zijn hersteld, want op 12 november 1578 richtte La Motte een schrijven tot hem om hem over te halen zich bij hem aan te sluiten⁶⁶.

Voor Duinkerke waren voorzieningen inderdaad wel nodig. Want op 26 juli werd uit Brugge aan Ieper bericht dat men te Maastricht had gevangen genomen «eenen Marcx de Crouwelaere, hebbende hier te vooren gheweest bailliu van Dunckercke, die ontdect heeft eeneghe verraderie upde voors. stede van wegghen don Jehan, daerinne men hoopt voorsien te zyne»⁶⁷. Op 21 augustus nam Brugge het besluit een compagnie soldaten te Duinkerke te legeren, maar enige dagen later, de 25e augustus, verzocht de prins aan de Vier Leden de compagnie van de gouverneur van Oudenaarde uit Duinkerke naar Oudenaarde terug te zenden omdat de bevelhebber dáár nodig was.⁶⁸ In de volgende maanden werd de situatie min of meer benard. In november schreef La Motte Duinkerke tweemaal aan om de stad over te halen zijn zijde te kiezen, zoals reeds gezegd. Op beden om hulp zou Ryhove uit de kasselrij van Kortrijk vier of vijf compagnieën sturen, terwijl Oranje antwoordde met de belofte een groot oorlogsschip te zullen zenden. Ook waren de Fransen rond Broekburg aan het plunderen geslagen. Bezettingstroepen uit Nieuwpoort werden naar St.-Winoksbergen en Duinkerke te hulp gezonden : het verslag van de daar heersende nood is waarlijk aangrijpend. Inmiddels waren ook geld, buskruit en dertien compagnieën afgestuurd⁶⁹.

65. SR, I, 402-404. De Schrevel licht zonder meer toe dat de gouverneur Philippe de Ghistelles was ; dit is niet juist, vgl. boven, nt 39. Op 12 juni 1578 landden engelse hulptroepen te Duinkerke en op 20 juni was intussen de wet vernieuwd (SR, I, 407-408, 431).

66. Een gelijkkluidend schrijven ging naar Broekburg, Sint-Winoksbergen en andere stadjes (aldus in *CSP, Foreign Series of the Reign of Elizabeth 1578-1579*. London 1903, 282 nr 368, waar overigens Symphorien van Gistel als geadresseerde alleen in de index wordt genoemd). Op 20 december 1578 berichtte de engelse gezant Daniel Rogers uit Brugge aan secretaris Walsingham : «At Dunkirk is the old governor, M. Symphorien de Ghistell, Lord of Swynfurt, who has two ensings of foot. At Dunkirke there are no soldiers». 351, nr 455). De laatste opmerking doet vreemd aan in verband met de voorafgaande zin.

67. SR, I, 553. Hierover niets in JRSG, II.

68. GCGT, IV, 65-66 ; II, 694.

69. SR, II, 392-393 (dd. 16 nov.), 398-399, 404, 417, 629-632. Over gezonden hulp : 394-395, 412, 419-420.

Het jaar 1579 bracht voorlopig geen verandering in de situatie. Vermeldenswaard is de mislukking van de invoering der zgn. Religievrede in de stad door de steeds groter wordende groep calvinisten. De gouverneur, baljuw en bestuurders weigerden nl. een daartoe strekkende eed af te leggen die was opgesteld door de kapiteins van de garnizoenstroepen, zeggende dat zij zich aan de Pacificatie van Gent wilden houden⁷⁰.

In maart dreigde een climax. La Motte concentreerde troepen tussen Duinkerke en St.-Winoksbergen. Aartshertog Matthias beval in verband daarmee buskruit te zenden en drie vendels voetvolk. Oranje had reeds naar Zeeland geschreven om in geval van nood eveneens assistentie te verlenen⁷¹. Het is waarschijnlijk dat de Staten van Zeeland niet lang daarna hun admiraal Blois van Treslong met enige schepen hebben afgezonden, want in april blijkt hij te Duinkerke te zijn, zoals wij aanstonds zullen zien.

De omkeer voor Duinkerke kwam doordat Matthias op 21 maart een van de beste hoofdofficieren van het staatse leger, de bretonse hugenoot Frans van La Noue (1531-1591) «met de ijzeren arm» bevel gaf zich naar het Westkwartier te spoeden⁷². Oranje wilde nl. een einde maken aan de «saecke vanden heere vander Mote» teneinde de daarmee vrijkomende troepen te gebruiken om het beleg van Maastricht door Farnese te doen opbreken⁷³. Op 27 maart marcheerde La Noue met 3000 man naar het zuiden, de twee volgende dagen gevolgd door Fransen en Schotten onder het bevel van de schotse

70. SR, III, 205-207, 220-221. L. LEMAIRE, *Histoire de Dunkerque des origines à 1900*. Dunkerque 1927, 104 over de mislukking van de Religievrede. De naam van de gouverneur wordt niet genoemd. Hij moet o.i. nog steeds de heer van «De Zwynnelanden in Dikkebus» zijn, die mogelijk wegens zijn verzet tegen de plannen der militairen niet lang daarna moet zijn ontslagen of gewoon weggegaan. De Religievrede was door Oranje ontworpen: daar waar 100 gezinnen van katholieke huize of calvinistische huize vrije uitoefening van hun godsdienst zouden vragen, zou deze worden toegestaan. Door beide partijen werd dit in hoofdzaak afgewezen. Deze Religievrede verscherpte dus de tegenstellingen.

71. SR, III, 277-278, 288 (7 en 9 maart 1579).

72. Ph. KERVYN DE VOLKAERSBEKE, *Correspondance de François de La Noue, surnommé Bras-de-Fer, accompagnée de notes historiques et précédée de la vie de ce grand capitaine*. Gand-Bruxelles-Paris 1854, 43-45.

73. SR, III, 372-373 (dd. 24 maart). Maastricht viel op 29 juni in handen van de Spanjaarden, die er vreselijk huishielden.

kolonel Henry Balfour. Op 2 april volgden nog meer soldaten⁷⁴. Dit samentrekken van zoveel krachten verschafte La Noue een duidelijk en door de vijand klaarblijkelijk niet verwacht overwicht. Op 12 april kon hij dan ook aan de Vier Leden melden dat hij de troepen van La Motte had verslagen en «ruyné une partie d'icelles». Overigens was de toestand zó verward dat Willem van Blois van Treslong dezelfde dag uit Duinkerke moest berichten dat bij vergissing troepen uit Broekburg eigen soldaten hadden verjaagd⁷⁵.

Door de overwinning van La Noue was Duinkerke voor jaren veilig gesteld. Dit nam echter niet weg dat de toestand gevaarlijk bleef. Op 4 mei besloten de Vier Leden dertig lansiers te lichten ten behoeve van het garnizoen⁷⁶, maar Treslong was ontevreden, getuige zijn brief van 9 mei aan hen : zonder omhaal van woorden deed hij zijn beklag over het feit dat ondanks zijn eigen aandringen en dat van La Noue geen geld en pioniers werden gezonden. Daarom, zegt hij, is Watene (Watten) verloren gegaan en valt Mardyck wellicht ook nog. De schuld daarvan rust op de Vier Leden. Treslong betuigt echter zich toch te willen inspannen. «Ten alder minsten Ul. E. ghelieve my te adverteren van Ul. uuterlicke meenighe omme te wetene of die es in toecomende tyden tlant te laten ruyneren by faulte van goede ordre, en de stede by goede betalinghe vanden garnisoenen ende behoorlick te provideren van ammonitie, te laten vallen inde macht vanden vyant ofte anderssins, ende in tyden te voorsiene tot conservatie mynder eere, omme die beter ende in uprechter zaecken te employeren inde defensie vanden lande». De admiraal wordt in het afschrift van deze brief «gouverneur van Dunckercke» genoemd⁷⁷.

74. SR, III, 385, 389, 399, 412-413. Op 1 april blijken er (zeeuwse of hollandse ?) schepen te zijn om het kanaal van Duinkerke tegen Grevelingen te verdedigen (JRSG, II, 543).

75. SR, III, 459, 553. GSA, S 9, nr 3 (= Resoluties der Vier Leden), fol. 331v. Over dezelfde kwestie nog een schrijven van Gentse afgevaardigden uit Duinkerke, in SR, III, 504-506.

76. SR, III, 510, 542 (dd. 13 mei) ; op 18 mei moest hij nog de soldij ontvangen om zijn manschappen «monstre te doen passeren» (555).

77. De Leden waren vergaderd te Ieper of Poperinge. Zie SR, III, 522-523, waar men niet leest dat boven het afschrift in de «Resoluties van de Vier Leden», waaraan het stuk is ontleend, vermeld staat : «Treslong admiral gouverneur van Dunckerke» (GSA, S 9, nr 3, fol. 458r. Uit de correspondentie van La Noue [cfr nr 72] blijkt dat hij en Treslong in deze tijd vrij veel contact met elkaar onderhielden (aldaar, 71, 73, 101, 127).

Vermoedelijk was Treslong in deze functie, die hem natuurlijk meer mogelijkheden bood dan een te hulp gezonden «buitenlands» bevelhebber van een smaldeel zou hebben, door de Vier Leden provisoorsch aangesteld of als zodanig beschouwd. Hij wordt door anderen in deze tijd immers steeds gewoon «admiraal» genoemd. Hierboven maakten wij een opmerking over het einde van het gouverneurschap van Symphorien van Gistel. In verband daarmee vonden wij niets van een eventueel nieuw-aangewezen functionaris. Een officiële benoeming voor Blois van Treslong kwam pas enige maanden later. Daarentegen is zijn brief niet die van een bescheiden hulpkracht die zijn positie kent ! Op eigen gezag nam hij zelfs burgers van Duinkerke in soldij, al zag men liever dat hij dit niet deed «omme daerby de stede nyet te vercranckene van weerbare mannen tot bescheermesse van diere in tyden van noode»⁷⁸. Ook verder zat de admiraal niet stil. Hij ergerde zich aan het voortdurend geldgebrek ten nadele van zijn soldaten, zodat hij niet in staat werd gesteld de omgeving van Duinkerke naar zijn zin veilig te stellen tegen de Malcontenten. Hij schroomde dan ook niet op 4 juni persoonlijk in de vergadering der Vier Leden te Ieper te verschijnen, vergezeld door afgevaardigden van Duinkerke, St.-Winoksbergen, Mardyck, Bergambacht en Veurne-ambacht, een indrukwekkende deputatie derhalve. Hij betoogde dat hij van Oranje last had Duinkerke «te stellen in behoorlicke fortificatie», hetgeen hij gedaan had naar vermogen en in zoverre «de penninghen hadden connen bestreicken, want de voorn. stede gheenen middele hadde omme daerinne te voorsiene». Hij drong bovendien erop aan de garnizoenen van het Westkwartier iedere maand te betalen om een goede discipline te kunnen handhaven. St.-Winoksbergen gaf als wens te kennen dat te Mardyck een sterkte zou worden opgericht «conforme den modellen darrof ghemaect by Hans Dunck», fortificatie-meester van de prins, om het land te beschermen tegen de dagelijkse strooptochten van de vijand. De afgevaardigden wensten tevens een fortificatie-meester voor alle

78. SR, III, 532-533. Volledigheidshalve is hier te vermelden dat de Staten van Zeeland hem op 12 mei een traktementsverhoging weigerden (NNBW, VI, 122), mogelijk in verband met Duinkerke, waar hij immers in dienst van Vlaanderen stond. Over troepen door hem te Mardyck gelegerd om het land tegen plunderingen van Cassel uit te beschermen, zie men SR, III, 544-545.

steden van het Westkwartier, te betalen door de Generaliteit. Natuurlijk kwamen ook toegezegde, maar nog niet uitgekeerde traktementen ter sprake, nl. een brief van de prins om Hans Dunck, «fortificatie-meester tot Duinckercke» het salaris te betalen «hem by Zyne Excellentie toegeleyt 'slants laste», terwijl Duinkerke betoogde dat de admiraal «aldaer zekeren tyt» geweest was zonder te weten op welk traktement; en daar de stad niet in staat was hem enig salaris te geven, moesten de Leden daarin voorzien om hem des te meer genegen te maken tot «'slants ende tstadts dienste»⁷⁹.

De volgende dag zond Olivier Nieuwlant, pensionaris van Brugge, uit Ieper naar zijn opdrachtgevers een verslag van de toestand in het zuiden van Vlaanderen en tevens van de verschillende punten die Treslong de vorige dag de Vier Leden had voorgelaten. Naar aanleiding daarvan kwam hij op de gedachte «dat meer dan tyt es dat den admiraal of yemant el wierde ghecommitteert op dat gheweste, want by faulte van hoofden dye de sake subitelick beleeden, ghaet lant verloren». De admiraal had als wens te kennengegeven dat La Noue jonker Jan van Egmont naar Duinkerke zou zenden⁸⁰. Men ziet dus dat de activiteiten en het doortastend optreden van Willem van Blois van Treslong wel werden gewaardeerd. Hij bleef voortdurend de Vier Leden lastig vallen en zei daarbij ongezoeten wat hij dacht. Op 17 juni richtte hij een kort briefje aan hen, waarin het hem verwondert dat zij «ten eenen noch ten anderen» enig besluit hebben genomen op de punten «haer laetstmael bij mij aengegheven». Daarom vraagt hij sarcastisch om «indien haer intentie zulcx is» geen langer uitstel te nemen, omdat daaruit groot gevaar dreigt voor de gemene zaak daar de vijand zich steeds meer versterkt «als (= ofschoon) zedert zijn hier ghearriveert de twee galleyen uuijt Seelant

79. GSA, S 9, nr 3 [cfr nt 75], fl 528r-530r. Het vermoedelijk hierbij ingediende request van de «Scepenen ende Overheers van Beerchambacht», dat ongeveer dezelfde zaken behandelt en vele details geeft van het ongedisciplineerd gedrag der soldaten, op fol. 539r-542r. Reeds op 13 mei waren de gedeputeerden van St. Winoksbergen te Ieper geweest en hadden de versterking van Mardyck aanbevolen, enz. (SR, III, 539-542).

80. SR, III, 595. Jan van Egmont wordt «synen schoonbroeder» genoemd en is dus een broer van Adriana van Egmont van Keenenburg, de echtgenote van Blois van Treslong. Zie volgende paragraaf.

die ick dus vorde (= dusverre) becosticht hebbe» en die hij gedwongen zal zijn terug te zenden «door den cleenen middel dien ick sien». Een onkostenlijst der schepen voegde hij bij⁸¹. Het schijnt overigens dat de twee schepen wegens dat gebrek aan geld niet erg actief zijn geweest. Want op 12 augustus besloten de Staten van Zeeland «den admiraal Treslong» te schrijven om haastig de beide galeien uit Duinkerke terug te sturen, omdat ze daarginds zonder nut waren en niet gebruikt werden «ende alhier dagelicx gerequireert zijn»⁸².

Het is goed mogelijk, ja zelfs waarschijnlijk, dat Treslong in juli enige tijd Duinkerke heeft verlaten om de galeien terug te brengen, of om de Staten van Vlaanderen te Gent te bezoeken en vervolgens naar Oranje in Antwerpen te gaan. In ieder geval blijkt uit een schrijven van 7 augustus van Brugge aan La Noue, die te Duinkerke het bevel voerde, dat deze maatregelen ter beveiliging moest nemen alvorens naar het noorden van Vlaanderen te komen. «Quand au chieff pour le Westquartier, si l'admiral de Zélande est de retour, il pourra commander par provision tant que Son Ex^{te} en eut ordonné aultrement»⁸³. En op 15 augustus zal de reeds eerder gezonden kapitein Anthonis Block zich hebben te voegen naar de bevelen van jonker Jan van Egmont «als bewaerende de platse van myn heer den Admiraal te Dunkerke»⁸⁴. Toen La Motte het fort van Mardyck had ingenomen, wendde Brugge zich op 16 augustus tot Oranje om te vragen «que vostre plaisir soit commettre quelque personage de qualité et expérimenté qui puist commander au fil de guerre à tout la Basse Flandre» ten behoeve van de hoognodige samenwerking⁸⁵. Wij vernamen reeds (boven, blz. 14) dat de prins als pas-benoemd gouverneur van Vlaanderen Willem van Blois de 24e augustus benoemde tot superintendent van het Westkwartier en gouverneur van het hem reeds zo bekende Duinkerke. De voormalige watergeus leek inderdaad de meest aangewezen persoon voor de te vervullen functie. La Noue was immers reeds enige tijd elders in Vlaanderen, o.m. te Boezinge bij Ieper, te Torhout en te Brugge.

81. GSA, S 92, nr 8, map 11 (copie).

82. *NOTULEN van de Staten van Zeeland en van hunne Gecommitteerde Raden, 1578-1579*. 's Gravenhage 1917, 458.

83. SR, III, 775.

84. SR, III, 807.

85. SR, III, 861 nt 2.

d. Wie was Jonker Willem van Blois van Treslong

Het wordt langzamerhand tijd de lezer te laten kennismaken met de persoon over wie deze studie eigenlijk begonnen is en die al meermalen ter sprake is gekomen : de admiraal van Zeeland, Willem van Blois van Treslong. Hij moge in Nederland min of meer bekend zijn, bij de belgische lezers zal zijn naam nauwelijks herinneringen wekken. Vooral die dubbele franse naam roept een vraag op. In het volgende zullen wij pogen daarop een kort antwoord te geven zonder ons al te zeer te verdiepen in bijzonderheden van genealogische aard.

Om de dubbele naam «Blois van Treslong» te verklaren moet men teruggaan tot in de 13e eeuw⁸⁶. In 1292 erfde Hugo VI van Châtillon-sur-Marne van een volle nicht Johanna het graafschap Blois. Zijn zoon Gwijde van Châtillon werd de eerste graaf van Blois met deze naam. Diens oudste zoon Lodewijk I van Blois trad in 1336 in het huwelijk met Johanna, een kleindochter van graaf Jan I van Henegouwen uit het huis Avesnes, die als Jan II tevens graaf van Holland en Zeeland was geweest (1299-1304). Hierdoor kregen de Avesnes tal van bezittingen in die graafschappen, zoals Gouda, Schoonhoven, Tholen, enz. Tevens bezaten zij Treslong of Trélon, toen in Henegouwen⁸⁷. Lodewijk I had drie zoons, onder wie Jan II van (Châtillon-) Blois. Bij een erfdeling in 1361 tussen de drie broers verwierf deze Jan II de genoemde hollandse goederen en tevens de heerlijkheid Trélon. In 1372 kwam hij als graaf van Blois aan het bewind. Vermelding verdient dat hij in datzelfde jaar huwde met Mathilde of Machteld van Gelre, de oudste zuster van hertog Reinoud III. Hij mengde zich evenwel niet in de strijd met haar zuster Maria, de zgn. Gelderse Successie-oorlog : in 1373 zag hij van Gelre af. Bovendien was hij in Holland gaan wonen en had zelfs de taal geleerd, zegt de genealoog Du Chesne⁸⁸. Het huwelijk met

86. Een vrijwel complete genealogie vindt men in S. VAN LEEUWEN, *Batavia illustrata*. 's-Gravenhage 1685, 1123-1125.

87. A.W.E.DEK, *Genealogie der graven van Holland*. 2e druk. 's Gravenhage 1954, 29-30.

88. André du CHESNE, *Histoire de la maison de Chastillon sur Marne...* Paris 1621, 157, 159-160, die niet steeds duidelijk is. Zie ook *DICTIONNAIRE DE BIOGRAPHIE FRANÇAISE*, VIII (Paris 1956), 796.

Machteld bleef kinderloos, hetgeen niet wegneemt dat de graaf bij andere vrouwen een talrijk kroost had. Zo werd rond 1360 uit Sophia van Dalem van het huis Arkel Jan de Bastaard geboren, de stamvader van de riddermatige familie Blois van Treslong. De vader liet zijn bastaarden als edelen opvoeden. «Men vindt hen en hun nazaten in de ridderschap van Holland, onder den Zeeuwenschen adel en bij de leden van de Baleye [van de Duitse Orde] van Utrecht»⁸⁹. Van zijn vader kreeg Jan de Bastaard Treslong met alles wat erbij hoorde⁹⁰. Ofschoon onwettig van geboorte, bleef hij zich tevens «Blois» noemen zonder dat in zijn wapen enige toespeling daarop voorkomt. In het Holland van zijn tijd speelde Jan de Bastaard overigens een belangrijke rol, mede doordat hij hoge ambten bekleedde⁹¹.

Deze Jan van Blois van Treslong schonk zijn oudste zoon Adriaan naderhand Treslong dat aldus in de 17e eeuw aan de familie Mérode kwam. De vierde zoon was ridder Lodewijk van Blois van Treslong, die in 1448 raad werd in het Hof van Holland en in 1470 te Beverwijk werd begraven. Doordat hij zeeuwse bezittingen had, was hij in 1441 gehuwd met Maria van Haamstede in Zeeland⁹². Zijn kleinzoon Jasper of Casper van Blois van Treslong verwierf de hand van Catharina uit het aanzienlijke geslacht Oem van Wijngaarden. Jasper was van 1541 tot aan zijn overlijden in 1558 baljuw «van den lande van Voorne», tevens opperdijkgraaf en baljuw van de stad Brielle. Deze ambtsdrager werd «benoemd door de centrale regering te Brussel, meestal voor een termijn van zes jaar. De baljuw had de

89. Zie J.C. MARISVAN SANDELINGENAMBACHT, *Nazaten van de dynastie van Blois. Een miskende overlevering*, in : De Nederlandsche Leeuw. Maandblad van het Kon. Ned. Genootschap voor geslacht- en wapenkunde 66 (1949), 131-150, in het bijzonder 131-134.

90. DU CHESNE, *Histoire*, 165.

91. Over hem een biografie door P.C. BLOIS VAN TRESLONG PRINS, *Levensbeschrijving van Jan van Bloys van Treslong*, in : Algemeen Nederlandsch Familieblad. Nieuwe Serie, 14 (1901), 177-178, waar ook zijn bezittingen en ambten worden opgesomd.

92. MARIS VAN SANDELINGENAMBACHT, *Nazaten*, 134. Zie ook Gertruida de MOOR, *Het onderwijs in het cisterciënzerinnenklooster Leeuwenhorst aan leken in de zestiende eeuw*, in : Holland. Regionaal Historisch Tijdschrift 14 (1982), 89-119 ; tabel II op 113 en tabel III op 114.

leiding van de rechtspraak en de zorg voor de openbare orde op het eiland. Hij benoemde de schout van Brielle en de talrijke schouten op het platteland. Wanneer zaken van hoge jurisdictie dienden, leidde de baljuw de rechtszittingen, bij de dagelijke zaken had de schout de leiding... Op de aanstelling van de Brielse magistraat kon de baljuw slechts informeel invloed oefenen ; hij was nl. voorzitter van de vergadering der zittende en oud-magistraten, die de burgers aanwezen voor de schepenbank. Deze voordracht werd dan door de baljuw persoonlijk naar 's-Gravenhage gebracht, waar hij natuurlijk zijn adviezen uitbracht⁹³. Hij was dus een machtig man.

Behalve een dochter Elisabeth, die van 1532 tot 1 januari 1535 voor haar opvoeding was bij de adellijke nonnen in de abdij Leeuwenhorst (bij Noordwijkerhout in Zuid-Holland)⁹⁴, had Jasper drie zonen. De oudste was Jan, die in 1568 door de Raad van Beroerten ter dood werd veroordeeld als aanhanger van de nieuwe leer en wegens zijn daadwerkelijk verzet tegen de regering. Blijkens het vonnis was hij baljuw van Middelburg geweest⁹⁵. De jongste zoon was Willem van Blois van Treslong, die ons hier verder zal bezighouden. Hij trad in het huwelijk met Adriana van Egmont van Keenenburg, een kasteel te Schipluiden ten zuiden van Delft ; zij was de moeder van Willems oudste zoon Jasper van Treslong, die in 1576 te Brielle het levenslicht aanschouwde en later een loopbaan in het leger van de Republiek volgde⁹⁶.

Uit het turbulente leven van jonker Willem van Blois (Bloys) van Treslong, heer van Petegem-aan-de-Schelde, van Grijsoord in Zuid-

93. W. TROOST en J.J. WOLTJER, *Brielle in hervormingstijd*, in : Bijdragen en Mededelingen betreffende de Geschiedenis der Nederlanden 87 (1972), 307-353 ; 308.

94. DE MOOR, *Onderwijs*, 99.

95. Jacob MARCUS, *Sententiën en indagingen van den Hertog van Alba...* Amsterdam 1735, 73-74, 156-157. Niet in A.L.E. VERHEYDEN, *Le Conseil des Troubles. Liste des condamnés (1567-1573)*. Bruxelles 1961. C.P. BLOIS VAN TRESLONG PRINS in : Maanblad van het genealogisch-heraldisch Genootschap : «De Nederlandse Leeuw», 33 (1915), 26-27.

96. Een korte levensbeschrijving van deze Jasper in : De Navorscher 51 (1901), 552-553. Meer gegevens over hem door H. DE JAGER, *Bijdrage tot de geschiedenis van de Brielsche kloosters van St. Catherina en St. Clara*, in : BVGO, 3e Reeks, 2 (1885), 136-206 ; 194-195.

Holland, van Oudendoorn op Voorne-Putten, van dorp en heerlijkheid van Cabauw (ca. 10 km ten noordoosten van Schoonhoven), Benthuizen (ten westen van Boskoop) en van Stein bij Gouda⁹⁷, willen wij hier slechts enkele, voor ons doel belangrijke feiten aanstrepen.

Zijn opvoeding ontving hij aan het hof van Maximiliaan van Bourgondië (1514-1558), heer van Beveren en markgraaf van Vere en Vlissingen. In 1547 werd Maximiliaan stadhouder van Holland, Zeeland en Utrecht, terwijl hij reeds in 1540 zijn vader Adolf was opgevolgd als admiraal-generaal van de vloot. Dit kan verklaren waarom Willem van Blois van Treslong in 1556 dienst nam bij de marine. In 1566 ging hij in 's Gravenhage wonen ; in dat jaar voegde hij zich als fervent calvinist bij het adelsverbond en met name bij graaf Hendrik van Brederode, de eigenlijk aanvoerder van het verbond tegen de regering te Brussel. In 1567 vluchtte hij naar Emden. In de slag bij Jemgum (Jemmingen) van 21 juli 1568, waar het leger van Lodewijk van Nassau uiteen geslagen werd, liep hij zware verwondingen op. Van dit alles was het gevolg dat hij door de ijzeren hertog werd ter dood veroordeeld. In 1571 besloot hij zich op zee te begeven om zich in verband met zijn slechte financiële positie met kaapvaart bezig te houden. In het najaar plunderde hij in de west-friese en oost-friese wateren ; zijn moeder verkocht de buit in Emden. In het voorjaar van 1572 besloot hij zich te voegen bij de hoofdmacht der watergeuzen. Hun vloot verbleef toen onder de zich eigenmachtig admiraal noemende Willem van der Marck, heer van Lummen, beter bekend als Lumey (Lumaing), in de engelse wateren en havens. Van daaruit namen de geuzen op 1 april 1572 Brielle in⁹⁸. Na een mislukte aanval op Middelburg ging Willem terug naar Brielle, waar hij op 18 april november 1572 tot gouverneur en kapitein-generaal werd benoemd. Na zijn terugkeer was hij reeds aanstonds baljuw en dijkgraaf van Voorne geworden. Zo had hij alle ambten die zijn vader indertijd had bekleed. In 1573 werd hij

97. Zoals boven gezegd, was hij dus niet heer van Treslong, dat immers naar de oudste tak uit Jan de Bastaard was gegaan.

98. Over de rol van Blois van Treslong hierbij, zie men J.C.A. DE MEIJ, *De watergeuzen en de Nederlanden. 1568-1572*. Amsterdam-Londen 1972, 90-99.

aangesteld tot luitenant-admiraal van Holland en in 1576 tot luitenant-admiraal van Zeeland⁹⁹. In deze hoedanigheid lag hij met zijn vloot op de Schelde. Het is interessant in dit verband te vernemen dat de Staten van Holland en West-Friesland op 21 augustus 1576 het besluit namen «dat by den admiraal Treslong de sleutelen van de stad van den Brielle overgelevert sullen werden in handen van de Burgemeesteren aldaer, die deselve onder haar sullen houden, ter tijd toe by sijne Excellencie (= Oranje) een andere gouverneur aldaar sal weesen gestelt». Een dag later resolveerden dezelfde Staten aan Oranje te schrijven vernomen te hebben dat hij Treslong tot admiraal in Zeeland had benoemd en dat de pas-benoemde met zijn compagnie naar Zeeland zou vertrekken ; men had hem evenwel verzocht te Brielle te willen blijven «tot verseekertheid der selver steede, daar aan soo grootelijks is geleegeen» totdat de prins een andere gouverneur zou hebben aangesteld «alssso den voornoemden Admiraal, soo wy bedogten, hem binnen den Brielle niet langer sal moogen onthouden» wegens andere noodzakelijke affairen waarvoor hij zal moeten worden gebruikt¹⁰⁰.

Als admiraal van Zeeland is Willem van Blois van Treslong geen succes geweest. Op 15 april 1577 beschuldigde Alexander van Haultain de Zoete, in 1576 door Oranje tot gouverneur van Walcheren aangesteld, hem in een schrijven aan de prins van onachtzaamheid : de admiraal en zijn vice-admiraal waren voortdurend uit Zeeland weg ; hun vloot lag te Antwerpen werkeloos aan wal¹⁰¹.

99. Nauwkeurige gegevens hierover bij DE JAGER, *Bijdrage*, 195-200. Tot luitenant-admiraal van Zeeland werd hij aangesteld op 1 juli 1576 (MIDDELBURG, Rijksarchief van Zeeland : *Archief Staten van Zeeland*, nr 1667 = Register van Commissieën en Instructieën, fol. 46. Hulpvaardige medeling van het Rijksarchief). In CSP, *Foreign Series, Reign of Elizabeth, Jan. 1581 - April 1582*, London 1907), 474-477 staat de benoeming door Willem van Oranje met de voorschriften. Het stuk is door de bewerker gedateerd op : «? January 1582 [or, earlier]». Het begint aldus : «We, William ... have appointed as our Lieutenant at sea, and admiral, William of Blois and Treslong...». In het Koninklijk Huisarchief te 's Gravenhage bevindt zich slechts een twaalfstal brieven van Blois van Treslong aan de prins, in hoofdzaak uit 1576 ; er zijn geen brieven van de prins aan hem.

100 (Gedrukte) *RESOLUTIEN VAN DE STATEN VAN HOLLAND ENDE WEST-VRIESLAND*, op de aangegeven data.

101. GPA, VI (Leide 1839), 69. De Soete of Zoete was afkomstig uit Gent. Hij was lid van het adelsverbond geweest en zeer bevriend met Oranje.

Gelukkig vond Oranje voor hem twee jaar later werk waarmee, naar het schijnt, de Staten van Zeeland min of meer konden instemmen : klaarblijkelijk wilde men de beschermeling van de prins wel kwijt zijn.

e. Willem van Blois van Treslong als superintendent en gouverneur

Nadat de Brielse jonker dan op 24 augustus 1579 door Oranje officieel tot zijn post was benoemd, legde hij de volgende dag te Gent in de vergadering der Vier Leden van Vlaanderen de eed af. Dezelfde dag ontving hij zijn benoemingsbrief («ses lettres»). Als traktement zou hij 600 £ per maand ontvangen, waarvan 400 £ door de Generaliteit zou worden betaald en 200 £ door de steden en kasselrijen van zijn superintendentschap alsmede van zijn gouverneurschap. En op 28 augustus werd zijn commissie die door de prins was opgesteld, door de Staten (van Vlaanderen) geratificeerd¹⁰². Volgens het bericht van de Brugse afgevaardigden naar de Vier Leden had Oranje beloofd de admiraal Treslong naar het Westkwartier te zenden «met goede ende ample instructie»¹⁰³. Helaas is deze «ample instructie» niet tot ons gekomen. De Schrevel heeft ze niet afgedrukt en een te Ieper aanwezig dossier over Treslong is verloren gegaan in de Eerste Wereldoorlog¹⁰⁴.

102. FAULCONNIER, *Histoire*, 77-78. A. Henne spreekt zonder bronvermelding, van «patentes, datées du août 1579» (*MÉMOIRES ANONYMES sur les troubles des Pays-Bas 1565-1580*, éd. par J.B. Blaes et A. Henne, IV, Bruxelles - La Haye 1864, 52 nt 1). Faulconnier zegt : «ratifiée par les Etats».

103. SR, III, 822.

104. Emile DE SAGHER, *Notice sur les archives communales d'Ypre et documents pour servir à l'histoire de Flandre*. Ypres 1898, 233 o.a. «Blois de Trelong, 1579-1583». In 1917 schrijft Japikse dat hij talrijke copieën uit Ieper gemaakt heeft die hij zorgvuldig heeft bewaard, chronologisch geordend ; JRSG, II, blz. XX. Zie daarover ook N. JAPIKSE, *Het archief van Ieperen*, In : BVGO, Ve Reeks, IV (1917), 314-317. Het is mij niet gelukt die afschriften terug te vinden ; in Ieper zijn ze niet en ook het Algemeen Rijksarchief te 's Gravenhove bezit ze niet, evenmin het Bureau der Rijkscommissie voor Vaderl. Geschiedenis te Den Haag. Ook op de «Lijst van stukken uit het archief der stad van Ieperen (port. 4, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 23 en 24) geraadpleegd voor de uitgave : *Resolutiën der Staten-Generaal* (aanw. BARA, *Manuscrits divers*, nr 5300) worden de documenten aangaande Treslong niet genoemd (hand van mej. H.H.P. Rijperman).

Reeds de 25e augustus echter had Nicolaas Casembroot, pensionaris van Brugge, uit Gent aan zijn lastgevers bericht dat de admiraal «hem te weghe stelt met zijn commissie van superintendent van de westquartiere, ende draecht mede een zonderlynghe viericheyt ende goet herte omme de desordren ende ongeregeltheden aldaer wezende te remedieren ende stremmen, zoo Ul. E. zal moghen bemercken. God gheve hem gratie dat hy noch in tyts commen mach»¹⁰⁵. Zo begon Blois van Treslong energiek aan de verdediging van het Westkwartier tegen de Malcontenten onder La Motte, wien het evenmin aan ondernemingslust ontbrak.

Dat enthousiaste begin kreeg al meteen tegenvallers te verwerken. Men kan daarin als het ware een voorafschaduwning zien van de vele moeilijkheden die nog zouden volgen wegens de talloze, voortdurend elkaar kruisende belangen : van de vlaamse steden onderling, van de Generaliteit en Vlaanderen, van de partijen en haar diverse aanvoerders tegen elkaar, tussen de admiraal en zijn opdrachtgevers.

De problemen begonnen met een zending van te weinig «hantroeren». Oranje had zijn vriend een goed begin willen laten maken door hem de Vier Leden 150 van deze wapenen te laten toewijzen «omme daer mede te stofferen» de soldaten die het fort Mardyck onder druk van La Motte hadden moeten verlaten. Gent zou ze leveren, maar had er slechts 60. Bovendien verzocht de nogal actieve kapitein Zonneveld met zijn vader uit Duinkerke naar een ander garnizoen verplaatst te worden «als hem kennende dat hy hem niet en zoude ghedragen met den zelven admirael in zyne qualiteyt van gouverneur van Westquartiere»¹⁰⁶. Daarbij kwamen kleine overwinningen van La Motte ; ook een zeegevecht vóór de haven van Duinkerke liep in het nadeel van de orangisten af¹⁰⁷. Maar Treslong versaaigde niet. Kort na zijn aankomst rustte hij, volgens zijn instructie, drie oorlogsschepen en één jacht uit voor de kustverdediging. Enige maanden later richtte hij een Raad van de Admiraliteit op, uiteraard ter vervanging

105. SR, III, 830.

106. SR, III, 858, dd. 28 aug. 1579.

107. SR, III, 861-864, dd. 29 aug. 1579. Over succesvolle activiteiten van Zonneveld : *MÉMOIRES ANONYMES*, IV [zie nt 105], 51-52.

van de bestaande koninklijke Admiraliteit¹⁰⁸. Ook andere functionarissen stelde hij nieuw aan.

De geldzaken eisten eveneens de aandacht van Treslong op. Een snel en vooral krachtig ingrijpen leek hem hard nodig om te pogen hierin wat orde te brengen. De contributies die La Noue van de kasselrijen hief, moesten te Duinkerke worden afgedragen om te dienen voor het onderhoud van het garnizoen van de stad en van de oorlogsschepen. De opbrengst der belastingen van de door de strijd reeds zo zwaar getroffen kasselrijen van het Westkwartier was evenwel maar gering. De soldaten vonden haar in ieder geval bepaald onvoldoende, zodat zij in de wijde omgeving het landvolk uitplunderden en het lood en de klokken van de kerken in beslag namen. Van die calvinistische troepen uit het noorden viel trouwens niet anders te verwachten. De financiën bleven nu eenmaal het zwakke punt in de oorlogvoering. Begin september moesten de Staten-Generaal Vlaanderen manen om de toegezegde bijdrage «in alle neersticheyt» te zenden. In oktober was aan dit verzoek nog niet geheel voldaan, zodat de Staten-Generaal in november opnieuw schreven, gezien de dringende nood. Overigens zaten de Vier Leden toch niet stil. Op 18 november machtigden «de collegien van Burgemeesters ende Schepenen vander stede van Brugghe ende vanden Landen van de Vrijen als representerende de twee Leden slandts van Vlaendren, ende in dierer qualiteyt van wegghen de Vier Leden vanden zelven Lande hebbende zonderlynge toesicht op tselve Westvlaendren» de admiraal om de kapitein Gijsbert Blocq met zijn ruitery af te danken, maar tevens een kornet van 50 paarden opnieuw in dienst te nemen. Bovendien kreeg Treslong een machtiging om «by redelicker schattinghe ende taux» de kasselrijen van Broekburg en Cassel te doen betalen «grootte notable sommen», die zij ter voldoening van de 5e penning over de jaren 1577 en 1578 nog te goed hadden, om daarmee de bovengenoemde ruiters en garnizoenen te betalen en de oorlogsschepen te onderhouden die de kust moesten beschermen. Alle «contributiën ende penningen» die zouden binnenkomen, zouden

¹⁰⁸ De Raad bestond uit zes personen, o.w. één fiscaal en één griffier. De leden waren hem aangewezen door Oranje bij schrijven van 20 dec. 1579. Over deze en andere nog te noemen maatregelen bericht FAULCONNIER, *Histoire*, 77-78; LEMAIRE, *Histoire*, 105-106 schrijft hem over.

moeten worden ingeleverd bij de rekenmeester «van zyne superintendentie» Pieter de Langhe om daarvan op ieder gewenst moment aan de Vier Leden verantwoording te kunnen afleggen. De financiële situatie voor de algemene middelen bleef echter zo nijpend, dat zelfs aartshertog Matthias zijn traktement niet ontving, zodat hij uit vrees voor zijn schuldeisers zijn hof moest sluiten. En in december verklaarde Oranje wegens de moeilijkheden in het bijeenbrengen der algemene middelen «de vouloir estre déchargée devant Dieu et le monde», wanneer hieruit enige wanorde zou voortkomen onder het krijgsvolk of anderszins¹⁰⁹.

Naast de financiën speelde natuurlijk ook de godsdienst een rol. Als calvinist zorgde Treslong voor calvinistische leden van de magistraat, verbood hij de bestaande katholieke godsdienstoefeningen en verjoeg hij op 1 november de pastoor-deken van Duinkerke, die sinds 1576 zijn ambt bekleedde. De geestelijkheid en de nonnen verlieten dan ook de stad. Een predikant werd in de plaats en in de prebenden van de verdreven pastoor benoemd en nog andere predikanten, onder wie de magistraat er een uit Nieuwpoort had laten komen, kwamen mede de nieuwe leer verkondigen¹¹⁰.

109. Zie GARA, *Regeringsarchieven Geünieerde Provinciën*, nr V-10 (= oud : *Staten-Generaal*, nr 4865'). Cfr. R. BIJLSMA †, herzien door C.H. VAN MARLE, *De Regeringsarchieven van de Geünieerde en van de Nader-Geünieerde Nederlandse Provinciën (1576, september - 1588, mei)*. 's-Gravenhage 1976, 58. Het is een bundeltje losse stukken, met een touwtje aan elkaar gebonden, waartussen het document van Brugge ; dit is een copie getekend door de griffier van Brugge, F(rans) de Groote. De andere gegevens in JRSG, II, 706-707 ; 709-710. KDDH, II, 36-39. FAULCONNIER, *Histoire*, 78. LEMAIRE, *Histoire*, 106. J.C.H. DE PATER, *De Raad van State nevens Matthias (1578-1581)*. 's-Gravenhage 1917, 135.

110. LEMAIRE, *Histoire*, 106, waar ook namen worden genoemd. FAULCONNIER, *Histoire*, 78. Al in 1578 was het calvinisme in Duinkerke en omgeving geïntroduceerd vanuit Gent (*BRUGGE IN DE GEUZENTIJD*) [nt 35], 23-26.

Op 25 mei 1580 namen de Staten van Vlaanderen, na vernomen te hebben dat de commissarissen van «den hertoghe van Vendosme» op weg waren naar Duinkerke om daar «de wet te vermaecken», het besluit het stadsbestuur van Brugge met de burgemeesters en schepenen «sLants van Ypren als onder wien die stede van Dunkercke ende tQuartier van dien sorterende is» te machtigen om namens hen een of twee bekwame personen aan te wijzen om samen met de commissie van de hertog de wet te Duinkerke te vernieuwen «daertoe kiesende goede lieden ende landtzaeten» (GRA, SV, nr 537 : *Resolutieboek, 9 april 1580 - 27 januari 1581*, fol. 32r).

Het jaar 1580 gaf voortdurend grote en kleine geschillen te zien tussen de ongeduldige Treslong en zijn lastgevers, de Staten van Vlaanderen. Oranje poogde daarbij zijn beschermeling de hand boven het hoofd te houden en ook de Staten tevreden te stellen. Het gouverneurschap van Vlaanderen was voor hem dus bepaald geen sinecure ! Feitelijk was de luitenant-admiraal van Zeeland een door Vlaanderen in dienst genomen huursoldaat, zoals er zoveel in Duitsland en Italië bestonden. En als zo'n soort condottiere gedroeg hij zich min of meer, steunend op zijn niets en niemand ontziende soldateska, waarvoor de verantwoordelijke stedelijke en gewestelijke regenten het nodige ontzag hadden. Maar méér angst hadden zij voor een overwinning van de Spanjaard onder wiens bewind zij niet wilden terugkeren.

Zo klaagde Treslong in het begin van 1580 bij Oranje over de weinige voortgang in het versterken van de steden in het Westkwartier wegens het ontbreken van de nodige middelen. De prins antwoordde op 4 februari uit Den Haag. Hij vroeg de Vier Leden aandacht voor de klacht, onderstreepte nog eens het belang van die versterkingen en riep ze daarom op troepen naar het zuiden te zenden¹¹¹.

Treslong ging overigens nogal eigenmachtig te werk en zeker niet altijd volgens de bedoelingen der Vier Leden en van Oranje. Er moeten in de loop van 1580 nogal wat klachten over hem en zijn manschappen zijn binnengekomen. Een weerklank daarvan vindt men in een instructie voor hem, die op 6 september door de Vier Leden en Oranje te Gent werd opgesteld. Daarin is sprake van een verplaatsen van garnizoenen zonder hun medeweten, van het be-rechten van gevangenen genomen personen buiten de bestaande wetten en gebruiken om, van molesteren van bewoners van Casselambacht en Broekburgambacht — wel het gevolg van de bovengenoem-

111. GSA, *Ontvangen brieven*, reeks S 2, 2, fol. 211r-v. Op 11 febr. kwam de brief te Brugge aan, werd de 12e naar Gent doorgezonden en arriveerde daar de 14e. Gedrukt uit het stadsarchief van Ieper in KDDH, II, 64-65 met aantekening van ontvangst op 22 febr., maar met de foutieve afzendingsdatum: «ce xiii jour de febvrier 1580» (copie).

Over een voorstel van La Motte aan Treslong tot een ruil van krijgsgevangenen, zie DIEGERICK, *Correspondance* [nt 62], 268-269, dd. 16 juli 1580.

de opdracht van 18 november 1579 — ongeoorloofde dwang op niet-betalende contribuanten, enz. De admiraal wordt vermaand ernstig erop toe te zien dat zulks niet meer zal gebeuren¹¹². Maar wat wil of kan men wanneer er te weinig of zelfs helemaal geen geld is voor een oorlog die altijd te duur uitvalt ? Enige dagen later, op 10 september, moesten de Vier Leden zich dan ook bezighouden met een verzoek van de admiraal om betaling van zijn eigen traktement, de soldij van 150 soldaten «ende die scepen noodich tot bevrijdinghe vanden coste van Vlaandren, passaiage vanden coopluyden ende andere, metgaders tot versekerthede van de visscherie», die immers zo belangrijk was voor de burgers van Duinkerke. De tresaurier Filips Baudeloot, commies in het Westkwartier, en Matthias Laurin, tresaurier-generaal van Vlaanderen, werden gelast dit alles te betalen volgens een bijgevoegde lijst van de afzonderlijke posten. Daaronder vindt men voor «t Scip van oorloghen tot Duinkercke metgaders de jacht metter reparatien ende amonitien metgaders die hueren vander jacht» 2.218 £ tournoois. De huur van het jacht kostte 1.544 £ ts. en aan achterstallig loon voor de kapiteins der oorlogschepen stond nog 5.570 £ 15 st. Het totale bedrag moest in zeven maandelijkse termijnen worden verrekend. Interessant is het ook bijzonderheden te vernemen over het traktement van de admiraal, «verachtert sedert den eersten augusti 79 totten eersten septembris 80, maecken tsamen 13 maenden ten advenante van 400 guldenen ter maent», dus 5200 gld., waarvan Baudeloot maar 1500 gld. had uitgekeerd, zodat nog 3700 gld. schuld aan Treslong te voldoen was. Tevens werd een lijst van de quoten opgemaakt van steden, ambachten en kasselrijen, op te brengen voor de diverse garnizoenen in het Westkwartier. Ten aanzien van de superintendent vond Oranje goed dat hem zou worden uitgekeerd 600 gld. per maand, waarvan «de generaliteyt vanden lande draghen zoude de vierhondert recommanderende de steden ende casselrien vanden zelven superintendencie ten upsienne van vele particuliere diensten daervan zij ghenieten, te

112. Het stuk met originele handtekeningen te GARA, *Regeringsarchieven*, nr V-10 [cfr nt 109]. Deze instructie ook in GRA, SV, nr 537 [cfr nt 110], fol. 127r-128r, dd. 7 sept. 1580, uiteraard in enigszins afwijkende spelling. Zie hierachter BIJLAGE I.

betaelne de resterende tweehondert guldenen»¹¹³. Daarmee was voor het moment alles weer mooi geregeld, zij het op papier.

Maar... reeds goed een maand later protesteerden de steden en kasselrijen tegen de quotisatie bij de besturen van Brugge en van Het Vrije. Het was onmogelijk er aan te voldoen, zeiden zij, omdat de admiraal al in april 1580 ze had bijeengeroepen om vermeerdering van de quoten te vragen «overmits het vermeerren ende verstercken» van zijn garnizoenen en ter betaling van zijn ruiters en het onderhoud van de oorlogsschepen. In vijf maanden tijds hadden zij de som opgebracht, zijnde 20.800 gld... En nu zou daarbovenop de nieuwe quotisatie komen ! Zij moeten bovendien grote kosten dragen, o.a. «int betaelen vande brantschatten, vrijbuterien ende andere groote onredelicke kosten» voor de plattelandbewoners. Daarom vochten zij de quotisatie aan, die trouwens buiten hen om was vastgesteld. Ondanks hun armoede boden zij aan om «den vaderlande in alle devotie (boven huerlieder vermoghen) bystant te doene» en daarom voor twee maanden 12.160 gld. op te brengen, ingaande op 1 oktober 1580, onder voorwaarde dat de Vier Leden de goede discipline onder de soldaten zouden onderhouden en de justitie handhaven. Ook was er een brief van de admiraal aan hen geschreven om binnen veertien dagen in de steden samen te brengen alle levensmiddelen «ende alderley vruchten up peyne van by brande de diffaillanten in ghebreke zijnde te ruyneren». Dit nu was onmogelijk en de steden waren niet in staat om alles op te slaan. Men wenste dat hierin zou worden voorzien en tevens dat de hand zou worden gehouden aan een plakkaat van Matthias, Oranje en de Raad (van Oorlog ?) betreffende het gedrag van de kapiteins en hun volk¹¹⁴.

113. BSA, RSV, fol. 40r - 44v (copie 16e eeuw) ; GRA, SV, nr 537, fol. 133v - 136r. Eveneens in authentieke copie aanwezig in GARA, *Regeringsarchieven*, nr V-10 [cfr nt 109].

De desolate toestand der financiën had niet alleen gevolgen voor Treslong. Ook aartshertog Matthias kreeg van de Generaliteit zijn traktement nog steeds niet. De heer van Froidmont, lid van de Raad van State, vroeg daarom op 10 oktober snelle steun voor hem «opdat zijn dienaren niet van honger zouden omkomen» (JRSG, III, 151).

114. BSA, RSV, fol. 51r - 55v (copie) ; niet gedateerd. Het request is van 22 oktober 1580. Dit blijkt uit de Resolutie van 4 nov. 1580, waar het op die datum wordt genoemd. Plakkaten op de militaire discipline worden genoemd op 5 sept. 1580 (dan bestaan ze al : JRSG, III, 95, dd. 27 aug. 1580) en 16 juli (JRSG, III, 91) en op 23 juli (de twee laatsten genoemd op 4 nov. 1580).

De Vier Leden wilden echter het *audi et alteram partem* toepassen. Zij riepen daarom Treslong op om in hun vergadering zijn financiële eisen te komen toelichten en zijn gedrag te rechtvaardigen. Hij verscheen op 2 november. Allereerst somde hij het aantal vendels te Duinkerke en elders op met het daarbij benodigde bedrag, inclusief het oorlogsschip en jacht alsmede zijn eigen traktement van 400 £ ts. Vervolgens verklaarde hij dat, aangezien de Vier Leden «gheen middele en hebben omme den admirael van hier eenich ghelt toe te schickene ende den brantschat of maentghelt vanden casselrie van Cassele ende Burburch luttel meer bedraghen can dan drye duust guldenen» de steden en kasselrijen zouden moeten voortgaan de 20.800 gld. op te brengen op dezelfde of andere redelijke voet. Inzake zijn gebod alle levensmiddelen binnen de steden te brengen : dit had hij niet uitgevaardigd om de steden te voorzien en de landman te ontrieven, «maer inckelick omme den vyant te weiren ende benemen d'oirzaecke van int quartier te commen winteren». Dat hij gedreigd had de «prochies» (= kerkdorpen) af te branden : dat was gebeurd opdat zij zich voor gewaarschuwd zouden houden «ende hem voor gheexecuseert». Aangaande de militaire discipline zouden de kapiteins nog rapport uitbrengen waarom zij die niet konden onderhouden, naar zij hem reeds hadden verklaard¹¹⁵. Dat was dan het in onze ogen wat magere verweer van Treslong betreffende zijn eigenmachtige afpersingen buiten zijn opdrachtgevers om.

Op 4 november namen de Vier Leden hun besluit. Daarin werd kort het bovengenoemde bezwaarschrift van 22 oktober herhaald, ook het verweer van Treslong en ten slotte vastgesteld dat de klagers hun 20.800 gld. zouden moeten betalen volgens een opgenomen lijst. In verband met het dreigement van de vlootvoogd moesten de boeren hun granen ten spoedigste dorsen. En op het handhaven van de discipline zou men t.z.t. breder ingaan na ontvangst van de te verwachten bezwaarschriften der kapiteins ; de admiraal had beloofd intussen, «mits den capitainen doende redelicken betalinghe», overal in zijn superintendentie de kriegsregels te doen onderhouden, zodat de klagers voldoening zouden krijgen, vooral wanneer hem klachten

115. BSA, RSV, fol. 49r - 50r (copie).

zouden bereiken¹¹⁶. M.a.w. : de boeren moesten het geld maar opbrengen ; men ontzag Treslong, er viel geen kwaad woord over zijn hardhandig optreden.

In feite had men de zeeuwse bevelhebber immers hard nodig. In september hadden de Staten-Generaal gewenst dat Vlaanderen oorlogsbodems in zee zou brengen om te voorkomen dat schepen naar Calais en Grevelingen zouden gaan : deze konden dan gedwongen worden Duinkerke aan te doen om beter de handelslicenten te betalen. Bovendien kon men voorkomen dat de vijand ten nadele van het land geholpen zou worden met levensmiddelen en andere waren¹¹⁷. Dientengevolge besloten de Staten van Vlaanderen op 1 november om in overleg met Zeeland Treslong te gelasten de handel op Duinkerke te beveiligen met de schepen die reeds daar waren¹¹⁸.

Niettemin, er bleven klachten over Blois van Treslong ! Deze moeten niet gering zijn geweest, ja, bij de Vier Leden het verlangen hebben doen opkomen van hem af te raken. Daarvan blijkt een en ander uit een antwoord van Oranje op 7 januari 1581 aan afgezanten van de Staten van Vlaanderen, die hem te Delft waren komen bezoeken. Na gesproken te hebben over de financiën voor de oorlog en een eventuele vermindering van het aantal troepen, antwoordde de prins aangaande het Westkwartier dat hij «pour eviter toute ulterieure contestation desia suscitee et meue entre les membres et l'admiral Treslong, insistans lesdits deputez que Son Ex^{ce} y pourveroit, en donnant la place a ung aultre», de vlootvoogd zou ontbieden en dan na een laatste advies van de Vier Leden en de Raad van Oorlog, hen zijn zienswijze zou mededelen¹¹⁹. Dit besluit moet

116. BAS, RSV, fol. 45v - 48v (copie). Op 20 mei 1581 kwam een klacht van Brugge ter sprake over het wegvoeren van de oogst. Tevens werd besloten dat Boudeloot en Bogaert geen betalingen meer mochten doen dan op bevel van de Vier Leden ; ook andere financiële kwesties over betaling van de garnizoenen en oorlogschepen werden behandeld (GRA, SV, nr 538 : *Resolutieboek, 28 januari 1581 - 22 november 1581*, fol. 58r - 86r).

117. JRSG, III, 179, dd. 15 sept. 1580.

118. GRA, SV, nr 537, fol. 164r. Zie over de handelspolitiek in 1580 J.H. KERNKAMP, *De handel op den vijand 1572-1609*. I : 1572-1588. Utrecht 1931, 113-114.

119. KDDH, II, 212-214 (uit Delft).

hebben ingehouden dat Oranje Treslong handhaafde, want deze bleef zijn post nog lang bekleeden. Zelfs schijnt de gouverneur van Duinkerke gedaan te hebben gekregen dat de licenten werden verhoogd¹²⁰. Want op 7 maart 1581 stelden de Vier Leden de instructies vast voor «den ghonen die als controlleur ghecommittert zal worden te Dunckerke upde verhooginghe van de lyste van recrue (= aanvulling) aldaer te lichten met hetghene daerancleeft wanof de minuten van dien zyn ande liache» (= liasse)¹²¹. Ook in de andere zeesteden zou dit gebeuren. Het gevolg van deze en andere belastingverhogingen was natuurlijk dat protesten niet uitbleven. Vooral Duinkerke verzette zich tegen een extra-belasting van één daalder op een ton bier. De Vier Leden besloten daarop iemand naar de stad af te vaardigen om zowel haarzelf «midtsgaders den Admirael» op alle mogelijke manieren te bewegen tot het aanvaarden van die belasting met de voorwaarde dat zij, gezien hun grote lasten, voor zichzelf een derde of uiterlijk de helft van de opbrengst zouden mogen gebruiken tot betaling van het garnizoen, de oorlogsschepen, het traktement van de admiraal en andere oorlogskosten, mits zij daarvan een behoorlijke afrekening zouden inleveren. Bovendien moesten de twee inspecteurs voor de zaken van de admiraliteit en de verhoging der licenten hun rekeningen bij de gewone vergadering der Vier Leden te Gent indienen om zo spoedig mogelijk gehoord en afgesloten te worden¹²². Een poging dus tot wat meer contrôle.

De verhoging der licenten droeg bepaald niet de goedkeuring weg van de Staten-Generaal. Drie maanden later besloten deze de Vier Leden te schrijven «belangende de recrue, aldaer opgesteld met onwete van de Generaliteyt ende tegens het verbondt van de provinciën, die daerover hun grootelicx hebben gedoleert». Zij zouden over de verhoging der licenten «die sommige steden, den viandt naegelegen, pretenderen te doene uut hun eyge auctoriteyt naer de gesteltenisse van de saecken, om met sulke een middel den viandt te meer mogen crinken» met Oranje in contact treden. De

120. Licenten : verlofgeld om handel op de vijand te drijven ; ook : de brief waarbij die handel wordt toegestaan.

121. GRA, SV, nr 538 [cfr nt 116], fol. 35v.

122. GSA, SV, nr 538, fol. 56r - v. (dd. 18 april 1581).

17e juni schreven de Staten-Generaal aan de Vier Leden daarom alvast een brief die aan duidelijkheid niets te wensen overlaat. Men leest daarin hoe te Duinkerke de oorlogsbodems opereerden om maar aan geld te komen, geld dat dus aan de Generaliteit niet ten goede kwam. Met het oog op de gewenste eenheid van tarieven in de convooi- en licentgelden, was verhoging een zaak van de Algemene Staten. Vlaanderen moest zich dus houden aan de vastgestelde tarieven voor de licenten. En het confisqueren en visiteren van schepen uit het Westen was een zaak van «veel meerdere importantie ende ten deele 't stuck van de admiraliteyt van der zee raeckende», hetgeen de prins toekwam als gouverneur van Holland en Zeeland en ook volgens de Pacificatie van Gent hem alleen was opgedragen. Daarom moest Vlaanderen de handen hiervan aftrekken¹²³. Zo veroorzaakte dus het optreden van Treslong zelfs een zekere onenigheid tussen Vlaanderen en de Staten-Generaal betreffende de financiën.

Op 11 mei 1581 verscheen Treslong weer eens in de vergadering der Vier Leden. Hij kwam op tegen het voorgenomen ontslag van een kapitein, omdat daardoor diens eer zou worden aangetast; om die eer te redden moest men desnoods zijn hele vendel maar casseren. Een reden om de kapitein niet te ontslaan was ook, zoals Treslong zelf in verschillende brieven had uiteengezet, dat de overgebleven garnizoenen — na het verplaatsen van vier vendels plus ruitery naar het leger — zwaar belast zouden worden met wachtdiensten, zodat de soldaten misschien zouden weglopen naar het dichtbij zijnde leger in Veurne-ambacht; daarbij moest men bedenken dat het vendel van de genoemde kapitein van Zeeland was en grotendeels op de

123. JRSG, III, 251-252, dd. 16 en 17 juni. Zie ook KERNKAMP, *Handel*, 117 vlg., vooral ook 121. Het schijnt dat men te Duinkerke niet toegaf. Belanghebbende kooplieden te Antwerpen richtten vermoedelijk in verband hiermee een verzoekschrift aan de Staten-Generaal die op 2 febr. 1582 besloten aan de admiraal en de Admiraliteit te Duinkerke te schrijven «ten eynde in desen vermeldt, *nisi causam*, binnen veerthien daghen naer de insinuatie» (te antwoorden?). Aldus wat onduidelijk JRSG, III, 485. En op 16 april verklaren de Staten-Generaal op een request van de admiraal en de Admiraliteit van Vlaanderen te Duinkerke dat op de hierin genoemde goederen, ontladen op de rivier van Grevelingen, het recht der licenten ten behoeve van de Generaliteit moet betaald worden, nadat de rechten van de admiraal en scheepskapiteins zouden zijn voldaan.

oorlogsschepen diende. Als tweede punt verzocht Treslong de rekeningen af te sluiten van de reparaties en andere onkosten, die door hemzelf en de schipper waren voorgeschoten voor zijn jacht in Duinkerke. Treslong stelde voor dat de Vier Leden het jacht zouden kopen omdat de huur ervan reeds grote sommen had gekost, en wel «tot zulcken pryse als die zoude worden ghepresen oft anders bevonden weirdich te zyne». Tevens had hij van de Staten van Zeeland te verstaan gekregen dat zij met die van Vlaanderen wilden overleggen om op gemeenschappelijke kosten ieder één schip en één jacht te onderhouden ; deze schepen zouden voldoende zijn om de havens van Calais en Grevelingen te beschermen en de visserij en koopvaart te bevrijden van de macht van de vijand. Ten slotte verzocht hij toestemming om voor zijn (particuliere) aangelegenheden enige tijd naar Holland te mogen gaan. Hiertoe zou de mogelijkheid bestaan omdat de heer van Lokeren (Locres)¹²⁴ met de vendels van zijn regiment te Veurne lag ; deze zou als kolonel gemakkelijk toezicht op de garnizoenen kunnen houden, want wanneer de Leden «zouden believen hem [Treslong] te ontlastene van zijnen dienst ende ghevene zyn oirloff», waardoor zij hem zijn traktement niet zouden behoeven te betalen, zou de kolonel hetzelfde salaris kunnen krijgen als de superintendent had.

De Vier Leden besloten nog dezelfde dag de opheffing van het vendel van de kapitein te laten doorgaan en met hem af te rekenen ; hij zou weer in dienst kunnen komen «onder eenich regiment» en dan behandeld worden «als andere ghereduceerde capitainen». Inzake de zwakke garnizoenen werd opgemerkt dat de steden van de superintendentie redelijk goed beveiligd waren met de twaalf overblijvende vendels, zeker wanneer men ook de burgerwachten tot hun assistentie zou gebruiken. De Leden zouden ook de gemaakte onkosten voor het jacht afrekenen en dit schip overnemen «ter estimacie van goede lieden des verstandt hebbende, die men daertoe zoude verkiesen ten oirdelen». Het samengaan met Zeeland zou men nader uitwerken¹²⁵. En wat betreft het verlof om naar Holland te

124. Maximiliaan van Horn, gouverneur van 's Gravenbosch.

125. Op 26 juli 1581 staat in de Resolutiën van Vlaanderen, hierover het volgende, dat wij hier vanwege de gegevens letterlijk laten volgen :

gaan : ofschoon de Leden «danckelick hadden gheweest» als hij in het Westkwartier zou zijn gebleven, vooral ten voordele van het leger en van de tocht van de heer van Villers (Josse Zoete)¹²⁶, wilden zij hem niet beletten «zyne eyghene affairen ende proufyct¹²⁷» en stonden het hem gaarne toe «dynckende dat hy de garnisoenen voor zyn vertrecken zo hadde gheordonneert dat de steden redelick wel bewaert bleven». Over de rest van het vertoog van Treslong zou men te zijner tijd denken¹²⁸.

«Aldus waren ghesloten de rekeninghen van de capitainen Cornelis Hermans^c gheseit Calis, dienende up tgroote schip ghenaeamt «De Dune», ende Querin Querinss^c, dienende up den jacht van den Admirael ghenaeamt «De Smaerle» [= dwergvalk, leewerikvalk], beede vuytvarende tot Dunckercke, te wetene van de gaigen van de capitainen, officiers ende boodtsghезellen totten laetsten dach van april ende van de montkosten totten laetsten dach van meye beede laetstleden ende mits de groote clachte ende noot gheresolveirt de zelve capitainen, officiers ende bootsghesellen thende maent te betalene.

Nemaer aengaende de rekeninghe van den capitain De Loy zo van den grooten schepe ghenaeamt «Non Pareille» als van der jacht daerup dient voor capitain Eustacen van Iselsteyn, toebehoirende den zelve Jan de Loy : alzo die zijn bevonden groot ende extraordinaris byzondere degene van den schepe «Non Pareille» ende men verstaet zo wel van den Admirael Treslong ende den commissaris Martin Corneliss^c Droghe als van die van Dunckercke ende ooc van den capitain Jan de Loy, zelve, dat zelve schip es voortan noodeloos,

zo was gheresolveirt up twelbehaghen van myn heeren van Ghendt ende Ypre tzelve groot schip aff te danckene ende tot dien hende dat metgaders den voorn. cleenen jacht beede te doen commen tot Vlissinghe den laetsten dach van deser maent van Julius omme daer besloten te wordene de voors. rekeninghen ende den officiers ende bootghezellen te doene prompte betalinghe van huere gaigen ende voirts de capitainen ghegheven te wordene zulck contentement als de Leden dan wordt gheleghen, tot welken hende was ghezeyt jeghens den zelve laetsten desselver maent daer te zendene twee commissarissen tot assistencie van voirn. Martin Corneliss^c Droghe.

Eadem was gheproponeirt oft niet gheraden en wort voirtan up te stellene tvoors. schip «De Dune» ende in stede van dien te coopene ende vuyt te reedene een of twee jachten, ene daertoe souffissant worden, houdende nietmin tvoors. schip «De Dune» in dhavene al ghereet ende bewaert met 2 mannen omme t'allen tyden vuyt te moghen varene ende dienst te doene dies noot zynde» (GRA, SV, nr 538, fol. 113v - 114v).

126. Over hem KDDH, II, 55-56 ; hij verving De la Noue. Zie ook boven, nt 101.

127. Misschien is een (onbekend) request van hem aan de Staten-Generaal inzake zulke affaires betreffende Emden hiermee in verband te brengen (JRSG, III, 225, dd. 14 juli 1581).

128. GRA, SV, nr 538, fol. 80r - 82r. Op 12 mei de rekeningen van hetgeen de Staten schuldig zijn betreffende het jacht, samen 207 £ 19 st. (fol. 82r). Ook in GSA, S 92, nr 9, map 11.

Wij moeten dus aannemen dat de gouverneur van Duinkerke nog in mei naar het Noorden is gegaan. Zijn afwezigheid uit het Westkwartier gaf opnieuw aanleiding tot ernstige klachten over uitspattingen van het krijgsvolk. Deze klachten, die niet gering waren, werden duidelijk omschreven in de Resoluties van Vlaanderen op 11 augustus 1581. Daarin beklagt Ieper zich over de zware lasten van de oorlog die de inwoners hadden moeten opbrengen; zij waren bovendien twee jaar lang belegerd geweest. En dat was nog niet alles. Door de impertinentie van de admiraal was ook nog van «een goeden nombre van de prochies van haerlieder resorte in Casselambacht» niet alleen de gewone contributie [aan het graafschap] aangewend ten behoeve van de garnizoenen in het Westkwartier, maar was bovendien de meeste kapiteins last gegeven «de ingesetene van de zelve prochien te vanghen, te spannen (= knevelen), in yser te werpen ende groote execrable ranchoenen van 200 kg (karolusgulden) meer ende min af te drynghen als van openbare branden» onder voorwendsel dat zij op hun normale contributies ten achter waren¹²⁹.

Pas in september keerde Treslong naar zijn post terug: op de 8ste van die maand deelde hij uit Vlissingen aan Oranje mee dat hij op die dag naar Duinkerke vertrok¹³⁰. Het toeval wilde dat drie dagen later de Vier Leden besloten hem om redenen van bezuiniging te ontslaan¹³¹. Daarop volgde pas op 7 oktober het besluit een voor-

129. GRA, SV, nr 538, fol. 126v - 127r.

130. GCGT, IV, 308-309.

131. BSA, *Resoluijën Rebellen*, fol. 108r-v: «Actum den 11den septembre 1581. Alzo heere Wilhelm van Bloys ende Treslong, vice admiraal van Zeelandt ende superintendent van Westvlaenderen, heiff alreede vuten quartieren absent gheweist den tyt van ontrent drie zo vier maenden, ende daer te vooren dickmael verzocht zijn oirtof zo by monde als by briefven dat voirts tzelve Westvlaendren ghenouch bewaert es metten continuelen dienst ende presentie vanden heeren van Locre ende zijnen regimente houdende bestelt alle de steden, ende daeromme de voors. extraordinarisse superintendentie voortan ghenouch es noodeloos ende den staet vande lande vermaent tot besnijden van alle overtollighe traicementen,

zo es gheresolveirt den voornoemden heere admiraal met brieven te bedanckene van zijnen dienst metgaders vande moyte ende aerbeit by hem slandts bewaernisse ghenomen ende daarvan successivelick te adverterene zijne Excellencie; laetende voirts den voornoemden heeren van Locre in alle de steden ghebieden over de garnisoene ten title alleenlick van couronnel ende up zijn ordineren traicement ende zonder tlandt te diere cause te lastene met eenich traicement extraordinieren».

dracht in deze zin aan de prins te doen en hem om goedkeuring van het ontslag te vragen¹³². Men had duidelijk genoeg van het eigenge-reide, lastige en onbeleeftde heerschappij dat met iedereen overhoop lag en te weinig op zijn post was. Bij dit besluit kon men trouwens aansluiten bij het eigen verzoek van Treslong, dat hij op 11 mei had gedaan. Maar de prins heeft zijn goedkeuring niet willen geven ; hij handhaafde de Briellenaar. Dit blijkt uit het feit dat hij protesteerde tegen de zending van minder buskruit uit Gent naar Duinkerke en het sturen van twee vertrouwelingen naar Treslong om hem schepen te doen uitrusten voor een voorgenomen aanslag op Grevelingen. De aanslag ging evenwel niet door¹³³.

In december zag Blois van Treslong de toestand van Duinkerke somber in. Om de nodige maatregelen bij de Vier Leden gedaan te krijgen, wendde hij zich in zijn nood tot Oranje. Deze was hem in alles terwille en haastte zich op zijn beurt de Leden te overtuigen van het grote belang van Duinkerke en daarom het nodige ter versterking te zenden, zowel aan soldaten als aan materiaal voor de fortificaties, geheel overeenkomstig de verlangens van de gouverneur¹³⁴. Een schrijven van Treslong zelf aan de Raad van State te Gent gaat nogal wijdlopieg in op de troepen die hem ter beschikking staan. De schrijver beklagt zich over allerlei door elkaar beslissingen daarover van hogerhand, die buiten hem om zijn genomen. Bovendien gaan twee beloofde compagnieën de vijftig koppen niet te boven en de ruitery telt niet meer dan dertig man ! Duinkerke wil echter twee of drie goede compagnieën innemen, zelfs méér, «midz dat se commen gheprovideert van ghelde, ende middel van betalinghe soo dat behoort»¹³⁵. De prins steunde dit met een schrijven zijnerzijds waarin hij zei dat de Raad ogenblikkelijk 1.000 of 1.200 man naar Duinkerke moest sturen¹³⁶. Oranje stond dus wel krachtig achter de door hem benoemde superintendent.

132. BAS, *Resolutiën Rebellen*, fol. 118r-v. Ook GRA, SV, nr 538, fol. 149v - 150r (afgedrukt hierachter in BIJLAGE II).

133. BAS, RSV, fol. 630r - 633r. FAULCONNIER, *Histoire*, 79.

134. Brieven met tal van details over Duinkerke in GCGT, IV, 373-374 (zie hierbij ook Oranje aan Ieper, 4 dec. 1581, in KDDH, II, 314-315), 378-380, 387-388, 394-395.

135. BARA, *Audiëntie*, nr 556, fol. 104r-v (op micro-foto weggevallen).

136. GCGT, IV, 405-406, 407-408, 414-415 (dd. 14 dec. 1581).

Intussen poogde Blois van Treslong op de hem eigen hardhandige wijze aan geld te komen. Zo moesten baljuw en schepenen van Elverdinge (7 km ten noordenwesten van Ieper) spoedig over de brug komen met de betaling der achterstallige quoten en contributies van het Land van Veurnambacht : bij gebreke daarvan zouden rigoreuse maatregelen volgen, die hen zeker niet zouden bevallen¹³⁷. Niet onwaarschijnlijk zond de gewelddievende superintendent soortgelijke brieven naar elders. Ook tot de Raad van State richtte hij zich opnieuw om zijn ontstemming te luchten over de genoemde troepenverplaatsingen en de daarmee in verband staande tegen elkaar indruisende bevelen. Er waren nu ook enige compagnieën plus de ruiters van kapitein Landas binnen Duinkerke, maar de burgerij had geen geld om deze manschappen te betalen. Terwille van de rust tussen het reeds gelegeerde garnizoen en de nieuwkomers wenste Blois zo spoedig mogelijk geld te zien om de laatstgenoemden te kunnen betalen. Verder had hij bericht gehad dat Anjou — op dit moment in Engeland — [weer naar de Nederlanden] zou komen¹³⁸.

Het jaar 1582 stond hoofdzakelijk in het teken van de gebeurtenissen rond Anjou en Oranje. Uiteraard was ook Blois van Treslong er in

137. BRA, *Acht Parochies* (van Veurnambacht ; nr 4 *los stuk*). De brief volgt hier om duidelijk inzicht te krijgen in de wijze van optreden van Treslong.

«Eersame ende discrete. Alsoo ick ben geïnformeert dat ghyl(ieden) nyet en doet sulcke debvoiren inde quoten, contributien ende lasten vanden Lande van Veurnambacht ende nyet en houdt sulcke correspondentie met die vanden selven Lande als ghyl. volghende den plicht van goede vassalen schuldich syt te doene, nyet jegenstaende dat ick Ul. eens hebbe daertoe vermaendt, soo dienen dese om U.L. voor de tweede mael te versoucken ende amptshalven wege expresselick ter erinneren dat ghyl. U.L. pooght anderss(in)s in tgheen voors. te quiten ende de voors. van Veurnambacht in aller lasten naer U.L. advenant te seconderen, updat ick voor de derde vermaninghe nyet genoitsaect en sy by rigoreusen middelen daerinne te versiene ende sulcx dattet U.L. nyet wel en bevalle, (d)us wilt U.L. debvoir doen, promptelick U.L. schult opbrengen ende daerinne continueren, ende sonderlinghen en sult nyet laeten up den voet te beschicken die wercluyden daerover Ulieden die van Veurnambacht gescreven hebben, hiermede, Eersame ende discrete, God zy met U.L. Uuyt Duynkerken desen 21^m decembris 1581. U.L. goeden vriendt Wilhelm van Bloys ende (*eigenhandig* :) Treslong. (*Adreszijde* :) Eersame ende discrete Bailliu ende Scepenen van Elverdinghe».

138. BARA, *Audiëntie*, nr 556, fol. 203v - 204r (dd. 27 dec. 1581). Zie ook JRSG, III, 438, dd. 2 febr. 1582.

betrokken omdat Duinkerke een niet onbelangrijke rol op de achtergrond speelde¹³⁹.

Hoe vreemd het ook moge klinken, Treslong raakte te Antwerpen in opspraak omdat het leek alsof hij min of meer medeplichtig was aan de mislukte moordaanslag van Jean Jaureguy op de prins (18 maart 1582), waarbij de dader ter plekke werd gedood¹⁴⁰. De opschudding was groot, temeer omdat de gebeurtenis plaats greep tijdens de nog steeds voortdurende feestelijkheden ter gelegenheid van Anjou's aankomst. Jaureguy was een dienaar van de spaanse koopman Gaspard Anastro. Deze had hem tot zijn daad weten te brengen omdat hij, Anastro, de beloning wild incasseren die Filips II in 1580 op het hoofd van de prins had gesteld. Hij was nl. failliet gegaan ten gevolge van het verlies van drie schepen én het bankroet van enige debiteurs ; nu wilde hij door die beloning zijn verloren vermogen terugwinnen¹⁴¹. Toen op dinsdag 13 maart Anastro te Antwerpen uit Londen bericht ontving dat een der debiteuren te Calais was aangekomen, begaf hij zich de volgende morgen onmiddellijk over Brugge daarheen op weg, voorzien van een paspoort van de prins. Jaureguy moest dan een dag of vier, vijf later zijn daad voltrekken. De 16e kwam Anastro te Duinkerke aan. Omdat hij wegens het slechte weer niet per schip naar Calais kon reizen, ried — naar zijn eigen woorden — de gouverneur van Duinkerke hem aan de weg over land te nemen. Met enig geluk ontliiep hij de Fransen die op de weg naar Calais de voorbijgangers uitplunderden en kwam zo de 17e

139. Een brief uit januari van Oranje aan Treslong : wat te doen om Anjou passend te Duinkerke te ontvangen ; de stad te versterken in verband met een dreigende aanval der Spanjaarden (FAULCONNIER, *Histoire*, 79, ongedateerd ; datum van aankomst was 2 febr. 1582). De hertog kwam echter op 19 febr. te Antwerpen aan ; zie JRSG, 439-440, dd. 19, 21 en 22 febr. ; vgl. ook 485, dd. 2 febr. 1582. Pas op 14 maart beraadslaagden de Staten-Generaal over een verzoek van Duinkerke om hulp (JRSG, III, 346).

140. Over het proces tegen zijn medeplichtige, de boekhouder Antonio de Venero en tegen de dominicaan Antoon Temmerman, met wie Jaureguy in de biecht over het plan zou hebben gesproken, zie men A. DE MEYER, *Le procès de l'attentat commis contre Guillaume le Taciturne, Prince d'Orange, 18 mars 1582*. Bruxelles 1933. P.L. LOTAR, *Mémoire sur l'Affaire Jauregui. Anvers, mars 1582. Le cas du P. Antoine Temmerman*. Bruxelles 1937.

141. JRSG, III, 451, dd. 18 maart.

te Grevelingen aan¹⁴². Volgens Faulconnier had Anastro Treslong reeds te Antwerpen ontmoet. Deze geloofde het verhaal van Anastro betreffende het doel van zijn komst te Duinkerke. Zodoende zocht de spraakmakende gemeente medeplichtigheid van Treslong aan de aanslag¹⁴³. Ondanks de jacht die op Anastro aanstonds werd geopend en ondanks de verspreiding van zijn signalement¹⁴⁴, ontsnapte deze : hij was al naar Calais gegaan en bereikte van daar uit op de 20e het kamp van Parma te Doornik. Hij ging naar Spanje en keerde niet meer naar de Nederlanden terug¹⁴⁵. Enkele dagen later, op de 25e maart, benaderde Farnese Duinkerke met een vredesaanbod¹⁴⁶, dat echter werd afgewezen.

Treslong voelde zich immers sterk genoeg omdat er aan de fortificaties werd gewerkt. Daartoe moest Veurnambacht 100 pioniers leveren en werden de onkosten daarvoor over de Acht Parochies verdeeld. Elverding moest niet minder dan 660 £ per maand opbrengen. Het bleef weer in gebreke, zodat de admiraal zich genoopt voelde aan te dringen op betaling binnen zeven dagen «sonder des eenichssins te wesen in gebreke oft anderssins waere genootsaecht daerinne by andere middelen t U.L. grooter schade te versien. Dus omme tzelfen te verhouden en wilt nyet laeten tguntd voorz. is te volcommen»¹⁴⁷.

Daar de gegevens over het jaar 1582 vrij spaarzaam zijn, verneemt men pas in augustus van dat jaar weer een en ander over Treslong. In die maand ontstonden er moeilijkheden in Duinkerke door het eigenmachtig optreden van de bevelhebber der franse troepen, de

142. LOTAR, *Mémoire*, 9-12, 28 nt 1, 40-42.

143. FAULCONNIER, *Histoire*, 79-80. Hij zegt ook dat vier uren na het vertrek van Anastro uit Duinkerke de luitenant van Treslong, ene Swevesel, het bericht van de aanslag ontving en dat hij Anastro vergeefs liet achtervolgen door de ruitery van Landas ; de gezochte was de dag vóór de moordaanslag al te Grevelingen.

144. KDDH, II, 332-340.

145. LOTAR, *Mémoire*, 134.

146. FAULCONNIER, *Histoire*, 80-81. In KDDH, II, 349-350 eenzelfde brief aan leper en andere steden, eveneens van 25 maart.

147. BRA, *Acht Parochies* [vgl. nt 137], dd. 26 maart 1582, uit Duinkerke.

heer van Chamoy (Chamois)¹⁴⁸. Deze «kamerheer» van Anjou, een trouw en verknocht aanhanger van zijn heer, had als kolonel vijf regimenten onder zijn bevel en waande zich min of meer de man die het voor het zeggen had. Daardoor kwam hij natuurlijk in botsing met de officiële gouverneur Treslong, die er de man niet naar was om zich opzij te laten schuiven. In genoemde maand had Chamoy de franse leveranciers van levensmiddelen, die waren vrijgesteld van invoerrechten, binnen de stad laten komen en hen toegestaan hun waren niet alleen aan de soldaten, maar ook aan burgers te verkopen beneden de door het stadsbestuur vastgesteld prijs ; het gevolg was geweest dat de normale kooplieden door deze handelwijze aanmerkelijke schade hadden geleden. Bovendien poogde Chamoy de Schotten en Walen uit hun logies te verwijderen en in hun plaats zijn Fransen onderdak te brengen. Daar zijn compagnieën niet op volle sterkte waren, vulde hij ze dagelijks aan met manschappen uit het kamp om zich tegen de stad sterk te maken. Treslong had dit echter uitdrukkelijk verboden en weigerde de nieuwkomers toe te laten. Het stadsbestuur diende dan ook een klacht tegen de kolonel in bij Anjou en de Raad van State met het verzoek passende maatregelen te nemen. Zonder toestemming van de Staten van Vlaanderen mocht Chamoy immers geen garnizoen binnen de stad brengen. De klagers wensten dan ook dat Chamoy deze afspraak zou nakomen¹⁴⁹.

Hoe deze kwestie is afgelopen, vernemen wij niet, maar het heeft er alle schijn van dat Anjou zijn kolonel de hand boven het hoofd heeft gehouden. Duinkerke was voor hem immers een begerenswaard bezit als steunpunt voor zijn streven naar reële macht. Een bericht van Th. Stokes, een engels koopman, correspondent voor de regering te London, geeft enig inzicht in de situatie. Op 14 oktober weet hij mede te delen dat de schotse compagnieën, die op bevel van Anjou te Duinkerke waren gelegerd, verplaatst waren naar Brabant ; de Vier Leden waren daarover allesbehalve te spreken, want

148. François de la Rovère, heer van Chamoy († 1589), maakte zijn carrière in het franse leger, was al in 1580 in de Nederlanden (DICTIONNAIRE DE BIOGRAPHIE FRANÇAISE, VIII, 295 ; KDDH, II, 206).

149. *CSP, Foreign Series, Elizabeth, May-December 1582* (London 1909), dd. 6 aug. 1582, 228 (een mij onbekende Audley Danett aan F. Walsingham).

zij zagen de Schotten liever dan de Fransen in hun stad. Ongeveer hetzelfde schreef een zekere Audley Danett aan staatssecretaris Francis Walsingham, eveneens op 14 oktober, met de toevoeging dat Duinkerke nu bezet was met Fransen en Walen. Chamoy had nu zoveel in te brengen dat «Turlon» (= Treslong), de gouverneur, geen zin had daarheen terug te keren, maar de prins van Oranje volgde en dus te Antwerpen bleef¹⁵⁰.

De afwezigheid van Blois van Treslong uit Duinkerke, welke ook volgende maanden voortduurde, is van het grootste belang geweest. Zij gaf Chamoy ten laatste de kans zich van de stad meester te maken. Volgens de inlichtingen van de Staten-Generaal waren de legerbenden van Anjou die uit Frankrijk kwamen, in november «te Duinkercke ende daeromtrent» gearriveerd¹⁵¹. Op 23 december kon Chamoy daarom tonen dat hij de meester was in de stad. Volgens het verslag van het stadsbestuur aan Anjou over de gebeurtenissen van die dag lag de oorzaak van de toen onstane vechtpartijen tussen de burgers en de Fransen in het feit dat laatstgenoemden zich wederrechtelijk in het bezit hadden gesteld van granen en andere levensmiddelen welke de dorpelingen van Broekburgambacht naar Duinkerke brachten. Enige matrozen, die zagen dat de plundersaars hun buit in de avond met bootjes aanvoerden, namen daarvan vijf of zes zakken graan zonder dat de Fransen daartegen iets deden «sentans leur propre tort» ! De volgende dag, een zondag, wilde een compagnie van Treslong in de stad toegelaten worden, maar Chamoy wees haar op hoge toon af. Hij wenste eerst een brief te zien van Anjou. Tevens moest dan nog een compagnie onder bevel van kapitein Egmont, de zwager van Treslong, de stad verlaten. In de avond ontstond een lichte schermutseling tussen vier à vijf matrozen en wat Fransen ; dezen bleven aan de winnende hand. Daarop vielen zij aan op ieder die de stad in- of uitging, en ook op onschuldige burgers die zich op de oproep van de magistraat naar het stadhuis begaven om zich bij de wacht te voegen. Het gevolg was dat in totaal negen doden vielen en zes-en-dertig dodelijk gewonden. De leden van het stadsbestuur eisten dan ook van Anjou een krachtig optreden tegen

150. *T.a.p.*, 384-385.

151. JRSG, III, 428, dd. 27 nov. 1582.

Chamoy. Men was ervan overtuigd dat hij de schuld op de burgerij zou schuiven, omdat die zou geroepen hebben : «Bourgoigne, Bourgoigne», maar, zeiden de magistraten, dat zou hij niet kunnen bewijzen. En dit te meer omdat de burgerij deze uitroep haatte, daar Chamoy in haar naam de koning van Spanje had afgezworen («abjure») en dus het huis van Bourgondië. Chamoy hield de volgende dagen het stadhuis ingesloten, zodat de burgerwacht niet kon uitrukken en als gevangene in een hoek van de markt werd gehouden ; ook stelde hij op de hoeken der hoofdstraten nieuwe wachten op. Zich gouverneur noemende, dreigde hij zelfs de stad in brand te steken wanneer zijn mannen iets zou overkomen. Het stadsbestuur verzocht dan ook met nadruk aan deze troebelen een eind te maken vóórdat een grotere ramp zou geschieden, waarvan de vijand ongetwijfeld misbruik zou maken : er zou een ander garnizoen moeten komen omdat de verhouding tussen de burgerij en Chamoy nooit meer goed zou worden.

Van zijn kant zond Chamoy een soldaat naar Antwerpen om eveneens verslag uit te brengen. Ook hij gaf zijn lezing van het gebeurde met de compagnie van Treslong, maar schoof de schuld van zijn optreden op de inwoners, omdat men één zijner soldaten had vermoord en gewapend verzet had gepleegd : men had zelfs op Chamoy geschoten wiens hoed werd doorboord. Kortom : de Fransen hadden zich moeten verdedigen¹⁵².

Op 30 december 1582, d.w.z. 9 januari 1583 schreven drie Engelsen onafhankelijk van elkaar aan Walsingham over de opzienbarende gebeurtenis, nl. de reeds genoemde Stokes, dan Georges Fremyn, een kapitein in het staatse leger en John Norris, de commandant der engelse hulptroepen. Hun berichten zijn in overeenstemming met het bovenstaande. Stokes weet nog te melden dat Chamoy is «a great Catholic» en Fremyn zegt dat Anjou de admiraal Treslong «Governor of Dunkirk» een compagnie infanterie had doen lichten. Deze compagnie was evenwel door Chamoy niet binnengelaten, ofschoon

152. Zie J. DIEGERICK, *Analectes historiques concernant la ville de Dunkerque. I : Le vicomte de Chamoy s'empare de la ville de Dunkerque au nom du duc d'Anjou (1582-1583)*, in : Mémoires de la Société Dunkerquoise 2 (1853-1854), 359-373, vooral 362-368.

zij een brief van Treslong had getoond. En Norris, klaarblijkelijk goed ingelicht, weet dat Anjou met de affaire zeer verlegen was en bevel zou geven tot beschraffing van de aanvallers. «De heer Treslon, gouverneur van de stad, die geruime tijd daar afwezig is geweest en meestal aan het hof verbleef, zal op staande voet weer daarheen gestuurd worden»¹⁵³.

Inmiddels was op 18/28 december, dus enkele dagen vóór de aanslag van Chamoy, door Anjou een nieuwe tekst van de instructie voor Blois van Treslong als superintendent opgesteld. In hoofdzaak was deze tekst een herhaling van de instructie van 6 september 1580, zoals in zulk soort documenten wel meer het geval is. Van de nieuwe instructie bestaan twee minuten met dezelfde datum, die enige kleine problemen opwerpen¹⁵⁴. De superintendent wordt, wat wel haast te verwachten is, stelselmatig «vice-admiraal» genoemd en niet meer «admiraal», afgezien dan van enkele copiïstenslordigheden. Vervolgens worden Oranje en de Vier Leden telkens vervangen door de woorden «Zijne Hoogheid» en blijkens de datering wordt dus de plaats van Anjou nog geaccentueerd. Met name de Staten van Vlaanderen worden derhalve terzijde geschoven! Dit moet in verband staan met Anjou's streven méér macht te bezitten dan slechts een gezag in naam, welk streven zijn hoogtepunt vond in de gedeeltelijke bezetting van een aantal steden in Vlaanderen — Oostende en Brugge bv. mislukten — en tevens in de aanslag op Antwerpen, die uitliep op een zwaar verlies voor de Fransen, de zgn.

153. CSP [nt 149], 518, 520, 523. Zie ook DIEGERICK, *Analectes*, 368-369. De drie hier genoemde brieven zijn door de schrijvers gedateerd op 9 januari 1583. Dit is de zgn. «nieuwe stijl», zo geheten omdat paus Gregorius XIII in de nacht volgend op 4 oktober 1582 tien dagen liet wegvallen, zodat na de 4e de 15e volgde. Deze kalender-hervorming was nodig vanwege het verschil tussen de tijdrekening en de zonnestand. Daarom worden bij documenten de beide data opgegeven. Bij plakkaat van 10 december 1582 werd de Gregoriaanse kalender in de nacht van 14/25 dec. 1582 ingevoerd, zodat 15 = 25 december. De Staten-Generaal, Brabant en Zeeland hielden zich hieraan (I. STRUBBE - L. VOET, *De chronologie van de Middeleeuwen en de Moderne Tijden in de Nederlanden*. Antwerpen-Amsterdam 1960, 48). Een zekere Nicolaas Coenen schrijft uit Rijsel aan Parma op 10 jan. 1583 eveneens over dit feit, er ten onrechte bijvoegend dat de admiraal van Zeeland was gevangen genomen en in strenge wacht gezet (E. POULLET et Ch. PIOT, *Correspondance du cardinal de Granvelle, 1585-1586*. t. X, Bruxelles 1893, 425).

154. Zie BIJLAGE III.

Franse Furie. Bovendien waren twee nieuwe artikelen ingelast over een verbod op het binnenhalen van buit en het verhandelen daarvan. Het laatste artikel van 6 september 1580 was doorgehaald omdat daarin werd voorzien in een beroep op de Vier Leden van Vlaanderen in geval van oneenigheden betreffende de instructie. Omdat Ieper, Veurnambacht en Broekburgambacht ook nogal eens geklaagd hadden, werd de mogelijkheid om de kerkdorpen waarover het ging, lastig te vallen, nogmaals krachtig ingeperkt : de betrokken artikelen 9, 10 en 11 bleven ongewijzigd. Over Duinkerke werd niets gezegd, ofschoon daar toch voldoende spanningen tussen Treslong en Chamoy aanwezig waren. Hierop komen wij nog terug.

Ter aanvulling op deze benoeming werd op 5 januari 1583 door de hertog opnieuw het salaris van Treslong vastgesteld : het bleef bij het oude, d.w.z. maandelijks 600 gld. totaal ; de Generaliteit moest hiervan 400 gld. tot haar last nemen en 200 gld. zouden komen ten laste van de steden en kasselrijen van de superintendentie «ten opsiene van veele particulieren diensten daervan zy genyeten», alles ingaande op 1 april 1582, «dit by maniere van provisie alsboven ende sonder dat tselve sal worden getrocken in consequenties»¹⁵⁵.

Na al deze voorbereidingen werd op 31 januari 1583 Treslong op voordracht van Anjou door de Staten van Vlaanderen opnieuw geaccepteerd als superintendent van het Westkwartier en met name van Duinkerke, zij het «by maniere van provisie ende tot by zyne Excellentie (= Oranje) ende Rade van Staten daerup anders zy gheordonneert». Dit besluit was lang onderweg geweest, want de benoeming zelf door Anjou was gedateerd op 19 november 1582¹⁵⁶. Men kan met grote waarschijnlijkheid aannemen dat ook dit document, mutatis mutandis, een ambtelijke herhaling vormt van de eerste aanstelling door Willem van Oranje in 1579, waarvan immers geen voorbeeld voorhanden is.

Doch laat ons terugkeren naar Duinkerke. Dank zij het voorwerk van Chamoy ging de stad op 17 januari 1583 zonder slag of stoot naar

155. Zie BIJLAGE IV.

156. Zie BIJLAGE V.

Anjou over¹⁵⁷. Voor de officiële gouverneur Treslong was dat natuurlijk geen prettige zaak, want nu begon Chamoy zich helemaal als zodanig te gedragen, hetgeen hem vergemakkelijkt werd door de afwezigheid van Treslong. Toen Chamoy op de 18de zich bij de Vier Leden als het ware verontschuldigd had, kreeg hij tegen verwachting duidelijk gezegd hoe de Leden over zijn manier van doen dachten. Zij moeten achter Chamoy Anjou hebben zien staan. De kolonel op zijn beurt liet het er niet bij zitten. In een kort en krachtig antwoord van de 31e verwierp hij de schuld van Anjou voor het gebeurde te Antwerpen. En de toestand te Duinkerke was de schuld van de Leden zelf omdat zij door de soldaten te betalen gemakkelijk een eind aan de situatie kunnen maken. Wat hemzelf, Chamoy dus, betreft : hij wilde slechts opmerken dat alle mensen van goed wil in deze streek slechts rust wensten en de dienst van Zijne Hoogheid¹⁵⁸.

Niettemin legde Treslong zich niet bij de nieuwe stand van zaken neer. Ten slotte was hij de man die het in het Westkwartier en Duinkerke voor het zeggen had, zeker sinds de verlenging van zijn benoeming ! Toen de situatie daar zich tot zijn nadeel leek te hebben geconsolideerd, begon hij eigenmachtig zijn recht te zoeken. Door zijn optreden veroorzaakte hij zelfs bijna een nieuwe scheuring tussen Anjou en diens tegenspelers. Want wat gebeurde ?

Op 18 maart 1583 was Oranje er in geslaagd de breuk tussen de opstandspartij en Anjou min of meer te helen. Een nieuwe overeenkomst met de hertog werd toen vastgelegd te Dendermonde, de

157. Intussen hadden de Spanjaarden van de situatie gebruik pogen te maken. Op 30 december 1582 (= 9 januari 1583) had de reeds meer genoemde koopman Stokes uit Brugge aan Walsingham bericht dat 300 man voetvolk en 10 vanen ruitery oprukten in de richting van Grevelingen. En op 12 januari 1583 had Frans van Halewyn, heer van Sweveghem, gouverneur van Kortrijk, zich tot Treslong gericht om hem uit te nodigen zich met de koning te verzoenen en dan op te treden als bemiddelaar voor allen, die zulks ook zouden wensen te doen. Dan zou hij, Treslong, de gelegenheid hebben om dit zozeer verwoeste land, vooral ook Brugge, weer tot bloei te brengen. Hij had de superintendent daarom uitgenodigd met hem in het geheim in relatie te treden. Een gelijksoortig schrijven had ook La Motte hem «als goede vriend» op 23 januari gezonden (Stokes en Sweveghem in *CSP, Foreign Series, Elizabeth, January-June 1583 and Addenda*, London 1913, 3 en 39-40. De brief van La Motte, dd. 13/23 jan. 1583, genoemd door GCGT, V, 102-103).

158. MDA, IV, 307-308 ; DIEGERICK, *Analectes* [nt. 152], 370-373, dd. 18 jan. en 31 jan. 1583 (de laatste brief niet in MDA).

verblijfplaats van Anjou¹⁵⁹. In dit verdrag werd bepaald dat hij zich te Duinkerke zou vestigen. Betreffende deze stad werd o.m. gezegd dat voor de hertog vrijheid van godsdienst werd toegestaan in een kerk naar zijn keuze ; dat hij 200 à 300 ruiters en 400 à 500 man infanterie zou mogen meenemen en dat allen die hem zouden willen bezoeken vrij verblijf zouden kunnen houden «comme aussi tous les marchands etc.». Op 10 april kwam de hertog in de namiddag aan¹⁶⁰. Op dat moment waren er al schepen, die van Vlissingen naar Duinkerke voeren, geplunderd door lieden uit Oostende en Zeeland. Aldus Anjou op 4 april aan zijn afgezant Roche de Sorbies, heer van Pruneaux. Naar zijn mening zouden enkele oorlogsschepen uitgezonden moeten worden om de zee veilig te houden¹⁶¹. Het is niet zeker dat Treslong de hand had gehad in de affaire, maar waarschijnlijk is het wel naar blijkt uit wat er aan was voorafgegaan en nog op volgde. Zoals zo dikwijls het geval is bij op zich betrekkelijk onbelangrijke gebeurtenissen, waren rancunes van persoonlijke aard de oorzaak. Deze rancunes lagen tussen Chamoy en Treslong en vonden hun hoofaanleiding in de reeds vermelde coup van 17 januari.

Daaraan weet Falconnier aan het ons reeds bekende toe te voegen dat Chamoy op die 17e januari de staatse troepen verjoeg. Daarop nam hij de woning van Treslong in bezit en haalde het beste er uit. Van de staatse soldaten bleef alleen kapitein Grysper tot de volgende morgen in de stad. Chamoy gaf hem daarop de «équipe» en meubels van Treslong mee. Grysper wilde dit alles niet aan de eigenaar teruggeven omdat er voor een waarde van meer dan 3.000 livres ontbrak, maar Chamoy wilde behouden wat hij al had. Daarop gaf de kapitein een blanco getekend blad papier, zeggend dat Chamoy daarop kon schrijven wat hij wilde, omdat hij door geweld zich meester van de voorwerpen had gemaakt. Chamoy liet zich vervolgens de sleutels van de stad overreiken en door de burgerij de wapens inleveren, zodat hij nu totaal meester geworden was van de

159. De tekst in MDA, IV, 506-510 ; 523-524.

160. MDA, V, 31 nt.

161. MDA, V, 11 ; over de heer van Pruneaux : 220 en 237 nt. ; hij was een hugenoot.

stad¹⁶². Het was dit optreden van Chamoy, die zich als een overwinnaar op de vijand gedroeg, dat men voor het vervolg in het oog dient te houden. Want ondernemingen van Treslong tegen Duinkerke werden nu voor een tegenaanval op Chamoy aangezien.

De aanval op de schepen naar Duinkerke was evenwel met enig schijn van recht ondernomen ! Want op dat moment bestond een verbod van vervoer van levensmiddelen naar de vijand, waaronder ook franse schepen en kooplieden werden gerekend, omdat na de Franse Furie nederlandse schepen en ingezetenen te Frankrijk waren gearresteerd. Om de handel «naer de vyanden ende Cales» zoveel mogelijk te hinderen, besloot men een vroeger plakkaat te hernieuwen en aan Oranje te verzoeken «als admiral van der zee» twee of drie oorlogsbodems uit te rusten om de toevoer van levensmiddelen en granen naar de vijand, i.c. toch in hoofdzaak de Spanjaarden, en naar Calais te beletten, «daertoe committerende ende ordonnerende andere capiteynen, commissarissen ende schippers dan de voorghande, dewelcke in faulte zijn bevonden». Ook zou men de admiraal Treslong aanschrijven om «het deurvaren van de vivers naer de vyanden» te beletten. Hij had immers «zeker schepen laten passeren tot grooten achterdeel van den lande» ; het waren er zes of zeven geweest die op weg waren naar de Malcontenten. In de Staten-Generaal verlangde Gelderland zelfs «dat men daarvan justicie doe oft dat men het op hem sal verhalen». Zo was op 14 februari het nieuwe plakkaat vastgesteld¹⁶³.

Daarbij kwam nog een andere reden van irritatie voor Treslong tegen de Fransen. Oranje had hem last gegeven met zijn mannen naar Nieuwpoort te gaan. Maar omdat hij slechts commissies van Anjou had, vreesde hij dat men daarvoor weinig respect zou opbrengen. Hij had zich derhalve naar Brugge begeven om de instemming van de Vier Leden te verkrijgen, waarin hij was geslaagd. Maar bij zijn komst te Nieuwpoort weigerde het stadsbestuur

162. FAULCONNIER, *Histoire*, 82-83.

163. JRSO, IV, 335-337, dd. 28 januari 1583, 8 en 9 februari, 14 februari. Op 10 maart werd geresolveerd aan Holland en de Vier Leden van Vlaanderen te schrijven om het plakkaat te publiceren (338). Zie ook KERNKAMP, *Handel*, [nt 118], 133-137.

kortweg méér garnizoen in te nemen, daar de twee compagnieën die er reeds lagen, voldoende werden geacht. Hetzelfde was het geval te Oostende. Treslong was dus maar teruggekeerd en wachtte in deze zaak nu de andere beslissing van de prins af. Aldus schreef Treslong op 22 februari uit Brugge naar Oranje. Ook over Duinkerke lichtte hij de prins in. Daar had men bijna de uitrusting der drie oorlogsschepen voltooid. Het zou goed zijn de équipage in orde te brengen, want hij durfde deze schepen «die hier in dienst zijn» niet laten uitloopen, omdat hij enige wanorde vreesde, daar immers de gage van het ene schip tien maanden en die van het andere dertien maanden ten achter was. Hij vroeg derhalve «quelque payement pour lesdites navires, mais avecq bien peu d'avancement»¹⁶⁴.

En Treslong moet het allesbehalve pretti aangedaan dat de Staten-Generaal het laten passeren der schepen naar de Malcontenten vrij onverwacht hoog opnamen. Hij was er van overtuigd in de voorafge-gane jaren nogal zijn best te hebben gedaan. Zijn eigenliefde moet een gevoelige klap hebben opgelopen toen Vlaanderen bij de Staten-Generaal had geklaagd over gewelddadigheden die de soldaten van zijn plaatsvervanger Maximiliaan van Horn, heer van Lokeren, tegen de burgers van Veurne hadden bedreven ; tegelijk had het gewest aanmerkingen betreffende de oorlogsschepen van hem gemaakt. Besloten werd Lokeren met zijn vendel te verplaatsen en hemzelf te ontbieden om zich te verantwoorden «indyn hy zyne eere lief heeft» ; eenzelfde besluit viel ten aanzien van Treslong. Deze verscheen dan ook op 14 maart «presenterende hem te purgeren van tghene men ghesijt heeft, dat hy by oochluykinghe soude eenighe schepen hebben laten passeren naer de malcontenten ende naer Cales teghens het verbot». Tegelijk verzocht hij een maand gage te betalen voor zijn compagnie «inghegaen den XIIIen Februarij»¹⁶⁵. Men besloot bij Brugge en Het Vrije te informeren

164. GSA, S 2, nr 8 : *Ontvangen brieven, januari-februari 1583* (losse stukken). Over het derde schip wordt niet meer gesproken. Vermoedelijk is het deze brief die op 26 februari aan de Staten-Generaal werd overgelegd. Op 3 maart kwam er nog een met «onbekende inhoud» van hem binnen (JRSG, IV, 132).

165. Dit betreft o.i. de compagnie waarmee hij in opdracht van Oranje naar Nieuwpoort had moeten gaan.

naar de ten laste gelegde feiten «tzy te belastinge oft ontlastinghe» en het verslag daarvan zowel aan hem als aan de Staten-Generaal te doen toekomen. De gevraagde betaling moest door de thesaurier in het reine worden gebracht en verder moesten de betrokkenen enig geduld oefenen. Ook Holland moest geïnformeerd worden¹⁶⁶.

Het is aan te nemen dat Treslong hierdoor wat nauwkeuriger werd. Hij deed mededeling van enkele schepen die te Nieuwpoort waren aangehaald. Zoals men aanstonds zal zien, betreft het hier de schepen waarover Anjou kort daarna zijn beklag deed, naar wij reeds vernamen. Daardoor wordt begrijpelijk dat op de dag van de binnenkomst van het bericht van Treslong bij de Staten-Generaal direct overleg met Oranje moest worden gepleegd. Op dezelfde dag, 27 maart, viel het besluit met advies van de prins om aan Brugge en Het Vrije voor te stellen de compagnie van Treslong naar Diksmuide te verplaatsen¹⁶⁷. Zijn vendel dat bij Nieuwpoort lag en klaarblijkelijk overlast veroorzaakte, zou tot ontzct van Eindhoven worden gebruikt mits men het enige betaling zou doen¹⁶⁸.

Laat ons echter nu de aandacht weer wenden tussen de op zich wat onbenullige, maar in de gevolgen niet onbelangrijke twist tussen de hebzuchtige en van machtsgevoel vervulde Chamoy en de heetgebakerde Treslong die zich niet zonder meer opzij wilde laten drukken. Was bovendien de eerste een gunsteling van Anjou¹⁶⁹, de tweede was een gunsteling van Oranje. Daarvandaan het belang van beider optreden in het raam van de toch al zo moeizame verhoudingen tussen Anjou en de Generaliteit !

166. JRSG, IV, 135-137, dd. 12 en 14 maart.

167. JRSG, IV, 338 en 142.

168. JRSG, IV, 144, dd. 31 maart 1583 ; zie ook 53-54, dd. 5 april 1583. Eindhoven was belangrijk als verbindingsschakel tussen noord en zuid. In januari was het door de troepen van Anjou overvallen, doch reeds in de eerste dagen van februari hadden afdelingen van het leger van Parma het beleg er voor geslagen. Op 23 april moest het zich aan Karel van Mansfeld overgeven.

169. Op 9 februari had Anjou hem aanbevolen aan de gouverneur van Calais : «Je vous recommande Chamoy, que vous pouvez beaucoup favoriser. La place qu'il tient, m'importe de tout» (MDA, IV, 405).

Er ontwikkelde zich al in het begin een niets-welles-spelletje, dat degenen die er in werden betrokken, al spoedig verveelde.

Men (Treslong ?) deed bij Anjou zijn beklag over drie schepen die door die van Duinkerke zouden zijn genomen, maar de verantwoordelijke personen, onder wie Chamoy, ontkenden eenstemmig dat er enige buit was gemaakt op «ceulx de ces pais n'y aultre»: zij zouden de namen van de betrokken schepen en schippers willen weten. Integendeel, men zou zien dat zijzelf de schade hadden geleden. Chamoy had het bevel gekregen tot zijn rechtvaardiging er over aan de Staten-Generaal te schrijven. Anjou verzekerde dat hij niet zou toestaan dat dergelijke dingen gebeurden en als er inderdaad iets was buitgemaakt, zou alles aanstonds gerestitueerd worden. Maar... hij had vernomen dat Treslong franse schepen naar Nieuwpoort had opgebracht en hun koopwaar laten verkopen tegen een door hem vastgestelde prijs, zodat zij meer dan 500 of 600 écus hadden verloren. Dáárop moest men dus orde stellen, want de anderen klaagden met voorbedachten rade¹⁷⁰. Ongetwijfeld in verband met deze gebeurtenissen, verzocht Treslong de Staten-Generaal «enige zaken» te mogen aandienen. Vijf gedeputeerden stonden hem te woord en namen vermoedelijk zijn verbaal in ontvangst. Later op de dag werd bepaald de kapiteins van de oorlogsschepen tussen Vlissingen en Duinkerke in te prenten zich «te reguleren volghende d'instructie op 't stuck van de admiraliteyt». Bij hun instructie zou men nog geven «brieven van attache» van de prins en diens vice-admiraal Treslong, terwijl zij ook nog de eed aan Treslong zelf moesten afleggen¹⁷¹. Daarmee leek de kwestie ten genoege van Anjou geregeld en was zijdelings Treslong op zijn plicht geweest.

Voor Chamoy pakte de zaak evenwel anders uit. De onderhandelaars der Staten-Generaal die te Duinkerke waren om over een definitieve tekst van de overeenkomst van Dendermonde te spreken, brachten kort daarop verslag uit van hun onderhandelingen. Zij hadden ook een onderzoek gedaan naar het optreden van Champy.

170. Aldus Anjou aan Des Pruneaux (MDA, V, 30, dd. 11 april 1583, een dag na zijn aankomst te Calais).

171. JRSG, IV, 152, dd. 19 april.

Hun bevinding was «dat den heere van Chamoy aldaer qualijck gheleeft heeft ende diversche goeden heeft aen[ge]slagen»¹⁷².

Anjou meende de goede oplossing uit deze moeilijkheden gevonden te hebben. Op 25 april stelde hij de Staten-Generaal voor het opperbevel over de schepen aan één der zijnen te geven voor de tijd van zijn verblijf te Duinkerke. De toestemming van Oranje als admiraal van deze landen en diens commissie zou dan moeten worden verkregen. Hij droeg voor de heer van Basqueville «qui s'en saura bien et dignement acquiter». In twee gelijktijdige opdrachten aan Pruneaux ter ondersteuning van het verzoek aan de Staten wordt dan gezegd dat hij dit verzoek doet uit vrees dat er tussen Treslong en de aanstaande commandanten der aanwezige oorlogsbodems jalouzie of twist zal ontstaan over diens machtsbevoegdheid. Anjou had nog een aparte brief voor Oranje opgesteld over Basqueville. De voorgestelde stap zou het ware geneesmiddel zijn tegen de inconvenienënten, wanneer hij, Oranje, aan Basqueville «qui est très advisé et sage gentilhomme» zou verlenen «la commission de lieutenant de l'admirauté en ceste ville»; in deze post zal hij de prins weten te eerbiedigen zoals zijn plicht het hem oplegt en Anjou uitdrukkelijk wenst¹⁷⁴.

Al deze brieven gingen in één zending mee met andere stukken die op de 18e waren opgesteld: dat waren er niet minder dan drie over deze zaak. Eerstens aan de Generale Staten over Treslong. Deze pretendeert, zegt Anjou, enige meubels in Duinkerke te hebben achtergelaten en omdat hij ze niet alsnog gekregen heeft, is hij van plan van Chamoy terug te nemen, en wel met geweld, zelfs op zee, wat hij beweert verloren te hebben. Op deze wijze dreigt hun particuliere twist grote gevolgen te gaan hebben, zoals reeds gebeurt door de vrijheid die degenen zich permitteren die het bevel voeren over de schepen uit Vlissingen die voor Grevelingen liggen. Onder het voorwendsel een visserspink van Chamoy op te wachten om represailles toe te passen, bestellen zij zonder onderscheid alle

172. JRSG, IV, 292 nt 2 op 293, dd. 22 april.

173. MDA, V, 56-57. Basqueville is mij onbekend gebleven.

174. MDA, V, 63-67.

kooplui en levensmiddelenhandelaars die uit Frankrijk naar Duinkerke komen en gaan aldus ver buiten hun plicht en overtreden zij de veiligheid die zij al de mijnen moeten verschaffen. Anjou kondigt aan binnen drie dagen een depesche te zullen sturen om de Staten te verzoeken deze schepen terug te nemen in afwachting van een voorziening inzake het geschil. Dat is de reden waarom hij nogmaals schrijft. Anjou richt zich ook tot Treslong om een lijst te sturen van wat hij vraagt en pretendeert van hem te zijn. Hij zal daarop een algehele redelijke genoegdoening geven, zó dat Treslong reden tot tevredenheid zal hebben. Hij verzoekt de Staten hunnerzijds het geweld te verbieden en de genoemde schepen terug te trekken totdat hij, Anjou, het geschil uit de weg heeft geruimd waaronder de kooplui toch niet moeten lijden. Dit is iets wat hij niet veel langer zou kunnen verdragen¹⁷⁵. De tweede brief was gericht aan Pruneaux. Hierin zei hij ongeveer hetzelfde. De zaakwaarnemer moet er op aandringen dat de Staten de schepen terughalen — indien zij met hem willen leven zoals het behoort en hem willen erkennen — totdat beide partijen een goede gedragslijn ter zee zullen hebben vastgesteld. In een postscriptum zoekt Anjou de oorzaak van de wanordelijkheden in de particuliere ruzie tussen Treslong en Chamoy. En er van uitgaande dat algemene zaken niet met particuliere moeten worden vermengd, verzoekt hij Treslong conform zijn voorstellen te schrijven¹⁷⁶. In de brief aan Oranje beklaagde Anjou zich er over dat de staatse schepelingen tussen Grevelingen en Duinkerke dagelijks beledingen schreeuwden tegen de binnenkomende franse kooplieden, hen losgeld afpersten en meermalen het beste van de waren plunderden. Anjou verzocht daaraan een einde te maken door Basqueville de plaats van Treslong te laten innemen, die meende door Chamoy te zijn beledigd en daarom zich door die roverijen zocht te wreken¹⁷⁷.

Reeds op 2 mei verscheen Pruneaux in de Staten-Generaal. Besloten werd inzake Basqueville met Oranje te overleggen en betreffende het gedrag der staatse oorlogsbodems orde op zaken te stellen maar

175. MDA, V, 79-81.

176. MDA, V, 83-85.

177. FAULCONNIER, *Histoire*, 84 (niet in MDA, V).

niettemin ze daar te laten¹⁷⁸. En omdat Treslong op 19 april de Staten had verzocht enige zaken aan te dienen, konden ook deze tegelijk met zijn rancunes tegen Chamoy worden behandeld. Nu verneemt men min of meer waarover de vice-admiraal op die dag had gesproken. Brugge deelde nl. mee dat Treslong «pretendeert eenighe superintendentie in de steden van den Westquartiere van Vlaenderen, mitsgaders andere pointen, by hem overghegheven by geschrifte»; de gedeputeerden van Brugge «by principaelen laste van heure principalen versoecht», verzochten nu de Staten, op dit alles niet te disponeren tenzij na hen gehoord te hebben¹⁷⁹. De Staten-Generaal wilden duidelijk aan de affaires met Treslong een einde maken. Daarom hielden zij zich reeds op 4 mei opnieuw daarmee bezig. Uit deze haast blijkt wel dat zij de wankel verhouding met Anjou niet verstoord wensten te zien. Het verzoek van Brugge werd ingewilligd: de stukken betreffende Treslong zouden worden opgezonden «by besloten brieven»; binnen drie weken na ontvangst moest de stad antwoorden samen met een advies van Nieuwpoort¹⁸⁰. Gezien de boven reeds vernomen telkens weerkerende klachten over plunderingen, kan men er welhaast zeker van zijn dat dat onderzoek daarover ging. Tevens werd aan Treslong geschreven om een eind te maken aan de overlast voor de schepen uit Frankrijk; want dat was niet de bedoeling van de Staten noch van Oranje; integendeel, hij moest die schepen assistentie verlenen «als onse vrienden ende geallieerde toebehoert». Bovendien zou hij wel kunnen begrijpen dat hij «in deze gelegentheynt des tijts» zijn particuliere zaken met die van Chamoy niet kon vermengen met de «ghemeynen zake»¹⁸¹. Dus de argumentatie van Anjou; toegeeflijker kon het wel niet. Tevens werd het antwoord aan Anjou vastgesteld. Het was geheel in overeenstemming met wat er reeds van bekend is; ook de brief aan Treslong werd vermeld¹⁸².

178. MDA, V, 84. JRSG, IV, 295-296.

179. JRSG, IV, 155, dd. 2 mei 1583; 152 nt 1, dd. 19 april.

180. JRSG, IV, 156-157. dd. 4 mei 1583.

181. JRSG, IV, 196; FAULCONNIER, *Histoire*, 84.

182. MDA, V, 101-103.

Maar Treslong was nu eenmaal een lastig, niet aflatend man. Vermoedelijk als gevolg van zijn in april naar voren gebrachte rechten op de superintendentie van het Westkwartier en om althans zijn gevoelige eer te ontzien, besloten de Staten-Generaal de Vier Leden van Vlaanderen te verzoeken hem te continueren in zijn gouverneurschap van Diksmuide «hetwelcke hy beclaecht heeft opgehouden te zijne, oft immers redenen over te senden, waerom zy denselven hebben ghesuspendeert». Ook moesten de Vier Leden de achterstallige gage van achttien maanden aan de twee oorlogsschepen, «ligghende op de coste van Vlanderen» betalen om te voorkomen dat de kapiteins en bootsgezellen «deur desperatie heur niet en begheven onder den vyandt», alsmede alle onkosten, samen 2.300 gld., vergoeden die Treslong voor de uitrusting van een ander oorlogsschip had gemaakt dat nu op wacht lag voor de kust van Vlaanderen¹⁸³.

De beslissing der Vier Leden — ons onbekend — kon Treslong nog niet hebben bereikt, toen zijn woede over de ruzie met Chamoy zich ontladde in een lange uiteenzetting aan zijn beschermer Oranje. Deze had hem een kopij van het schrijven der Staten gestuurd met daarbij het bevel een einde aan de geïncrimineerde feiten tegen de franse schepen te maken en er voor te waken dat zij niet meer zouden voorkomen. Tevens was hem meegedeeld dat men van plan was Basqueville in zijn plaats te stellen¹⁸⁴.

Hierop reageerde Treslong, die op dat moment te Middelburg was, op 15 mei met een krachtige brief, welke duidelijk lucht geeft aan een opgekropt gemoed. Het schrijven valt uiteen in verschillende delen : eerst een verdediging en de feiten inzake het optreden van

183. JRSG, IV, 158, dd. 11 mei ; de brief van de Staten-Generaal werd op 20 mei vastgesteld (159). Diksmuide was op 17 januari tegelijk met de aanslag op Antwerpen door de Fransen bezet ; op 15 april verlieten zij de stad, zoals te Dendermonde was overeengekomen. Treslong beriep zich mogelijk op zijn continuatie van 31 januari (Bijlage IV), want de stad behoorde ook tot het Westkwartier. Overigens is mij niets bekend van een gouverneurschap van Treslong te Diksmuide. Op 27 maart 1583 was zijn compagnie bestemd voor het garnizoen van het stadje (JRSG, IV, 142). Een jaar eerder, op 19 maart 1582, was besloten Diksmuide en andere steden van een behoorlijk garnizoen te voorzien (JRSG, III, 346).

184. Dit en het volgende in FAULCONNIER, *Histoire*, 84-85.

Chamoy ; vervolgens een betuiging van vaderlandsliefde ; ten slotte een aanval op Chamoy met een résumé van door Treslong aan hem bewezen diensten.

Eerst zet Treslong uiteen dat de betrokken kapiteins der staatse schepen in het begin niet precies wisten hoe zij moesten handelen. Zij waren enige zoetelaars en passagiers tegengekomen, die uit Duinkerke op weg naar Frankrijk waren. Deze lieden hadden veel meubels en gebruiksvoorwerpen bij zich, genomen uit de huizen der burgers, waarover hij, Treslong, verder niet goed geïnformeerd was. Zodra hij de bedoeling der Staten en van Oranje had vernomen en eveneens kennis had gekregen van de brieven van 24 april vanwege Anjou aan de kapiteins met het verzoek zich gedurende zes of zeven dagen terug te trekken onder voorwendsel dat zijn leveranciers van levensmiddelen niet meer zouden willen komen, had hij, Treslong, twee kapiteins teruggehaald opdat er niemand meer zou zijn die ook maar iets tegen zijn plicht en eed zou doen of enige wanorde aan zijn bemanning zou toestaan. Treslong sprak zijn buitengewone verbazing uit over het feit dat Anjou alle schuld op hem wierp alsof het zo onredelijk was zich te willen wreken op hetgeen Chamoy «qui n'est qu'un particulier» hem had aangedaan : Treslong had daaraan nooit gedacht ! De voorwerpen die Chamoy hem met geweld had afgenomen, hebben een veel grotere waarde (zoals Oranje kan zien aan de bijgevoegde lijst) dan dat hij zich zou kunnen schadeloos stellen door het nemen van wat kapoenen en andere kleinigheden. Dit is niet de eerste belasting waarmee Chamoy en zijns gelijken mij hebben willen zwart maken om jegens mij de verontwaardiging van Zijne Hoogheid en van Uwe Excellentie gaande te maken en mij de haat van iedereen op de hals te schuiven. Want Chamoy heeft mij niet alleen beledigd door mijn compagnie niet binnen Duinkerke te laten, maar mij er ook vals van beschuldigd dat ik met La Motta in contact stond om hem de stad over te leveren. En toen ik op Uw bevel en dat van de Staten-Generaal naar Nieuwpoort was gegaan, verspreidde Chamoy het gerucht als zou ik hetzelfde met La Motte hebben besproken betreffende Nieuwpoort. Ten slotte hoort Treslong nu dat Chamoy aan dit alles nog een nieuw verzinsel wil toevoegen om te rechtvaardigen wat hij onlangs te Duinkerke heeft gedaan, zelfs dat hij de grote reputatie van Uwe Excellentie wil zwart maken door rond te strooien dat hij in mijn huis tijdens mijn afwezigheid een brief van U gevonden heeft waarin Uwe Excellentie mij beval de garnizoenen onder mijn commando te versterken om zich bij de

eerste gelegenheid de beste van de Fransen te ontdoen, en duizend andere onzinnigheden. Van elders heb ik vernomen dat kapitein Block, gelegen te Duinkerke of St. Winoksbergen^{184a}, openlijk aan de tafel van de graaf van Mansfeld had beweerd, dat, toen hij, Treslong, onlangs nog niet een hele dag te Nieuwpoort was om zijn meubels en «*équipage*» te zoeken, iemand had willen huren om Anjou te doden ofwel dat zelf had willen doen en dat Zijne Hoogheid uit dank voor zijn waarschuwing aan Block 1.000 écus had gegeven^{184b}.

«*Mais ce qui me défend contre toutes ces calomnies, c'est que je suis d'une nation si fidèle et si généreuse, qu'elle ne s'est jamais fouillie par des meurtres, des assassinats ou des trahisons, et qu'ayant le bonheur d'être né Gentil-homme, j'estime plus mon honneur et ma réputation que ma vie, et que tous les biens du monde.*»

Bovendien is het slechte karakter van Chamoy bekend. Zo betuigt Chamoy door zwarte lasterpraatjes zijn dank voor de diensten die ik hem heb bewezen door hem aan te bevelen aan Anjou, aan de Staten-Generaal en aan vele andere heren ; door hem bij te staan in het betalen van zijn rantsoen om hem uit de handen van de vijand te halen ; door hem drie- of viermaal het leven te redden toen ik de opgewonden troepen tot rust bracht die zich op hem en de zijnen wilden werpen, zoals de magistraat van Duinkerke kan getuigen ; door hem een grote som geld te lenen voor zijn levensbehoeften ; en tenslotte door hem te overladen met talloze vriendelijkheden, goede diensten en beleefdheden. Ter beloning maakte hij zich meester van mijn gouverneursplaats (*gouvernement*), joeg al mijn mannen de stad uit en maakte zich meester van mijn huis met al wat daarin was. Daar immers Anjou in de brief aan U belooft dat hij mij voldoening zal geven in de eisen inzake alles wat Chamoy mij heeft ontnomen wanneer hij daarvan een lijst zal hebben niettegenstaande ik er al

184^a. Gijsbert Block, ruiterkapitein, was in 1579 door Treslong ontslagen (boven, blz. 37). Nu lag hij op 5 april te St. Winoksbergen en op 14 april moest hij naar Hoogstraten gaan ; daarna werd hij ingezet voor het ontzet van Eindhoven, dat zich echter op 23 april overgaf (JRSG, IV, 53, 58, 63).

184^b. In juli 1582 was op vermoeden van een aanslag te beramen op Anjou en Oranje een Spanjaard Nicolaas Salcedo (Salzedo) met een Italiaan gevangen genomen. De laatste had zelfmoord gepleegd in de gevangenis en Salcedo was uitgeleverd naar Parijs, waar hij op 25 oktober 1582 werd terechtgesteld (zie GCGT, VI, blz. LXXII, LXXVIII, CLII vlg.).

een heb gestuurd, verzoekt hij, Treslong, aan Oranje zeer nederig ook nog deze hierbij gevoegde lijst te zenden, vergezeld van een aanbeveling opdat ik mij kan verheugen in het effect van zijn beloften tegenover Chamoy inzake datgene wat deze mij onrechtmatig onthoudt en wat deze volgens die lijst verschuldigd is. En ten laatste moge Uwe Excellentie de goedheid willen hebben Zijne Hoogheid in te lichten over alle lasterpraatjes waarmee men haar tegen mijn poogt op te zetten en hem tevens te overtuigen van mijn onschuld, waarvan ook U bent overtuigd.

Overigens had dit allemaal nog weinig zin. In Duinkerke en andere steden heerste in mei een ernstige «contagieuse sieckte, grote infectie», ook wel genoemd «die haesticheyt», waarmee een soort pest met snelle afloop werd bedoeld. Anjou vond hierin een goede gelegenheid om Duinkerke de rug toe te keren, temeer omdat de ziekte tot dicht bij zijn verblijf was gekomen¹⁸⁵. De levensmiddelen waren schaars en erg duur¹⁸⁶. Onder de laatste brieven van Anjou aan de Staten-Generaal vindt men nog een dankbetuiging voor het toestemmen in de benoeming van Basqueville als commandant van de oorlogsschepen «en ce quartier» en de belofte Treslong redelijk tevreden te zullen stellen, indien hij dat wenst¹⁸⁷. Klachten van de Staten-Generaal over ernstige plunderingen van het krijgsvolk in Veurnambacht alsmede de mededeling dat Basqueville nu nog goedkeuring voor zijn benoeming aan Oranje zou moeten vragen¹⁸⁸, waren eigenlijk aan dovemansoren gericht. De toestand werd steeds nijpender; een verzoek van Anjou om de weinig daadkrachtige bevelhebber Chamoy tegen de opdringende Spanjaarden nog van koren en buskruit te voorzien, was in feite een slag in de lucht. Vooral Gent was tegen Chamoy gekant, die trouwens in het algemeen bij de Vlamingen gehaat was¹⁸⁹. Terecht merkt Muller op dat

185. JRSG, IV, 300, 303, 308-309. MDA, V, 107-108; 195.

186. Aldus La Motte aan Parma (MDA, V, 192).

187. MDA, V, 133-135 nt 1, dd. 13 mei; op dezelfde dag ook aan Des Pruneaux: 136-148.

188. JRSG, IV, 301; MDA, V, 113-114; 175-176.

189. MDA, V, 240-244.

Parma met de definitieve slag tegen Duinkerke schijnt te hebben gewacht totdat Anjou vertrokken was. Het vertrek had plaats over zee in de nacht van 29 op 30 juni bij slecht weer, zodat de hertog dus geen goede nachtrust genoot¹⁹⁰ !

Parma's bevelhebbers die de stad enige uren eerder aan het omsingelen waren, waren het evenwel onderling niet eens, zodat de hertog van Farnese op 5 juli persoonlijk het opperbevel op zich nam. Na een beschieting van 24 uur wachtte Duinkerke de bestorming niet af, angstig als het was voor de gevolgen : uitmoording van garnizoen en bewoners plus totale plundering. Chamoy, die slechts zwak verzet had geboden, zond een frans kapitein om met La Motte te onderhandelen. Het resultaat van de bespreking was dat men zich op genade aan Farnese zou overgeven. De gouverneur Chamoy mocht met 800 soldaten naar Calais aftrekken, wapens en standaarden moesten zij afgeven, daarentegen degen, dolk en bagage behouden ; de inwoners werden aan hun lot overgelaten : zij werden in de capitulatiebepalingen niet genoemd¹⁹¹.

Hierna volgden binnen enkele weken Nieuwpoort (20 juli), Veurne (25 juli) en Diksmuide (2 aug.) ; Menen kostte geen moeite omdat Oranje het garnizoen reeds naar Brugge had verlegd. Een greep naar

190. MDA, V, 238-240.

191. MDA, V, 272 nt ; 279 nt. Over de toestand binnen Duinkerke bericht La Motte aan Parma uit Grevelingen op 19 mei 1583. Ook de bekende Morillon, de correspondent van kardinaal Granvelle, meent nog bijzonderheden te weten, o.a. dat Anjou aan het kaatsspelen was terwijl de bres werd geschoten. La Motte liet de stad aan de zeezijde aanvallen, waar zij het minst sterk was, omdat hij voordeel had van de wind en «la marée» (= navigatie ?). Hijzelf en Parma klommen door de bres naar binnen. Het werd tijd dat de stad werd genomen, want het spaanse leger had gebrek aan levensmiddelen ; daarom sneden de soldaten de handelaars direct zonder meer de keel af. La Motte had zich van de sluisen meester gemaakt, waardoor men zijn kamp had kunnen laten onderlopen. De haven was onbeschadigd ; La Motte liet ze met kabels afsluiten (dd. 17 juli uit Doornik). Duinkerke was voor één derde niet ketters, zegt Morillon nog (POULLET-PIOT, *Correspondance* X [nt 153], 504, 301-302, 336). Ook Chamoy had de haven met kabels afgesloten (MDA, V, 337-342). L. VAN DER ESSEN, *Kritische studie over de oorlogsvoering van het spaanse leger in de Nederlanden tijdens de XVIe eeuw*. VIII : *Tot na de omsingeling van Ieper, Brugge en Gent (1583)*. Brussel 1959, 11-13 (= Mededelingen v.d. Kon. Vlaamse Acad. v. Wetenschappen, Lett. en Schone Kunsten van België. Kl. d. Lett. Jg. XXI, 1959 - nr 2). Zie ook GCGT, V, 155 ; 156 nt 1 ; 171 nt 1 ; over de schrik en wanorde in Vlaanderen door de val van Duinkerke, aldaar 157-166. DELFOS, *Anfänge* [nt 33], 240-241.

Oostende om deze laatste haven van de Westkust in handen te krijgen, mislukte omdat op zee een dertigtal oorlogsschepen kruiste dat Duinkerke en Nieuwpoort had moeten bijstaan. Een aanval van de landzijde achtte Farnese niet goed mogelijk wegens de versterkingen die Oranje had laten aanleggen, zodat de Spanjaarden voorlopig daarvan afzagen, al was de nieuwe omwalling nog niet geheel voltooid¹⁹². Op 22 juli had de prins Antwerpen verlaten om zich te Middelburg te vestigen, waar immers Treslong ook was.

Daarmee was de rol van Blois van Treslong als superintendent vrijwel uitgespeeld. Ook Oranje wenste zijn gouverneurschap van Vlaanderen neer te leggen. In overleg met Anjou was hij reeds in augustus 1582 met plannen in die richting bezig; hij achtte de prins van Epinoy, Pierre van Melun, die als erfelijk drost van Henegouwen een der hevigste tegenstanders van Spanje was, naar voren te schuiven. Maar in feite had de hertog van Aarschot, die immers indertijd terzijde was geschoven, zijn aanspraken nooit opgegeven en was deze zichzelf steeds als gouverneur van Vlaanderen blijven beschouwen. Daarom lag een elegante oplossing als het ware voor de hand. In augustus 1583 aanvaardden de Staten van Vlaanderen de zoon van Aarschot, Karel van Croy, prins van Chimay, als hun gouverneur¹⁹³. Daarmee was ook aan Oranje's rechtstreekse invloed in Vlaanderen voor goed een einde gemaakt.

Maar de oorlog ging door! En de rol van Treslong was nog niet uitgespeeld.

192. VAN DER ESSEN, *t.a.p.*, 13-16. Betreffende de overgave van Nieuwpoort interessante bijzonderheden in een brief van Willem van Oranje aan zijn brief Jan van Nassau in GPA, VIII, 344-348. Op 10 december besloten de Staten-Generaal de stukken aangaande «'t proces, gheintenteert teghen de capiteynen, overghelevert hebbende de stede Dyxmude» te laten nazien in tegenwoordigheid van Treslong en de franse maarschalk De Villers (JRSG, IV, 86, 373, 378). Volgens een engelse berichtgever had Diksmuide het wel een jaar kunnen uithouden met het garnizoen van 500 man en de hulp der burgers (DELFOF, *Anfänge* [nt 33], 241).

193. Over Pierre de Melun, prins van Epinoy († 1590) zie BNB, XIV, 332-335; zijn echtgenote was een zuster van Emmanuel van Lalaing, baron van Montigny, de aanvoerder der Malcontenten. (GCGT, V, 52-53, 57-58, 65-68.) Over Karel van Croy, prins van Chimay (1560-1612), later de vierde hertog van Aarschot, zie BNB, IV, 544-552; KDDH, II, 381; LADEMACHER, *Stellung* [nt 6], 110-111.

De winter van 1583 op '84 bracht niets dan vrijwel onvoorstelbare ellende zowel voor de boeren van het platteland als de uitgehongerde en onbetaalde troepen aan beide zijden¹⁹⁴. In verband met Parma's opmars naar het noorden, in de richting van Oostende, werd de hele streek tussen deze stad en Sluis onder water gezet ; daarmee werd de nog niet binnengehaalde oogst totaal vernietigd¹⁹⁵. In maart 1584 ging het garnizoen van Oostende muiten wegens de slechte betaling. Pas in mei moest Treslong met een afgevaardigde van de Staten-Generaal daarover gaan onderhandelen¹⁹⁶. Parma van zijn kant smaakte het genoeg en op 7 april 1584 Ieper naar zijn zijde te zien overgaan ; al lang had hij door een fort de stad van Brugge en Gent geïsoleerd¹⁹⁷. Onderhandelingen met delegaties uit deze twee steden leidden er toe dat de eerste stad zich, gezien de afschuwelijke ellende binnen en buiten de muren, besloot over te geven. De overeenkomst met de spaanse bevelhebber was dan ook zeer vergevingsgezind, ook omdat de calvinisten daar zich niet al te heftig tegenover de katholieken hadden gedragen¹⁹⁸. Op 24 mei lieten de stadsbestuurders de overgave aan Oranje en de Staten-Generaal weten : zij vreesden door Parma totaal afgesloten te worden ; «ende terwylent wij voeren naeme van christelicke magistraten niet hebbende langher moghen lijden d'onsprekelicke droufheit, allende ende calamiteyt van onsen onderdanen ende goede litmaten ... niet willende zijn besloten noch op een ydele hope van hulpe ende onderstande vuyt

194. Over het platteland het request der bewoners aan Parma, waarop zijn apostille van 4 november 1583, welk verzoekschrift ons in woorden tekort doet schieten : KDDH, II, 415-416. Farnese zelf over zijn manschappen in L. VAN DER ESSEN, *Kritische studie...* IX : *De capitulatie van Ieper en Brugge en de grote nood te Gent (1584)*. Brussel 1960, 3-5 (= Mededelingen Kon. Vl. Acad., Jg. XXII, 1960 - nr 2), aan te vullen door de situatie zoals die reeds in 1582 was, in *t.a.p.*, VII : *Het begin van het offensief tegen de Vlaamse provinciën (1582)*. Brussel 1958 (= Mededelingen ... Jg. XX, 1958 - nr 2), 19-25.

195. DELFOS, *Anfänge* [nt 33], 241.

196. JRSG, IV, 388, 402, 403-404 (dd. 23 en 24 mei 1584).

197. VAN DER ESSEN, *Kritische studie*, IX, 5-9.

198. *T.a.p.*, 9-11, ook over Karel van Croy, eerst aanhanger van Oranje, die de stad overgaf. Over de diep-treurige toestand in Brugge worden veel bijzonderheden gegeven door Guill. WEYDTS, *Chronique flamande 1571-1584. Avec introduction et notes par Emile Varenbergh*. Gand-Bruges-La Haye 1869, 88 vlg. Weydts was een ambachtsman te Brugge, geboren in 1547.

ghewesten daer dies en es eenich ghepeyns of ghewach ende bestaende in inckele scriften ende gheloften» verwachtten wij zo'n droevige en ongelukkige afloop als onlangs Ieper heeft ondergaan ; en daarom hebben wij «in quitenisse van onsen eede ende schuldighen plicht over tghemeente, bij ons bezworen ende daerof wij ghestelt zijn als wettelicke zorghers van God, gheacht meer dan noodtlicke de hooren te leenen tot den paix ons toegheboden». Met het oog op deze gewichtige redenen achten de heren zich «dies als te houdene vuer ontschuldicht van alle onse voorgaende plichten ende verbyntennissen». Men vraagt daarom ook de afgezanten van de stad te laten terugkeren zonder hen «eeneghe stornesse» aan te doen. Tevens vragen de stadsbestuurders hun pensionaris meester Pieter Blomme¹⁹⁹ «wesende noch tertijt bij den admirael Treslong aengehouden tot Middelburch in Zeelandt jehens alle recht ende redene zo Uwe Excellencie ende Edele alreeds dicmael vertoocht es geweest bij de voorn. onse ghedeputeirde ende anderwaerf vertoocht zal worden, bijzondere ooc omme onclare schulden als zynde guene van voorn. admirael ; dan indien den zelve admirael Treslong belieft hanwaerts te zenden zijne ghemachtighe omme af te rekenen van tguene hy pretendeert dese twee leden [= Brugge en Het Vrije] in hem belanghet te zijne, zal hem redelick contentemente t'hende dan up alles ghegheven worden»²⁰⁰.

De 31e mei werd deze brief in de Staten-Generaal ontvangen. De aanwezige schepen van Brugge, Jacob Mastaert, moest zijn aantekeningen en registers bij de president van de vergadering tegen een

199. Blomme was pensionaris van Het Vrije en als zodanig gedeputeerde ter Staten-Generaal. Op 12 april '84 blijkt hij verzocht te hebben naar Brugge te mogen gaan ten einde orde te stellen op eigen zaken ; op 27 april bleek hij in Vlissingen gevangen te zitten. Op 23 mei zonden de Staten aan Vlissingen een schrijven om Blomme kort recht te doen, partij gehoord, ofwel hem terecht te doen staan voor een competente rechter onder «cautie juratoire». Waarover het gaat, is niet duidelijk. Uit het in de brief gestelde lijkt er een persoonlijk geschil te zijn met Treslong (zie JRSG, IV, 361, 363).

200. BSA, *Lettres et Actes, 1584* : twee minuten, waarvan de eerste zeer moeilijk leesbaar is ; de tweede is een afschrift hiervan, doch aan het einde zijn veranderingen en toevoegingen aangebracht, eveneens zeer lastig leesbaar. Het citaat is genomen van de tweede minuut, met kleine verbeteringen uit de eerste. Zie ook JRSG, IV, 405 nt 5.

ontvangstbewijs inleveren²⁰¹. Een dag later werd het antwoord op de brief van Brugge opgesteld : «Geresolveert die van Brugghe te proclameren als vyanden ende daertoe te concipiëren zeker placacet ende ordonnantie om de publiceren». Bij schrijven van 5 juni werd het aan Gent gezonden²⁰².

Niet miner groot was de nood te Gent. Maar zelfs de harde calvinisten, die woest-heldhaftig verklaarden «liever vrouw en kind» te willen opeten dan de voorgelegde condities te accepteren, moesten ten slotte bukken. Op 17 september werd de vrede gesloten ; de dag daarna werd de laatste calvinistische predikatie gehouden en kwamen de gevolmachtigden van Parma in de stad²⁰³.

Voor het zover was, had Treslong nog verschillende opdrachten gekregen. Zo werd hem op 29 mei 1584 gelast om «met eenighe, by hem daertoe te committeren» de goederen van die van Nieuwpoort, Duinkerke en andere personen die de zijde van de vijand hielden in Holland en Zeeland «te doen saiseren ende arresteren»²⁰⁴ en verder werd hem in de volgende maanden nog enkele malen opgedragen om te Oostende «te besoigneren» en de soldaten aldaar te betalen²⁰⁵. Op 11 juli werden brieven aan hem samen met de raadsheer De la Chappelle gericht met de machtiging om te Oostende de wet te verzetten en de rekeningen af te horen ; bovendien zouden voor hem nog twee commissies worden opgesteld voor twee oorlogsschepen. Bij deze gelegenheid werd Treslong nog «gouverneur» van Oostende genoemd²⁰⁶, ofschoon reeds in mei de kolonel Filips van der Gracht, heer van Mortaigne, een commissie voor gouverneur had ontvangen²⁰⁷. Naar aanleiding van zijn bezoek aan Oostende richtten

201. JRSG, IV, 405, 364.

202. JRSG, IV, 406.

203. MDA, V, 713. VAN DER ESSEN, *Kritische studie...* IX, 11-13, 16-20.

204. JRSG, IV, 405.

205. JRSG, IV, 407-408, 8 en 10 juni 1584.

206. JRSG, IV, 416. Het is niet duidelijk wie die raadsheer was : lid van de Raad van Vlaanderen of van de Gecommitteerde Raden van Zeeland ?

207. JRSG, IV, 405 (Mortaigne dankt de 24e mei uit Oostende voor de hem toegezonden commissie voor gouverneur). Hij moet vóór 9 mei als zodanig zijn benoemd, want op die dag zendt hij twee heren namens hemzelf en de kapiteins te Oostende naar de Staten-generaal, de Staten van Holland en Oranje (408, nt 1). Met

Treslong en de Gecommitteerde Raden van Zeeland een uiteenzetting van de nood van de stad aan de Staten-Generaal^{207a}, zeer waarschijnlijk van Middelburg uit. Toen Farnese door zijn straffe maatregelen Gent in het nauw dreef, hadden de Staten-Generaal ter ontzet of ter voorziening met proviand dijken willen laten doorsteken. Aan Filips van Gruutere, schepen van Gent, en aan Gillis van Loo, auditeur van de Rekenkamer te Gent, werd daarom opgedragen de vice-admiraal Treslong te laten komen om daarin te voorzien en het nodige volk aan te trekken²⁰⁸.

Het laatste dat wij van Treslong horen, dateert uit augustus 1584. Het staat in verband met Oostende, de rest van het uitgerekt gebied van zijn superintendentschap. Namens hem moest toen raadsheer De la Chappelle munitie en dergelijke zaken voor de stad vragen omdat de vijand misschien het beleg er voor zou slaan, en ten slotte «tractement voor den voerscreven Treslon». Uit hetgeen de afgezant moest voordragen, blijkt dat Treslong zich nog in Oostende wilde vestigen, want er is sprake van de grote kosten en lasten die hij heeft om zijn meubilair uit Zeeland te laten komen en die hij heeft om dagelijks «syne staet te onderhouden» zonder dat hem daarvoor enig tractement is toegelegd; ook in dit alles dient dus voorzien te worden. Inzake de financiële verzoeken namen de Staten-Generaal geen maatregelen. In hun uitvoerige apostille verwijzen zij in het algemeen naar de «aenstaende regieringe» die hierin zal voorzien «zulcx zy den dienst van den lande zullen bevinden te verheyschen»; hieronder viel ook de vraag van de admiraal om, volgens het besluit en de ordonnantie van de overleden prins van Oranje (10 juli), zijn eigen vendel naar Oostende te mogen halen zowel tot versterking van het garnizoen «alsoick voor hem, omme met meerder autoriteyt hier te mogen commanderen»²⁰⁹.

de benoeming zal bedoeld zijn «plaatsvervangend gouverneur» of bevelhebber, want in augustus was Treslong zelf weer aanwezig; op 16 juni moet Mortaigne, die dan te Antwerpen ligt, met zijn manschappen naar Brussel of Dendermonde. Op 23 augustus blijkt hij zijn regiment te Oostende verlaten te hebben (JRSG, IV, 413, 423).

207^a JRSG, IV, 419 (ontvangen op 20 juli 1584).

208 JRSG, IV, 422-423.

209 JRSG, IV, 433, 434-437, dd. 31 augustus. Door het wegvallen van Oranje moesten enige reorganisaties en voorzieningen in het regeringsapparaat worden aangebracht; zie daarover JRSG, IV, blz. IX-XIII; 660-667. De «nieuwe regering» zou op 1 september 1584 aanvangen.

Enige maanden later lieten prins Maurits en de Raad van State «zeker geschrift» aan de Staten-Generaal overleggen «aengaende de handeling metten admiral Treslong» om hem ofwel af te danken ofwel hem opnieuw aan te nemen en dan weer commissies te geven. Het besluit viel om met hem te handelen «in alle redelijckheit, zooverre het doenlijck zy, ende denzelven employeren», doch dit laatste over te laten aan Maurits en de Raad van State. Dezelfde dag kwam de kwestie nogmaals ter sprake «oft om hem te verlaten ofte metten zelve te overcommen»²¹⁰. Ofschoon niet helemaal duidelijk is, waarover het hier gaat, is het niet onwaarschijnlijk dat een vernieuwing van zijn benoeming tot vice-admiraal van Holland nodig was in verband met de dood van prins Willem. Hier lag immers een mooie gelegenheid om van de eigengereide en lastige geus af te komen. In ieder geval maakte Zeeland in het begin van 1585 er een einde aan²¹¹. Aan Treslong was een groot aantal punten, niet minder dan 61, ten laste gelegd. De stad Middelburg had zelfs een proces tegen hem aangespannen. De Staten-Generaal, bij wie de vroegere vice-admiraal een request had ingediend, hadden hem laten weten dat zij zijn zaak aan de Raad van State hadden overgedaan²¹².

Daarmede zijn wij aan het einde gekomen van een onbekende periode in het leven van Willem van Blois van Treslong.

f. Overzicht en waardeschatting

Zowel vóór als na de Pacificatie van Gent had Oranje pogingen gedaan om Vlaanderen in zijn greep te krijgen. Om het kasteel te Gent, dat in handen van de Spanjaarden was, te ontzetten, had hij Zeeland en Holland op verzoek van vooraanstaande lieden er toe weten te bewegen hulptroupen te zenden. Om deze calvinistische soldaten een zekere bescherming te verschaffen, en ook om zekerheid te verkrijgen voor de terugbetaling der te maken onkosten, had hij een of meer pandsteden, zoals Sluis, Nieuwpoort of Oostende in

210. JRSRG, IV, 581, dd. 10 november 1584.

211. JRSRG, V, 101, dd. 1 maart 1585.

212. JRSRG, V, 174, dd. 24 januari 1585 en 8 maart 1585 ; 102-103, dd. 22 april 1585 ; 120-121 en 183, dd. 5 oktober 1585.

handen willen krijgen. Ja, zelfs op Duinkerke had hij het oog laten vallen. Ten slotte had hij zich met de minst belangrijke van deze havensteden, nl. Nieuwpoort, tevreden moeten stellen (30 oct. 1576). Weinig kon hij vermoeden dat reeds enkele jaren nadien, in de zomer van 1579, het belangrijke Duinkerke hem toch zou toevallen! En dat nog wel met een door hemzelf aangewezen gouverneur in de persoon van één der hem bijzonder toegedane vroegere watergeuzen, jonker Willem van Blois van Treslong uit Brielle (Den Briel). De loop der omstandigheden was hem daarbij wel bijzonder behulpzaam.

Die omstandigheden werden al spoedig na het sluiten van de Pacificatie in Vlaanderen uiterst verward. De door de koning aangestelde stadhouder van het gewest, Jan van Croy, graaf van Roelx, die had meegeholpen Gent van de gevaarlijke Spanjaarden te verlossen, liep in de zomer van 1577 over naar Don Juan, de opvolger van de in 1576 overleden Luis de Requeséns als gouverneur-generaal. De graaf werd als stadhouder vervallen verklaard en in augustus 1577 vervangen door Filips III van Croy, derde hertog van Aarschot. Deze was een man met ambities en als zodanig een tegenstrever van Oranje. Wel stond hij in deze tijd bekend als heftig anti-spaans. Maar toen Aarschot te Gent kwam om zich enige dagen later door de Staten van Vlaanderen als stadhouder te laten inhuldigen, werd hij tijdens een volksoploop onder een der calvinistische leiders met medeweten van de prins gevangen genomen, samen met enkele gematigde katholieke edelen en twee bisschoppen. Een calvinistisch «Comité van Achttien» nam kort daarop de macht te Gent in handen. Weliswaar werd Aarschot weer vrijgelaten, maar hij had deze vrijlating slechts weten te verkrijgen door een belofte het stadhouderschap neer te leggen (nov. 1577). Daarmee was Oranje's tegenstrever buiten spel gezet; hij verliet Vlaanderen.

Daardoor was het gewest «stadhouderloos» geworden. Over de positie van Aarschot ontstond evenwel onduidelijkheid. Zowel aarts-hertog Matthias van Oostenrijk, die mede door zijn toedoen in het land was gehaald als gouverneur-generaal omdat Don Juan tot vijand was verklaard, als de Staten-Generaal bleven Aarschot min of meer als stadhouder van Vlaanderen erkennen, maar volgens Gent bleef de functie vacant.

Het voor onze geschiedenis zo belangrijke jaar 1578 opende met de overwinning van don Juan in de slag bij Gembloers. Voor Vlaande-

ren had deze slag fatale gevolgen : een chaos ontstond. De calvinisten die in 1577 van Gent uit een aantal steden tot in het zuiden toe hadden bezet en daar het katholicisme verboden, hadden door hun fanatisme de afkeer van katholiek gebleven edelen opgewekt. Nú, in de loop van 1578, ontstond de partij der *Malcontenten* of Walen, die hun geloof wilden verdedigen en uiteraard ook politieke ambities hadden. Hun voornaamste legeroverste werd weldra Valentin de Pardieu, heer van La Motte, gouverneur van de belangrijke grensvesting Grevelingen. Bij de staatse troepen die na Gembloers in Vlaanderen rondzwierven, begonnen ook de *Malcontenten* te plunderen. Hierbij voegden zich nog de franse soldaten van de «katholieke» Frans van Anjou, die door toedoen van Oranje in ons land was gehaald om tegen de spaanse partij steun te verlenen, maar wegens het wantrouwen der calvinisten tegen zijn persoon niet de rol kon spelen welke hij had verwacht. Ook de troepen van Johan Casimir van de Palts, fel calvinist, die zijn geloofsgenoten op verzoek van Gent was te hulp gesnel, beschouwden Vlaanderen als vijandelijk gebied !

Zo barstte de kleine oorlog van allen tegen allen los. Vooral in het zuidelijk deel van Vlaanderen werd de strijd gevoerd. Daar, in *La Basse Flandre* of het zgn. Westkwartier, werden talloze kleine gevechten gevoerd, vooral toen Alexander Farnese, hertog van Parma, zijn aanval in die richting inzette, krachtig gesteund door La Motte met zijn *Malcontenten*.

Het Westkwartier kon echter weinig weerstand bieden. Dit gebied, waartoe onder meer Duinkerke behoorde, had gewoonlijk een superintendent of militair bevelhebber. Maar omdat de Staten van Vier Leden in samenwerking met de Staten-Generaal na Aarschot geen stadhouder hadden benoemd, bleef ook dat Westkwartier zonder bevelhebber. Pogingen om er een te plaatsen, liepen op niets uit, ondanks het feit dat zich kandidaten aanmeldden. Charles Douffay was een onbetekende figuur en maar kort in functie. Het bedreigde Westkwartier bleef derhalve voortdurend bij de Vier Leden op een benoeming aandringen. Ook de Fransen wilde men daar immers niet.

Zowel voor Vlaanderen als voor het Westkwartier kwam aan deze zwevende toestand een einde doordat de prins van Oranje na veel aandringen op zondag 23 augustus 1579 het gouverneurschap van Vlaanderen aanvaardde. Reeds de 24e benoemde hij Willem van

Blois van Treslong tot superintendent van het Westkwartier en tot gouverneur van Duinkerke. Het was Oranje's eerste benoeming.

Het was ook wel nodig dat de leemte in het zuiden van Vlaanderen werd opgevuld. Sinds de Uie van Atrecht (jan. 1579) waren de krachten in de Waalse gewesten gebundeld. Met name Duinkerke liep gevaar in handen der koningsgezinden te vallen. In maart leek het er op dat La Motte een grote, misschien wel de definitieve aanval zou wagen. Alle krachten werden dan ook door de opstandspartij bijeengebracht om de havenstad te behouden. Zeeland zond enige schepen onder zijn vice-admiraal Treslong en te land werd een der beste hoofofficieren Frans van La Noue met krachtige versterkingen gestuurd. Deze wist La Motte een nederlaag toe te brengen en daardoor Duinkerke voor jaren veilig te stellen. Treslong was misschien — zeker weten we het niet — provisorisch tot gouverneur van de stad aangesteld. Hij gedroeg zich althans als zodanig door fortificaties te laten aanleggen en voortdurend bij de Staten van Vlaanderen, vertegenwoordigd door de Vier Leden, om geld en andere hulp te vragen. Daarbij trad hij nogal aanmatigend op. In mei vroeg hij de Vier Leden ronduit of zij het Westkwartier nu wel of niet wilden behouden en in juni verscheen hij zelfs persoonlijk in hun vergadering en beriep er zich op dat Oranje hem last gegeven had Duinkerke te versterken. Enige weken later stelde hij de duidelijke vraag of de Staten wel van zins waren het zuiden te behouden. De twee galeien die in Duinkerke waren, had hij tot dan toe zelf bekostigd. De energieke La Motte bleef nl. een ernstige bedreiging vormen. Treslong leerde intussen de situatie in het Westkwartier grondig kennen. En zo was het bijna vanzelf sprekend dat Oranje hem tot superintendent en gouverneur benoemde.

Wie was Treslong eigenlijk ?

Hij stamde uit een oude frans-henegouwse familie die reeds sinds het einde van de 14e eeuw een belangrijke rol speelde in het graafschap Holland. Oorspronkelijk was de familie een tak van de franse Blois' die door huwelijk Treslong of Trélon in Henegouwen had verworven. De stamvader van de Hollandse tak was Jan de Bastaard van Blois van Treslong, zoon van Jan II van (Châtillon-) Blois, die met een kleindochter van Jan II van Avesnes, graaf van Holland en Zeeland (1299-1304) in het huwelijk was getreden. Jan de Bastaard schonk Treslong aan zijn oudste zoon en ook Blois speelde geen rol meer in de familie. Desondanks bleef men zich in Holland zowel

naar Blois als naar Treslong noemen. De vierde zoon van Jan de Bastaard was ridder Lodewijk van Blois, die lid werd van het Hof van Holland († 1470). Diens kleinzoon Jasper of Caspar van Blois van Treslong werd baljuw van het land van Voorne en van Brielle, een machtig man. Diens zonen, onder wie Willem, sloten zich allen aan bij de partij van het verzet welke in de zestiger jaren tegen Filips II ontstond. Zij waren bovendien principieel calvinistisch, dus in die dagen ook anti-paaps. Na het genezen van zware verwondingen, opgelopen in de slag van Jemgum (Jemmingen) in 1568 onder Lodewijk van Nassau, besloot Willem zich in 1571 op zee te begeven om zich met de kaapvaart bezig te houden. Voortdurend overviel hij de Westfriese en Oostfriese kusten, waar hij deerlijk huishield, vooral ook tegen de geestelijkheid. Hieraan had had zijn faam als geducht watergeus te danken. Toen op 1 april 1572 Brielle door Lumey was genomen, volgde hij nog in hetzelfde jaar zijn vader in diens ambten op. Tevens raakte hij bevriend met Oranje. In 1573 werd hij luitenant-admiraal van Holland en in 1576 van Zeeland. En zo kwam hij in de eerste helft van 1579 naar het Westkwartier en Duinkerke.

Hij pakte de zaken doortastend aan, geheel overeenkomstig zijn aard en faam. Als calvinist verbood hij te Duinkerke aanstonds het oude geloof : de geestelijken vertrokken, predikanten kwamen in hun plaats en bezittingen. Het katholicisme kreeg het in het Westkwartier zwaar te verduren, zeker daar waar de geloofsgenoten uit Gent het voor het zeggen hadden. Onder toezicht van Oranje en met diens hulp werd een Raad van de Admiraliteit te Duinkerke opgericht. Tegelijk werden, voorlopig op eigen kosten, drie oorlogsschepen en een jacht uitgerust. Met harde hand ging Treslong de benodigde gelden voor de strijd innen, vooral ook ten behoeve van zijn soldaten en scheepsvolk, omdat de Vier Leden op dit punt in gebreke bleven : er was nu eenmaal geldgebrek. Treslong ontzag zich niet zo nodig met plundering en brandstichting te dreigen. Zijn manschappen waren immers doodarm en uitgehongerd, evenals trouwens de dichtbij aanwezige troepen van La Motte.

Treslong trad voortdurend eigenmachtig op, niet alleen inzake het afpersen van gelden, maar ook in zijn eindeloos verleggen van garnizoenen. In deze aangelegenheden overtrad hij zonder meer zijn instructie, zoals die vermoedelijk al in augustus 1579, maar zeker in september 1580 was vastgesteld. Meermalen dienden de steden van

het Westkwartier klachten in over zijn manier van optreden. Bovendien bleef hij hameren op het feit dat zijn traktement niet of slecht werd uitbetaald, zowel door de Staten van Vlaanderen als door de Staten-Generaal. Meer dan eens liet hij hetzij persoonlijk hetzij schriftelijk zijn onvrede hierover blijken. Ook de discipline onder zijn troepen handhaafde hij slecht onder het voorwendsel dat zijn mannen practisch niet betaald werden. Aanvankelijk wilde men hem ontzien en liet men het landvolk aan zijn lot over : men had hem te hard nodig. In overleg met Zeeland gelastten de Vier Leden hem de handel op Duinkerke te beschermen met de daar liggende schepen. Maar... niets hielp. Treslong voelde zich sterk door de steun van de prins, de stadhouder. Een verzoek van Vlaanderen in januari 1581 aan Oranje gedaan om de vice-admiraal te ontslaan, haalde dan ook niets uit. Op een gegeven moment leidde zijn heffing van extra belastingen op handelsschepen die Duinkerke aandeden, zelfs tot een onenigheid tussen Vlaanderen en de Staten-Generaal. In 1581 verzocht en verkreeg hij toestemming om voor particuliere zaken, die wel met Emden verband hielden, naar het Noorden te gaan. Zijn langdurige afwezigheid — pas in september keerde hij terug — waarover hij zelfs betaling van zijn salaris van de kerkdorpen rond Veurne afdwong tegen het bevel van de Vier Leden in, leidde er toe dat men hem op 7 oktober 1581 zijn onslag gaf en dit besluit aan Oranje voorlegde. In de betreffende resolutie wordt duidelijk gesproken van zijn «cleene eere ende respecte» jegens de Leden die hij «in gheene saecken» gehoorzaamde, terwijl hij openlijk te kennen gaf de Leden «te kennen voor zijne superieuren niet meere dan de boeren van de welcke quamen de penninghen van slants beden daermede hij wiert bethaelt» ; men zag dan ook geen basis meer voor enige samenwerking. Maar de prins bleef hem handhaven en de druk op het platteland duurde voort, ondanks de instructie en ondanks een door Oranje beloofd onderhoud met hem.

Betreffende het jaar 1582 is over het doen en laten van Treslong niet veel bekend. Opmerkenswaard is dat Oranje reeds in augustus van dat jaar met Anjou bezig was met plannen zijn stadhouderschap van Vlaanderen neer te leggen. Pas precies een jaar later kwamen deze plannen tot afronding : de zoon van Aarschot volgde hem op. Anjou, die sinds februari '82 na een verblijf in Engeland was teruggekeerd, bracht opnieuw troepen bijeen, bestaande uit Fransen. Hij legerde deze ten dele te Duinkerke in verband met een

aanval op het zuiden om zich daar te kunnen nestelen ten eigen voordele als ook om het Farnese lastig te maken. Hij stelde deze soldaten onder bevel van de heer van Chamoy, een katholiek officier die zijn sporen in Frankrijk had verdiend. Deze had in Duinkerke zoveel in te brengen dat Treslong tijdens een verblijf aan het hof van Oranje in oktober niet meer terugkeerde. In november verlangde Anjou toen op eigen gezag voor Treslong zijn benoeming tot superintendent van Duinkerke. In december werd zijn instructie in klad vastgesteld ; in de twee bewaarde ontwerpen werden de Vier Leden uitgeschakeld en werd Treslong vrij nauw aan de inzichten van Anjou gebonden. De Vier Leden gingen op 31 januari 1583 accoord, ondanks de bezwaren uit het verleden. De bedoeling is vermoedelijk geweest om bij gebrek aan beter Treslong voor Vlaanderen te behouden. Het effect van deze maatregel was evenwel nihil ; de vice-admiraal bleef te Antwerpen en was later te Middelburg.

Zo kreeg Chamoy de kans in december 1582 Duinkerke in feite in zijn macht te brengen en op 17 januari 1583, de dag waarop Anjou vergeefs probeerde Antwerpen en een aantal Vlaamse steden te bezetten, officieel naar de Fransen te doen overgaan. Chamoy had van de gelegenheid gebruik gemaakt de woning van Treslong in bezit te nemen en daaruit meubels weg te halen. Ook had hij de staatse troepen verwijderd en een compagnie van Treslong niet binnen gelaten. Het gevolg was een hevige ruzie met Treslong. Deze wilde zich wreken en schadeloosstellen door schepen op weg naar Duinkerke te kapen en te Nieuwpoort te laten opbrengen. Ook verhinderden zijn oorlogsbodems, die Duinkerke tegen Grevelingen moesten beveiligen, levensmiddelen binnen de stad te brengen door plunderingen toe te staan. Dit leidde tot een tussenkomst van Anjou bij de Staten-Generaal, die allerminst op moeilijkheden met de hertog zaten te wachten. In overleg met Anjou en Oranje besloot men op voorstel van eerstgenoemde de heer van Basqueville tot bevelhebber der oorlogsschepen aan te stellen. Ook bood Anjou aan Treslong schadeloos te stellen. Zo leidde het onbesuisd optreden van Treslong bijna tot een breuk met de franse hertog. Dit is de reden waarom zelfs Oranje Treslong min of meer liet vallen. Treslong, zo werd door de Staten-General gezegd, moest particuliere zaken niet met staatszaken verwarren. In een forse brief aan zijn beschermer verdedigde hij zich en deed een boekje open over Chamoy, die sinds 1580 al in de Nederlanden was. Overigens, een onderzoek dat de Staten-

Generaal over Chamoy te Duinkerke instelden, leverde geen gunstige indruk over hem op.

Dit alles werd zinloos doordat Parma op 5 juli '83 Duinkerke innam en in snel tempo de omgeving bezette. Daarmee kwam een einde aan het gouverneurschap van de Briellenaar. Ook Oranje legde, zoals gezegd, in augustus zijn stadhouderschap neer.

Treslong werd nog gebruikt om wat kleinigheden op te knappen, zoals het bevredigen van muitende troepen te Oostende en een eventueel doorsteken van dijken op last van de Staten-Generaal om Gent tegen de Spanjaarden te beschermen. In 1584 kwam echter het definitieve einde van zijn verblijf in Vlaanderen. In augustus had hij nog het plan om zich in Oostende te vestigen als gouverneur. Maar in het begin van 1585 maakte Zeeland een einde aan zijn vice-admiraalschap. Men legde hem zelfs 61 punten ten laste en Middelburg spande een proces tegen hem aan. Door de moord op de prins was Treslong immers zijn beschermer en begunstiger kwijt geraakt.

Het is mogelijk geworden door tal van details over het optreden van Willem van Blois van Treslong een goed inzicht te krijgen in diens persoonlijkheid. Hij bleek een rauwe en onbehouwen man te zijn, een echte geweldenaar waar hij een «krachtig» optreden gewenst achtte. Aan zijn superieuren, de Vier Leden van Vlaanderen, stoorde hij zich niet, over hen liet hij zich minachtend uit, zijn instructies trad hij met voeten. Voor een goede uitoefening van zijn functie achtte hij vrijwel alles geoorloofd. Hij vond dat er voor de oorlog tegen de Malcontenten en de Spanjaarden hoe dan ook geld moest komen om soldaten en schepen te bekostigen. Bij dat zorgen voor geld vergat hij zijn eigen belangen niet (salaris), maar erkend moet worden dat hij enige oorlogsschepen op eigen kosten (voorlopig) onderhield. In zekere zin was hij energiek en rustte hij niet voor de zaak waarvoor hij stond. Het platteland zoog hij uit, zonder meer, dreigend met brandschatting en plundering. Voeg daarbij zijn heftig calvinisme. Van zijn papenhaat had hij reeds als watergeus blijk gegeven ; in Duinkerke en in het Westkwartier had hij die haat niet afgelegd. Duinkerke werd ogenblikkelijk na zijn officiële komst geprotestantiseerd. Zeeslagen noch veldslagen noch veroveringen staan op zijn naam. Het enige wat hij deed was het aanleggen van versterkingen en het verleggen van garnizoenen. Tegen een man als La Motte was hij zeker niet opgewassen. Door zijn eigengereidheid

en bonkig optreden wilden de Staten van Vlaanderen hem al vrij spoedig kwijt. Die eigengereidheid was ook de oorzaak dat hij in de politiek der Staten-Generaal en Vlaanderen door extra belastingen zó ingreep dat er harde woorden vielen. En ook de «grote politiek», tussen Anjou enerzijds en Oranje met de Staten-Generaal anderzijds, dreigde hij te verstoren.

Dit leidt tot de vraag wat men van Oranje in dezen kan denken.

In augustus 1579 was de prins stadhouder van Vlaanderen geworden. Door de benoeming van zijn beschermeling Treslong tot superintendant van het Westkwartier van Vlaanderen of West-Vlaanderen en tot gouverneur van Duinkerke moet hij gehoopt hebben zijn greep op het gewest te verstevigen. Maar zijn grote fout in Vlaanderen was dat hij zich achter de felle, drammerige calvinisten te Gent stelde en de hand had in de gevangennamen van Aarschot en andere, welwillende, edelen en bisschoppen ; aldus De Schrevel in de Inleiding op het tweede deel van zijn «Recueil». Oranje schijnt blind te zijn geweest voor de Gentse gewelddadigheden, ook elders in het gewest. Toen Gent te Kortrijk, Brugge en Ieper met geweld calvinistische «Raden»-republieken stichtte, ondernam de prins daartegen niets. De benoeming van Blois van Treslong tot militair commandant versterkte in feite dat calvinisme en de reeds door die stedenrepublieken opgewekte anti-calvinistische stemming. Daarbij moet door toedoen van Treslong nog een anti-zeeuwse en anti-hollandse stemming zijn gekomen, zeker in de vergadering der Vier Leden. In feite hield Oranje Treslong telkens de hand boven het hoofd. Mede daardoor heeft o.i. de prins Vlaanderen voor de zaak van de opstand verspeeld. Niet toevallig kon Parma Zee-vlaanderen zo snel veroveren. Voeg daarbij dat de Briellenaar als militair zeer weinig, om niet te zeggen geen betekenis had. Dikwijls was hij gedurende langere tijd afwezig.

De benoeming door Oranje van Willem van Blois van Treslong was in feite een ernstige blunder ! Doch had hij iemand anders voor de functie van bevelhebber van Zuid-Vlaanderen ? Of was er slechts vriendjes-politiek in het spel geweest dan wel overschatting van de kundigheden van een toegewijd edelman ?

Breda, 7 april 1983

BIJLAGE I

Instructie van de Vier Leden van Vlaanderen en Oranje voor Treslong als superintendent van het Westkwartier en voor zijn kapiteins en soldaten aldaar.

6 september 1580

Instructie poincten ende articulen gheconcipiert ende ghemaect by de Vier Leden slandts van Vlaenderen met advys van zijnder Pr. Excellencie naer de welcke hun reguleren zullen den heere admiral superintendent van Westkwartier metgaders de capitainen ende soldaeten aldaer garnisoen houdende.

- 1 Eerst zal den admiral regieren ende gouverneren inde voorseyde qualiteyt by advyse van zijn Ex^{cië} ende de voorn. Leden houdende met dezelve Leden alle goede correspondentie ende verstandt.
- 2 Zonder dat de voorn. admiral van nu voortan maecken of annemen zal eeneghe compaignien peerdevolck oft voetvolck zonder wete ende wille vanden voorn. Leden.
- 3 Zo de voorn. admiral nyet en zal verlegghen oft veranderen de garnisoe-nen vande voors. quartiere zonder wete vande voorn. Leden ten waer in eeneghen voorvallenden noodt daervan hij zijne Ex^{cië} ende den Leden voors. adverteren zal ter eerster occasie.
- 4 Dat de voorn. heere admiral metgaders de capitainen ende soldaeten nyet en zullen vanghen eeneghe opzetene vande steden ende quartiere van de voorseyde superintendencie ten waere tot verzoucke vande wetten oft tresoriers vanden zelven quartiere. Ende zoverre tzelve ten verzoucke als vooren of bij eeneghe andere occasie gheschiede tot dienste vanden lande zullen dezelve ghevanghenen overghelevert werden an huerl. juge ordinaire daeronder zij resorteren ende die danof de kennesse toecompt.
- 5 Van ghelijcken en zullen heml. de voors. admiral capiteynen of soldaeten nyet moyen oft antrecken eeneghe actien van justicie binnen de zelve steden oft lande als arresten, saisissementen van persoonen oft goedynghen ende ander dierghelijcke maer dezelve toelaten de officiers ende baillius van dier die dezelve eygentlick competeren.
- 6 Ende zovele angaet tlandt van Casselambocht oft Burburchamocht en zal niemant gheoirloft wesen te molesteren oft inquieteren deghone die bij advyse vanden voorn. Leden oft huerl. gecommiteerde contribuieren zullen tot behouwe vande generaliteyt van desen lande op paine van arbitraire correctie.
- 7 Wezende deghone die nyet contribuieren zullen naer behoerlicke debvoiren ende sommatien ghedaen van wegghen den voorn. heer admiral

achtervolghende de acte vanden 18en novembris 1579 te houden voor rebelle ende vyanden vanden lande subject alle fortune ende executien vanden placatte daerup ghemaect.

- 8 Daertoe ghelooft zal wesen den tresorier vanden voerseyden quartiere die de defaillantent vuyttrecken zal ende die overgheven den voorn. heere admiral ende nyet particuliere capiteynen zo hij ghedaen heeft om dezelve gheexecuteert te wordene met zulcke discretie als denzelven admiral bevinden zal te behooren.
- 9 Ende ten fyne van tghuendt voorscreven gheen misverstandt en zij, zullen die van Ypre den voorn. admiral overgheven eene lijste van deghone die met hemlieden contribuieren opdat die exempt ende vrij ghehouden werden van voorder exactie oft overlast.
- 10 So van ghelijcken de voorn. heere admiral overleveren zal an de voorn. van Ypre zulcke prochien als onder zijn superintendentie contribuieren zullen tot profycte vande generaliteyt van desen lande, ten fyne dezelve oock nyet voorder ghemolesteert en werden.
- 11 Adverterende de voorn. van Ypre ende admiral elcanderen respectivelick vande prochien die naermals zullen contribuieren metgaders van deghone die in faulte zijn, opdat alle misverstandt gheweerdt mach wesen.
- 12 Sal voorts de voorn. heere admiral ernstelick toezien dat de soldaeten die men verstaet alle maenden betaelt te wesen gheen excursien ofte overlast en doen ten platten lande van Vuerne ende Berguen, maer de overtreders van dien straffen ende corrigeren naer tbevindt vander zaecke zonder eenich verdrach ofte dissimulatie achtervolghende tplaccart ende ordonnancien onlanx daerop ghemaect ende ghepubliceert.
- 13 Ende zo verre bij de voorschreven articulen eeneghe zwaricheden bevonden wierde, zal danoff dadvertencie ghedaen werden ter vergaderinghe vanden voorn. Vier Leden omme voordere daerin naer den heesch vanden stuccke gheordineert te worden.

Actum ten bijwezen van zijnder Ex^e ende ter vergaderynghe vanden Vier Leden slandts ende graefscaps van Vlaenderen tot Ghendt desen vjen septembris 1580.

(Eigenhandig :) Guille de Nassau

Jacq. de Somere

R.D. Carpentier

L. Casembroot

E. Burchgrave

GARA, *Regeringsarchieven* [zie boven, nt 109].

GRA, SV, nr 537 : *Resolutieboek*, 9 april 1580 - 27 januari 1581, fol. 127r-128v dd. 7 sept. 1580.

Tekst volgens GARA. De nummering is origineel.

Waar nodig zijn afkortingen opgelost.

BIJLAGE II

Besluit van de Vier Leden om Treslong als superintendent te ontslaan wegens afwezigheid en wegens zijn onbehoorlijk gedrag tegenover de heren Leden, alsmede om de Admiraliteit van Duinkerke op te heffen.

7 oktober 1581

(Actum den 7en octobris 1581)

Ten zelven daghe was besloten zijne Excellencie voor te draghene de resolutie ghenomen up tverdrach van den admiraal Treslong, vertooghende deselve, voor de principale redenen daertoe roerende, dat de selve admirael zijn oirloff dickmael verzocht hadde ; de noodeloosheit van de laste daeran clevende, zijnde in den quartiere de heer van Locre couronnel met zijnen regimente ; de jalousie tusschen hem ende den selven heeren van Locre alreede gheresen ende apparent lanx zo meer te rysene ; den grooten aftreck (= afwezigheid) vanden zelven admirael zo ter cause van zijn viceadmiraelschepe (= v. a. schap) als andere publike ende eyghene affeiren ter cause vande welcke hij onlanx absent gheweist hadde meir dan drie maenden ende daeraff hij dies nietjeghenstaende hemselven onlanx hadde ghedaen betaelen byde contribuerende prochien sonder, iae, boven de ordonnanctie van de Leden ; ende voirts de cleene eere ende respecte dewelcke hij drouch den Vier Leden ende consequentelick de Staten slants van Vlaenderen, in gheene saecken hemlieden obediierende ende openlick zeggende deselve voorzeide te kennen voor zijne superieuren niet meere dan de boeren vande welcke quamen de penninghen van slants beden daarmede hij wiert bethaelt ; sprekende oock daghelicx vande selve Leden tot zulcke oneere ende infamie ende met woorden ghetuoghende themliedenwarts zo cleenen affectie dat

deselve Leden en (= niet) mochten van hem verwachten eeneghen bequa-
men dienste ;

hebbende oock meteen ghesloten te doen casserene den Raet van den
Admiraliteit, laetende de respective wetten alle zaecken berechten onder
tresort vanden provincialen Raet van Vlaenderen naer costume ;

ende deselve zijne Excellencie te biddene deselve resolutien goet te vinden.

BSA, *Resolutiën Rebellen*, fol.
182r-v (kopie).

GRA, SV, nr 538 : *Resolutieboek*,
28 januari 1581 - 22 november
1581, fol. 149v-150r.

Tekst volgens BSA, Alinea's van
ons.

BIJLAGE III

*Twee minuten van ontwerpen voor een instructie voor Treslong als superinten-
dent van het Westkwartier en zijn kapiteins en soldaten, op naam van Anjou.**

Antwerpen, 18/28 december 1582

A

Instructie pointen ende articulen
(geconcipteert ende gemaect by de
Vier Leden slants van Vlaenderen
met aduys van zynder P^r Ex^{te})
naer dewelcke (hun reguleren sul-
len) den heere Wilhelm du Bloys
van Treslong etc. Viceadmiraal
Superintendent garnisoen
houdende, van wegghen zyne hoo-
cheyt (zullen) hun sullen hebben
te reguleren.

B

Instructie pointen ende articulen
naer dewelcke den heere Wilhelm
du Bloys van Treslong etc. vicead-
miraal ---

[= A]

* De niet-gedrukte tekst in A, aangeduid door, is, behoudens enkele
spellingvarianties, gelijk aan die van BIJLAGE I. De eigentijdse nummering was
weggelaten. Het cursief gedrukte tussen haakjes is bij A en B doorgehaald. In
beide minuten ziet men twee handen, die hier niet zijn weergegeven. De tweede
hand die grotendeels ook A heeft geschreven, is te constateren in B.

Twee onderzoekingen over Vlaanderen en Willem van Oranje

1 Eerst sal den (<i>admirael</i>) zelven viceadmirael regieren ende gouverneren inde voors. qualiteyt by advyse (<i>van zyne Ex^{cic} ende de voorn. Leden</i>) van zyne voors. Hoocheyt houdende metten (<i>de-zelve Leden</i>) zelven alle goede correspondentie ende verstant.	Eerst zal den zelven viceadmirael ende superintendent regieren ende gouverneren inde voers. qualiteyt hy (!) (<i>advyse</i>) bevele van zijne voers. hocheyt, (<i>houdende metten selven alle goede correspondentie ende verstant</i>) tot welcke eynde sal hy schuldich wesen zine hoocheit van alle gelegenthegen tallen stonde ende tyden tadverterene.
2 Sonder dat de voorn. viceadmirael..... zonder vasten wete ende wille (<i>vanden Leden</i>).	Sonder dat de voorn. superintendent ---
[= A]
sonder zyne hoecheyts wete ende wille.
3 Soe de voorn. viceadmirael nyet en zal verlegghen oft veranderen de garnisoenen vande voors. quartieren sonder vasten wete (<i>vande voorn. Leden</i>), ten ware in eenighe voorvallende noodt daervan hy (<i>zyne Ex^{cic} ende den Leden voors.</i>) ons adverteren zal ter eerster occasie.	Soe de voorn. superintendent ---
[= A]
sonder wete ende wille van zijn zijnder voers. hoecheyt, ten ware in eenighen voorvallende noodt daervan hij zijne hoocheit seynden sal tadverterene zoe brieve (<i>sal ter eerster occasie</i>).
4 Dat de voors viceadmirael	Dat de voorn. heere superintendent ---
[= A]
5 Van gelycken en zullen hemlieder de voors. viceadmirael	Van gelicken en sullen hemlieder de voors. viceadmirael ---
[= A]
6 Ende zoe vele inquieteren de ghene die by onsen advijse (<i>van voorn. Leden</i>) ende de Vier Leden ons lants van Vlaenderen oft huerl. gecommiteerde	Ende zoe vele --- die by advise van zyne hoocheyt ende de Vier Leden slandts van Vlaenderen oft. heurl. gecommiteerde ---
[= A]
7 Wesende de ghene van wegen den voorn. heere viceadmirael	Wesende de ghene ---
[= A]

- 8 Daertoe gelooft zal ende die overgheven den voorn. heere viceadmirael ende nyet particuliere capitainen, (*zoe hy gedaen heeft*) omme den zelven viceadmirael bevinden zal te behooren.
- 9 Ende ten fyne
- 10 Soe van gelycken de voorn. heere viceadmirael
- 11 Adverterende de voorn. van Ypre ende viceadmirael
- 12 Sal voorts de voorn. heere admirael ende ordonnancien (*anlanx*) daerop gemaect ende gepubliceert.
- 13 Oock soe en sullen gheene soldaten vanden garnisoenen vanden Westquartiere hemlieden mogen vervoorderen vuyt te ghane om eenighe buyten op den vyant sonder expressen laste ende consente vanden voors. admirael oft vanden ghenen die in zynen plaetse ende absentie zullen commanderen, oock op arbitrale correctie.
- Daertoe gelooft sal ---
[= A]
- Ende ten fyne ---
[= A]
- Soe van gelycken ---
[= A]
- Adverterende de voorn. van Ypre ende superintendent ---
[= A]
- Sal voorts de voorn. heere superintendent ernstelick toesien dat de soldaten (*die men verstaet alle maenden betaelt te wesen*) gheen excursien oft overlant en doen ten platten lande van Veurne ende Berghen oft elders jehghens onse goede ondersate, maer de overtreders van dien straffen ende corrigeren naer het bevindt vander saecken, sonder eenigh verdrach oft dissimulatie achtervolghende tplaccaet ende ordonnancien daerop gemaect ende gepubliceert oft alnoch te maeckene ende te publiceren.
- Oock soe en sullen ---
[= A]
- vanden voorn. superintendent ---
[= A]

14 Ende eenighe buyten innegebrocht hebbende en sullen die nyet moghen vercoopen noch verhandelen noch oock eenighe gevangenen moghen rantzoeneren sonder al eerst den voorn. heere admirael daeraff te hebben veradverteert ende dat de selve by hem en by die van zynen Rade benefens hem daertoe ordonneren die welcke wy tot dien eynde ordonneren, sullen gewesen zyn voer goeden buyt ende prinse, waer aff den zelve heere admirael alleenelick zal compereren den x^{en} penn.

15 Ende zoe verre ... [= 13] ...
(Actum ten bywesen van zynen Ex^{ce} ende ter vergaderinghe vanden Vier Leden slants ende graefschap van Vlaenderen. Tot Ghendt, desen vj^{en} Septembris 1582).

Aldus gedaen tAntwerpen onder onsen naem den (vierden Januarij 1583) xxvij^{en} ★ 82 stilo novo.

★ «decembris» niet ingevuld.

Ende eenighe buyten ---
[= A]

voorn. heere superintendent daeraff te hebben veradverteert ende dat de selve by voirgaende vonnisse (by hem ende bij die van zynen Rade benefens hem daertoe te ordonneren die welcke wij tot dien eijnde ordonneren) sullen gewesen zijn --- [= A] sal compereren den thiensten penning. (Derde hand :) Ende dit al by provisien ende tot wederoepen van zynen voers.^{en} hoecheyt.

Geheel doorgehaald.

Aldus gedaen tAntwerpen onder den naem van zijne hoecheyt den 28^{en} dach decembris XV^c tweentachtentich.

GARA, *Regeringsarchieven* [zie boven, nt 109]

BIJLAGE IV

De hertog van Anjou stelt het traktement vast van Treslong als superintendent van het Westkwartier.

Antwerpen, 5 januari 1583 (n.s.)

Alzoe mynen heere den hertoghe onlanx bij zijne brieven van commissie heeft onthouden ende gecontinueert by provisie jonckheer Wilhelm van Bloys ende Treslong etc. totte superintendentie van de Westquartiere van Vlaenderen, sonder hem daertoe nochtans te voeghen eenich maendelic traicement,

ende alsoe zijnder Hoocheyt den zelve heeren Treslong niet en begeert te tracteren van minderen gaigien dan hem voormaels by de generaliteyt ende Vier Leden slants van Vlaenderen ter cuasen vande voers. superintendentie toegevoecht is geweest,

Soe eest dat zyne Hoocheyt begerende in tgene voers. te versiene heeft om zekere redenen ende consideratien hem daertoe moverende den voern. jonckheer Willem van Bloys geacordeert ende geconsenteert, accordeert ende consenteert by desen voer wedden ende traicement ten advenante van zes hondert (*gulden*) ponden van veertich grooten vlaemsker munte tpondt ter maent, daervan hy van de (*twee*) vier hondert gelycke ponden betaelt sal wordden bij den tesorier generael vande oorloghen Dierick van den Veken jegenwoerdich oft andere toecomende, ende van de penningen van zijner ontfanck recommanderende zijne Hoocheyt de steden ende casselrijen vande zelve superintendentie ten opsiene van veele particulieren diensten daervan zij genyeten, te betaelen de resterende twee andere hondert (*guldenen*) ponden, ingaende ende beginnende de zelve weddens loop te hebben van den iersten dach aprilis 1582 laestleden ende zoe voirts van maende tot maende ende dit by maniere van provisie alsboven ende sonder dat tselve sal worden getrocken in consequentien,

ontbiedende daerom de gecommiteerde van zyne Hoocheyts beden, dat bij den voers. tesorier generael oft andere toecomende, zij den voern. heeren Treslong doen ende laten betalen ten termynen ende inder manieren voiren verhaelt de voerscreven (*twee*) vier hondert (*guldenen*) ponden ter maent, den welcken tesorier generael jegenwoerdich oft anderen toecomenden zijne Hoocheyt beveelt dat alsoe te doene,

ende mitz overbringhende dese jegewoirdige alvooren geverifficeert ende geregistreert inde voers. camere vande rekeningen vidimus oft copie authentycke van dyen voor eens ende d'eerste reyse, ende zoe dicwils alst van noode wesen sal quictancie vanden vs. heeren Treslong daerop dienende alleenlyck (*wy willen*) zyne Hoocheyt wilt al tgene des hem ter cause vs. betaelt ende geleverd sal worden, geleden ende gepasseert te wesen int

vuytgeheven der rekeningen vanden vs. tresorier generael jegenwoirdich oft anderen toecommende, ende betaelt sal hebben,

Byder gecommiteerde totter auditie der selver te committeren, den welcken zyne Hoocheyt insgelycx beveelt dat alsoe te doene.

Aldus gedaen tot Antwerpen onder den naem ende cachet secret (*van zyne Hoocheyt*) den vyfden dach Januarij a° XVe dryentachtentich.

GARAJ *Regeringsarchieven*, V-10
[zie boven, nt 109].

Minuut ; het cursief gedrukte is doorgehaald. Alinea's van ons.

BIJLAGE V

Continuatie van Willem van Blois als superintendent van het Westkwartier van Vlaanderen, goedgekeurd door de Vier Leden.

Brugge, 31 januari 1583 (*n.s.*)

Françoys, zone van Vranckerycke, eenich broeder vanden coninck, bijder gracie Gods hertoghe van Lotryck, van Brabant, van Limborch, van Gelre, van Anjou, van Alençon, van Touraine, van Berry, van Evreux, van Chateau Thiery, grave van Vlaanderen, van Hollandt, van Zeelandt, van Zuudtphen, van Meyne, van Perche, van Mantes, van Meullan ende van Beaufort, marcgrave des Helichrycx, heere van Vrieslandt, van Mechelen ende van d'Ommelanden, beschermer der Nederlandsche vryheit, allen denghenen die dese jegenwoirdighe zullen zien, saluut,

Alzoo wy tot onsen ende des lands dienste bezunder tot verzerktheyt ende bewarensse vanden Westkwartier van Vlaendren van noode bevinden omme te verhoeden alle listighe aenslaghen die de vianden up denzelven kwartier zouden moghen voornemen, eenen ghequalificeirden ende welvertouden persoon tot superintendent te stellen

ende dat onsen lieven, ghetrauwen joncheer Wilhem van Bloeis ende Treslong, viceadmiraal van Zeelandt ende superintendent der stede van Dunkercke tot noch toe bij commissie van onsen lieven neve den prince van Oraingne etc. hem int zelve ampt jegenwoirdelic heift ghequeten, waeromme de redenen eyscht dat hy daerinne worde ghecontinueert ende hem daerof gheexpediert nieuwe brieven van commissie daertoe dienende,

doen te wetenen dat wy tzelve aenghesien ende om tgoet aenbringhen ende kennesse die wy hebben vanden voors. joncheer Wilhem van Bloeis ende

Treslong ende by zyne goede experiencie int fait van oirloghe hebben denzelven ghecontinueirt ende voor zovele des noodt is van niex onthouden, ghestelt, gheordonneirt ende ghecommitteirt, onthouden, stellen, ordonneren ende committeren midts desen superintendent over den voorn. Westquartier van Vlaendren,

hem ghevende volcommen macht, auctoriteyt ende speciaal bevel om in dier qualiteyt over den garnisoene ende cryghsvolck, wesende in denzelven quartiere ende die aldaer noch zouden moghen commen, te ghebiedene, ende namentlic in den steden van Vuerne, Berghen St. Winnocq ende huerl. ambochten metgaders de steden van Dunkercke, Nieupoort, Oosthende, Dixmude, Poperinghe ende Loo.

Ende tot bewarensse van dien up alle zaken den cryghhandele ende fortificatie derzelver steden ende quartieren belanghende te verstaen daerinne ende up alle andere voorvallende zaken ordre te stellene ende te versien zoo hij naer gheghentheit der zaken tot welvaren ende conservatie der bovenghenoomde steden ende plaetsen zal bevinden te behoorene,

den cryghslieden in alle goede ordre, regle, cryghsdiscipline te houden, dezelve insghelic by daghe ende by nachte goede wake ende wacht te doen houdende daer ende ter plaetse tzelve behooren zal,

niet te ghedooghen dat den borgheren ofte andere inghesetenen aldaer noch ooc den landlieden by der cryghlieden eeneghe schade, ghewelt, hinder ofte letsel gheschieden, maer dezelve te houden met elck anderen in alle goede ruste, vrede ende eenicheyt, houdende ten dien fyne metten wethouderen ende officieren vande voornoomde steden ende plaetsen alle goede correspondentie,

de voornoomde steden ende plaetsen zoo binnen als buuten te fortificeren, zo wanneer wy tzelve zullen bevinden noodich te wesen zovele aengaet eeneghe nieuwe fortificatien, zonder daerinne te begrypene die welcken die alreede zijn beghonst ofte gheresolveirt te maken, die dorpen daer ontrent liggende te dien hende op te manen,

ons ende den Vier Leden ons lands van Vlaendren zo menichmael ons moghelic wort van alle gheghentheyt aldaer te adverterene, ende voorts al te doene dat een goet ende ghetrauwe superintendent toestaet ende behoort te doene tot welvaren ende verzekerthede vanden voorn. quartiere, tot alzulken traictement als hem by andere onse particuliere brieven zal toegheveucht worden, op den eedt van ghetrauwicheyt by hem in onsen handen ghedaen.

Ende dat by maniere van provisie ontbieden ende bevelen daeromme allen onsen coulonnellen, capitainen, bevelhebberen ende ghemeene cryghslieden te voete ende te peirden, jeghenwoirdelic inden voorn. Westquartier wesende ende die aldaer noch zullen ghesonden worden, den voorn. Treslong voor superintendent aldaer te bekennen ende hem in alles gheoirsaem te zyne.

Ontbieden voirts den officieren, wethouderen ende inwoonderen van den zelve quartiere met hem alle goede correspondencie te houdene, hem doende alle moghelicke voorderinghen ende bystant in tghene desen zynen last ende bevel aengaet, want ons alzo gheleift.

Dies t'oirconden hebben wy onsen zeghele hieran doen hangen.

Ghegheven in onser stadt van Andwerpen, den 19en dach der maent van novembre int jaer ons Heeren duust vyfhondert tweeëntachtentich.

Gheparapheirt : Marnicx.

Up den ploy stont ghescreven : By myn heere de hertoghe, onderteeckent : Asseliers.

Ende ghezeghelt met eenen zeghele van rooden wasse up dobbelen steirte van parchemeyne vuythanghende.

De Vier Leden slands van Vlaendren, ghesien ende gheexamineirt hebbende de opene lettere van commissie in twitte van desen ende niet jeghenstaende d'alteratie vanweghen zijne Hoocheyt zydert upghecommen zynde, willende ende begheirende die by joncheer Wilhem de Bloeis ende Treslong, viceadmirael bedient te zyne tot bewarensse ende verzekertheyte vande andere steden van Westvlaendren metten cryghsvolcke van dezelve Hoogheyte met bestelt zynde metgaders tot bevrijdinghe vander zee,

hebben dezelve commissie gheadvoueirt ende ghewillecuert, advoueren ende willecuren die ende zoovarre dat noodt zy ende in hemlieden es committerende ooc denzelven heere viceadmirael daertoe van nieu x by desen,

ordonnerende de officiers ende wethouders vande steden in dezelve opene lettere verclaerst metgaders het cryghsvolck daer zynde in garnisoene hem voor zulck te kennene ende t'obedierene,

ende verzouckende an allen anderen hem daer toe te doene alle hulp, jonste ende bystandichede,

alles by maniere van provisie ende tot by zyne Excellencie ende Rade van Staten daerup anders zy gheordonneirt.

Ghedaen ter vergaderinghe van de Vier Leden slands van Vlaendren binnen der stede van Brugge, den laetsten dach van Lauwe XVe drientachtentich.

BSA, *Resolutien Rebellen*, fol. 229v-231r (kopie 16e eeuw).